לָעֲנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אֹתָם אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיכֶם: פ חמישי כג וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה לֵּאמֹר: כד דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לֵאמֹר בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ
יִהְיֶה לָכֶם שַׁבָּתוֹן זִכְרוֹן תְּרוּעָה
מִקְרָא־קֹדֶשׁ: כה כָּל־מְלֶאכֶת עֲבֹדָה
לֹא תַעֲשׂוּ וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַיהוָה: ס
כו וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: כז אַךְ

אונקלוס

תִּשְׁבּוֹק יָתְהוֹן אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן:
כג ומַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:
כד מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימָר
בְּיַרְחָא שְׁבִיעָאָה בְּחַד לְיַרְחָא יְהֵי
לְכוֹן נְיָחָא דוּכְרָן יַבָּבָא מְעָרַע
קַדִּישׁ: כה כָּל עֲבִידַת פָּלְחָנָא לָא
תַּעֲבְדוּן וְתְקָרְבוּן קָרְבָּנָא קֳדָם יְיָ:
כו ומַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר:
כז בְּרַם בְּעַשְׂרָא לְיַרְחָא שְׁבִיעָאָה

לקט בהיר

לח) מין זה ג' דרשות, אלא פירושו הגם שומו שם, אע הפאה הגם בתמונה, ואת הלקט הגם שם במקומו במקום שנפל, והטעם שאין לך לפייע לע' מהם, שאין בתמונת עניים טובת הנאה לבעלים כמו בתרומה שנותן לכהן שילמה, ורז"ל נת"כ מלקוטו לכ' משום יגדיל תורה ויאדיר (ב"ב), ומה דנטר רבינו לומר זאת כאן ולא פירשה בפ' קדושים, הוא משום שרק מיתורע ממרו כן, שצריך פעם אחד לומר תעזוב משום שאם עבר וקצר את הפאה או לקט את הלקט לעצמו צריך ליתנו מע"כ לפילו כבר עתנו ושפלו, והוא כמו לעו הניתק לעשה (והסיב את הגזילה) כדלתיע בב"ק ל"ד ופסקו ר"מ במז"ל, ומשומרו כאן תעזוב שומם פעם ב' דרשו כו דרשה זו (מ"ל): טל) לעיל בפ' קדושים אני ה' שאחר מתנות אלעזרים פירש רבינו דיין ליפרע ואיני גובה וכו' (והוא מע"כ), וכאן אמר להפך, לפי דרכינו נאות הקודש שהוא כמו והסיב את הגזילה, וכאן הוא בפאות ופרט, למי שגזלו ולוקחו אמר הכתוב שם אני ה' דיין ליפרע, ולמי שמקיים העשה להחזירו אמר כאן אני ה' לשלם שכר (ב"ב): מ) הגם שצריך לומר גם פסוקי מלכיות, אבל לע מפסוק זה למדו שומו מז"ל, אלא לע מפסוק (במד' י' י') והיה לכם לזכרון וגו' אני ה' אלקיכם, ורבינו לע נחית להניח כל ההלכות, רק מה שנחוץ לו לפרש פשטי הכתובים, וכאן קשה לו מה זה זכרון תרועה, ולע אמר יום תרועה כמו בפ' פנחס, והגם שכבר דרשו כן יום תרועה נאמר זכרון תרועה בשבת, זו מסתברא היא שסמכו מז"ל גזירתם על הכתוב, ואינו פשוטו, שהרי במקדש היו תוקעין אפילו בשבת, רק גזירת מכמים בגבולין משום שבות, והחמת שגם לומר מלכיות זכרונות שופרות הוא ג"כ מיוחד דרכנן והפסוק רק לאסמכתא, אבל נוכל לדחוק ולומר ולפרש הכתוב זכרון תרועה שעל ידי שאתם מריעין בשופר של מיל אתם נזכרים לפני לטוב, ולזה תקנו מז"ל פסוקי זכרונות ושופרות (ג"א), ובספה"ק דברי דוד כתב שלהזכיר מלכיות זכרונות ושופרות היא מיוחד לתוריתע, והם שאמרו מז"ל שחכמים תקנום הוא הנוסח, אבל עכ"פ הדבר הוא מן התורה: מא) כן הוא בגמ', אמר ר' יהנהו למה תוקעין בשופר של מיל אמר הקב"ה תקעו לפני בשופר של מיל כדי שאזכור לכם עקידת יצחק וכו', אבל בת"כ שדרשו פסוק זה לע מזכר דרוש זה אלא זה לשונם: זכרון אלו הזכרונות תרועה אלו השופרות עכ"ל, מכל מקום מהכרח שעל דרוש זה סמכו דרשתם, שאל"כ היאך יצא להם מתיבת תרועה פסוקי שופרות (רא"ם): מב) ככר כתב רבינו זאת ביום ע' דפסח, וחזר לכותבו כאן, לפי שהפסיק שבועות ושם לע הזכיר הכתוב המוספין כלל אלא קרבנות הלחם שהוא למוספין, אל תאמר שגם בר"ה הוא כן והקרבתם אשה לכבוד התקיעות הוא למוספין (ב"ב): מג) למדך שפעמים שאין יוה"כ מכפר (לשון רש"י), כי נחלד למדם יהיה לכולכם יום זכרון תרועה שתהיו כולכם נידונים לפני, אך יהיה למקלתכם נעשור לחדש הזה יום הכפורים

רש"י

בתוכו (ת"כ): **תעזב.** הגם לפניהם והם ילקטו, ואין לך לסייע[לח] לחבד* מכם (ת"כ י"ט ע' - פאה ה' ז'): **אני ה' אלהיכם.** נאמן לשלם שכר[לט]: (כד) **זכרון תרועה.** (זכרון) פסוקי זכרונות* ופסוקי שופרות[מ] (ת"כ), לזכור להם עקידת יצחק[מא] שקרב תחתיו איל (ר"ה ע"ז): (כה) **והקרבתם אשה.** המוספים האמורים בתוכם הפקודים[מב] (במד' כ"ט): (כז) **אך.** כל אלין ורקין שבתורה מיעוטין (הן)[מג] (ב"ר פ' י"ד), שינוי נוסחאות * את אחד. * זכרון.

Scanned by CamScanner

בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה יוֹם הַכִּפֻּרִים הוּא מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַיהוָה: כח וְכָל־מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה כִּי יוֹם כִּפֻּרִים הוּא לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: כט כִּי כָל־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר לֹא־תְעֻנֶּה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה וְנִכְרְתָה מֵעַמֶּיהָ: ל וְכָל־הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה כָּל־מְלָאכָה בְּעֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה וְהַאֲבַדְתִּי

אונקלוס

הָדֵין יוֹמָא דְכִפּוּרַיָא הוּא מְעָרַע קַדִּישׁ יְהֵי לְכוֹן וְתַעֲנוֹן יָת נַפְשָׁתֵיכוֹן וְתְקָרְבוֹן קָרְבָּנָא קֳדָם יְיָ: כח וְכָל עֲבִידָא לָא תַעֲבְדוּן בְּכָרֵן יוֹמָא הָדֵין אֲרֵי יוֹמָא דְכִפּוּרַיָא הוּא לְכַפָּרָא עֲלֵיכוֹן קֳדָם יְיָ אֱלָהֲכוֹן: כט אֲרֵי כָּל אֱנָשָׁא דִי לָא מִתְעַנֵי בְכָרֵן יוֹמָא הָדֵין וְיִשְׁתֵיצֵי מֵעַמָּהָא: ל וְכָל אֱנָשׁ דִי תַעֲבֵד כָּל עֲבִידָא בְּכָרֵן יוֹמָא הָדֵין וְאוֹבֵד יָת אֱנָשָׁא הַהִיא

רש"י

מכפר הוא לשבים ואינו מכפר לשאינם* שבים (ת"כ - שבועות י"ג): **מקרא קדש.** קדשהו בשבועה נקיה ובתפלה[מד], ובשאר ימים טובים במאכל ובמשתה ובשבועה נקיה ובתפלה (ת"כ): (ל) **והאבדתי.** לפי

שינוי נוסחאות * על שאינם.

לקט בהיר

(רמב"ן): מד) שפי' תיבת קדש מיוחד ומקודש לדבר מה, ואם לא נכתב לגיזה דבר אחר מקדשו, ע"כ פירושו לכל דבר שאתה יכול לקדשו, לזה בהכרח שמשונה פירושו ביוה"כ משאר ימים טובים, וכל זה חיובא דרבנן שאמכוהו מקרא, אבל עיקר פירושו קדשהו למנוחה ולשביתה מן עובדא דחול,

וקשה מפרשים היה לפניהם מאמר זה מצויין על פסוק ל"ה על מקרא קדש הנאמר בשבועה, ונדמקו בטעמים למה ליתר רבינו לפרש זאת שם, ומלשון רבינו נראה בעליל שאמר מאמרו על יוה"כ, הגם שבת"כ דרשוהו חז"ל על מקרא קדש שבשבועה (ופשטר שזה היה טעות המדפיסים והמעתיקים לכתבו בשבועה), והיה ללמד פירושו דהזדמנות לשון אחד פעמים, משום דבכל מקום שאמר הכתוב מקרא קדש אינו לא תעשה מלאכה, ע"כ אין שום הכרח, ונראה פשוט שצריך על השביתה,

אור החיים

להעיר שאכזון גם כן לדרך שכתבתי:

כז. יום הכפורים וגו' מקרא קודש וגו'.(קיג) פירוש בלא תענות קריאתם אותו קודש ובלא עינוי שמתענים בו הוא יום כיפורים מלד עלמו, ומעתה יש שכר למצות קריאת קודש ועינוי בו מלבד ריוח הכפרה(קיד):

כח. וכל מלאכה וגו' כי יום כיפורים. נתינת טעם זה(קטו) הוא על דרך מה שאמרו

נסוטה דף מ' שאין מוסיפים פסוקים כשכהניס מברכין העם, והטעם אמרו וזה לשום כלום יש עבד שמברכין אותו ואינו מאזין עד כאן, ולדרך זה אמר וכל מלאכה לא תעשו והטעם כי יום כיפורים הוא פירוש כי עיקרו של יום מכפר ויש לך מדם שבזמן מכפר עליו והוא עסוק במלאכתו, והמשכיל על דבר עיקרו של יום לבדו יבין המכפר כי הוא(קטו)

אור בהיר

קיג) בא למדנו השיעור שאעל יוה"כ אמר תיבת הוא ואעל מקרא קודש אמר יהיה. קיד) שאין זה עניה טובה לקרא מקרא קודש כדי שיהיה לנו כפרה, שהרי מכפר בלא קריאה, אלא מנוה בפני עצמה. קטו) פי' מה טעם בשביל שמכפר אסור במלאכה. קטז) ואם כן כל שכן הוא, שבשביל עומד כל היום ומכפר עליו והילך נניח אותו ונלך למלאכתנו.

Scanned by CamScanner

אֶת־הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִקֶּרֶב עַמָּהּ: כי כָּל־ מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ חֻקַּת עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם: כב שַׁבַּת שַׁבָּתוֹן הִוא לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת־ נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ בָּעֶרֶב מֵעֶרֶב עַד־עֶרֶב תִּשְׁבְּתוּ שַׁבַּתְּכֶם: פ ששי כג וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: כד דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה חַג הַסֻּכּוֹת שִׁבְעַת יָמִים לַיהוָה: כה בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא־קֹדֶשׁ כָּל־ מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ: כו שִׁבְעַת יָמִים תַּקְרִיבוּ אִשֶּׁה לַיהוָה בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם וְהִקְרַבְתֶּם אִשֶּׁה לַיהוָה עֲצֶרֶת הִוא

מגו עַמֵּה: לא כָּל עֲבִידָא לָא תַּעֲבְדוּן קְיָם עָלַם לְדָרֵיכוֹן בְּכֹל מוֹתְבָנֵיכוֹן: לב שְׁבַת שְׁבָתָא הוּא לְכוֹן וְתַעַנּוּן יָת נַפְשָׁתֵיכוֹן בְּתִשְׁעָה לְיַרְחָא בְּרַמְשָׁא מֵרַמְשָׁא עַד רַמְשָׁא תְּנוּחוּן נַיָּחֲכוֹן: לג וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר: לד מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימָר בְּחַמְשָׁא עַשְׂרָא יוֹמָא לְיַרְחָא שְׁבִיעָאָה הָדֵין חַגָּא דְמַטַלָּיָא שִׁבְעַת יוֹמִין קֳדָם יְיָ: לה בְּיוֹמָא קַדְמָאָה מְעָרַע קַדִּישׁ כָּל עֲבִידַת פָּלְחָן לָא תַּעֲבְדוּן: לו שִׁבְעָא יוֹמִין תְּקָרְבוּן קׇרְבָּנָא קֳדָם יְיָ בְּיוֹמָא תְמִינָאָה מְעָרַע קַדִּישׁ יְהֵי לְכוֹן וּתְקָרְבוּן קׇרְבָּנָא קֳדָם יְיָ כְּנִשׁ תְּהוֹן כָּל עֲבִידַת

לקט בהיר

משמ"כ כאן ביוה"כ (ג"א), ומה שאמר רבינו "בתפלה" בתמ"כ לינו, אבל המנח ר' עקיבא סבר כן בר"ה ל"ב, ופירושו שמבקש מקדש ישראל ויום הכפורים (צל"ד): מה) שמפסר שפירושו גלות, נכרת ממקום זה למקום זה, וכמו שכתב רבינו לעיל כ"ב ג': מו) יש גורסים "וכל" מלאכה בוע"ו, ומז שייך על פסוק כ"ח, והיומר קרוב נלע ומ"ו: מז) ד' לאוין כתובים במלאכת יוה"כ, ו) פ' אחרי ט"ז כ"ט וכל מלאכה לע מעשו, ב) כאן פסוק כ"ח וכל מלאכה לע מעשו, ג) כאן פסוק ל"ו כל מלאכה לע מעשו, ד) בפ' פנחס כ"ט ז' כל מלאכה לע מעשו: מח) ונריך קרע יתירה על מלאכת לילה, משום דכתיב "יום" וכל מקום דכתיב יום אין במצות עשה ואין במצות לע מעשה (אם אין קרע לרבות לילה) אינו שייך רק ביום, וכן הוא בעיוני יוה"כ שצריך קרע, וכן בשבת, וכל מקום (ב"ב), ובפרט כאן דכתיב "בעצם" היום הזה אין בלאזהרה ואין בעונש, שפירושו בעצומו של יום, כלומר יום ממש (וצריך לכתוב בעצם כדי למעט תוספת יוה"כ מלפו וכרת) ודאי שיש לעשות שאין ליקוד מלאכה בלילה וצריך לרבותה (רא"ם), ואחר שנתרבה מכבר שפי' תיבת יום יום שלם דהיינו מעת לעת: מט) הנה בפ'

רש"י

שהוא לומר כרת בכל מקום ואיני יודע מה הוא מה), כשהוא לומר והלמדתי למד על הכרת שאינו חלש מבדן (ת"כ): (לח) **כל* מלאכה וגו'.** מו) לעבור עליו בלאוין הרבה מז), או להזהיר על מלאכת לילה מח) כמלאכת יום (יומא פ"ח): (לו) **עצרת היא.** עלרתי מחכם אחד מט), כמלך* שזימן את בניו לסעודה לכך

שינוי נוסחאות * וכל. * קשה.

אור החיים

מדון כמאיר ביום לסגל סגל דבר זה: **לד. הזה** חג הסוכות. בתורת כהנים דרשו יתור

Scanned by CamScanner

הוא גופיה שבת איקרי דכתיב תשבתו שבתכם בשלמא רב פפא לא אמר כרב אחא בר יעקב דקרא דכתיב בגופיה עדיף אלא רב אחא בר יעקב מאי טעמא לא אמר כרב פפא מיבעי ליה לכדתניא* °ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש יכול יתחיל ויתענה בתשעה ת"ל בערב אי בערב יכול משתחשך ת"ל בתשעה הא כיצד "מתחיל ומתענה מבעוד יום מכאן שמוסיפין מחול על הקודש ואין לי אלא בכניסתו "ביציאתו מנין ת"ל °מערב עד ערב ואין לי אלא יוה"כ (*ימים טובים) מניין ת"ל °תשבתו אין לי אלא (*ימים טובים "שבתות) מנין ת"ל °שבתכם הא כיצד כל מקום שנאמר שבות (*מכאן שמוסיפין) מחול על הקודש ותנא דעצם עצם האי בתשעה לחודש מאי עביד ליה מיבעי ליה לכדתני חייא בר רב מדיפתי דתני חייא בר רב מדיפתי *ועניתם את נפשותיכם בתשעה וכי בתשעה מתענין והלא בעשור מתענין אלא לומר לך "כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי: אבל אוכלין שאין ראוין לאכילה: *אמר רבא כס פלפלי ביומא דכפורי פטור כס זנגבילא ביומא דכפורי פטור מיתיבי *היה רבי מאיר אומר ממשמע שנאמר °וערלתם ערלתו את פריו איני יודע שעץ מאכל הוא אלא מה תלמוד לומר עץ מאכל עץ שטעם עצו ופריו שוה הוי אומר זה פלפלין ללמדך שהפלפלין חייבין בערלה ואין ארץ ישראל חסרה כלום שנא' °לא תחסר כל בה ל"ק "הא ברטיבתא והא ביבישתא א"ל רבינא למרימר והאמר רב נחמן *האי "הימלתא דאתי מבי הנדואי שריא ומברכינן עליה בורא פרי האדמה לא קשיא הא ברטיבתא והא ביבישתא ת"ר "אכל עלי קנים פטור "לולבי גפנים חייב °אלו הן לולבי גפנים אמר רבי יצחק מגדלאה כל שלבלבו מר"ה ועד יוה"כ ורב כהנא אמר כל שלשים יום תניא כוותיה דר' יצחק מגדלאה אבל עלי קנים פטור ולולבי גפנים חייב אלו הן לולבי גפנים כל שלבלבו מר"ה ועד יוה"כ: שתה ציר או מורייס פטור: הא חומץ חייב מתני' מני רבי היא דתניא ר' אומר חומץ משיב את הנפש דרש רב גידל בר מנשה מבירי דנרש אין הלכה כרבי לשנה נפקי כולי עלמא מזגו ושתו חלא שמע רב גידל ואיקפד אמר אימר דאמרי אנא דיעבד לכתחלה מי אמרי אימר דאמרי אנא פורתא טובא מי אמרי אימר דאמרי אנא 'חי מזוג מי אמרי:

מתני'

רש"י

עינוי. על דבר אשר ענה את אשת רעהו (דברים כב): היא גופה שבת איקרי. ונלאו ג"ש נמי נפקא מיניה וביה דכיון דאיקרי שבת לענין עינוי הוה ליה כשבת לעונש ולאזהרה: תשבתו שבתכם. ומשבת שבתון לא גמר דאיקרי שבת דאיצטריך ליה לרבויי כל (א)הענין כדאמר בריש פרקין (דף עד.) שבתון שבות אי נמי שבת שבתון היא לאו יומא איקרי שבת אלא הכי קאמר מנוחת מרגוע היא לכם והיכא נמי דכתיב שבת שבתון הוא לשון זכר אף לשון מנוחה הוא לשון זכר אבל יומא לא איקרי שבת להכי נקט תשבתו שבתכם יתירא דהוא גופיה איקרי שבת: מיבעיא ליה לכדתניא. לשאר ימים טובים ולא איום הכפורים קאי: ותנא דעצם עצם. מדאיצטריך למעוטי לתוספת החול מעונש ומאזהרה ממילא שמעינן דמוסיפין והאי ועניתם בתשעה מאי עביד ליה: כל האוכל ושותה וכו'. והכי משמע קרא ועניתם בתשעה כלומר התקן עצמך בתשעה (ג)שתוכל להתענות בעשרה ומדאפקיה קרא בלשון עינוי לומר לך הרי הוא כאלו מתענה בתשעה: כס פלפלין. אין זה יישוב הדעת שאין זה דרך אכילתו: מיתיבי וכו'. אלמא מאכל קרי ליה: שהפלפלין חייבין בערלה. מין אילן הוא: רטיבא. חזי למיכל: הימלתא. ליטוריג"ה שמפטמים בשמים כתושים בדבש: מבי הנדואי. מארץ כוש: שריא. ואין בו משום בישולי נכרים שנאכל כמות שהוא חי ולא משום גיעולי נכרים דנותן טעם לפגם. ומדקאמר אין בו משום בישולי נכרים ש"מ דרך אכילתו כשהוא חי: מר"ה עד יום הכפורים. אבל נגלגו קודם ר"ה כבר נעשו קשים ועץ בעלמא נינהו: משיב את הנפש. ומבטל את העינוי: מזגו. נתנו בו מים להתיש כחו:

תוספות

שהפלפלין חייבין בערלה. אין להקשות כמו שחייבין בערלה חייבין נמי במעשר וכיון שחייבין במעשר מטמא טומאת אוכלין כדתנן בפרק בא סימן (נדה דף נ.) כל שחייב במעשר מטמא טומאת אוכלין אלמה תניא התם נמנו וגמרו אין מטמאין טומאת אוכלין די"ל הא ברטיבתא הא ביבישתא אבל ה"ר שמעון מייננבי"לא הקשה מהא דאמרי' בפ' בכל מערבין (עירובין דף כח.) זרע גרגיר מתעשר וכו' עד זרע גרגיר לאו חזי שכן ראשונים שלא היה להם פלפלין שוחקין אותו ומטבילין בו את הגלי וא"כ כל שכן פלפלין דעדיפי טפי ואפי' יבישתא חייב במעשר וכיון דחייב במעשר יטמא טומאת אוכלין וי"ל דודאי אותן פלפלין שנשחקין וגובלין אותן במים כעין שעושין לטבל בו דבר הנהו חזו בעינייהו לאכילה וחייבין במעשר ומטמא טומאת אוכלין אבל אותם שלא נגבלו במים שנטחנו ונידוקו כעפרורית בעלמא כעין שעושין לתת לתוך הקדירה הנהו פטורין מן המעשר דלא חזו לאכילה הכי ואין מטמא טומאת אוכלין אי נמי י"ל דזרע גרגיר אינו חייב במעשר משום הא מילתא לחוד שמטבילין בו גלי אלא לאחר שחיקתו חזי למיכל נמי בעיניה ומשום הכי חייב במעשר והא דנקט התם ומטבילין בו גלי ולא נקט דאכלי ליה נמי בעיניה משום דעיקר שחיקתו כדי לטבל בו אבל פלפלין דאפי' בתר שחיקתן לא חזו בעינייהו לא מחייבי ועוד יש להקשות על ההיא מתניתין דנדה והרי תבלין דחייבין במעשר כדאמרינן פ"ק דחולין (דף ו.) ואם אמר לה עשי לי מבליכי חושש לשאור ותבלין שבה משום מעשר ומשום שביעית ואין מטמא טומאת אוכלין כדמוכח בהעור והרוטב (שם דף קכ.) דמפרש בגמרא מאי קיפה פירמא ופריך הכי היא עצמה תטמא טומאת אוכלין אלא מאי קיפה תבלין ומיהו י"ל דחושש משום מעשר דקתני לא קאי אלא אשאור אבל משום שביעית קאי אתרווייהו דאפי' אוכלי בהמה יש מהן שחייבין בשביעית כדמוכח במס' שביעית (פ"ח משנה א) ולא נהירא דבפרק בכל מערבין (עירובין דף כט.) תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר עוכלא תבלין וליטרא ירק ופי' רש"י דקאי אאין פוחתין לעני בגורן אלמא תבלין חייבין במעשר וי"ל שיש מיני תבלין הרבה יש מהן דעיקרן לטעמא עבידי והנהו פטורין מן המעשר ואין מטמאין טומאת אוכלין והנהו מיירי בהעור והרוטב (חולין דף קכ.) ויש מהן דחזו לאכילה בעינייהו כגון בצל וקפלוט וכיוצא בהם פעמים שמתבלין בהן הקדירה וכמו שבת דבפר' בא סימן (נדה דף נא:) והנהו חייבין במעשר ומטמא טומאת אוכלין והנהו איירי בפ"ק דחולין (דף ו.) ובבכל מערבין (עירובין דף כט.) ואע"ג דאמריקנלה בפרק בכל מערבין משום דקתני בה תבלין ותבלין לאו בני אכילה נינהו היינו בלא תיקון נגמרי שצריך תיקון קצת ולענין עירוב בעינן דחזי בשעת קניית עירוב מידי דהוה אחטין ושעורין דאין מערבין בהן וחייבין במעשר:

הא ברטיבתא הא ביבישתא. דיבישתא לא הויא מאכל ומהאי טעמא נמי אמרינן בכילד מברכין (ברכות דף לו:) דזנגבילא יבישתא אינה טעונה ברכה:

עין משפט נר מצוה

נא א מיי' פ"ב מהל' שביתת עשור הל' ו סמג עשין לב טוש"ע א"ח סי' תרח סעיף א:
נב ב מיי' וסמג שם טוש"ע א"ח סי' תרכד סעיף ג:
נג ג טוש"ע א"ח סי' רצא סעיף ג:
נד ד טוש"ע א"ח סי' תרד סעיף א:
נה ה מיי' פ"ב מהל' שביתת עשור הל' ו סמג לאוין סה טוש"ע א"ח סי' תריב סעיף ח:
נו ו טוש"ע א"ח סי' רב סעיף ו:
נז ז ח מיי' פ"ב מהל' שביתת עשור הל' ו טוש"ע א"ח סי' תריב סעיף ז:
נח ט מיי' שם טוש"ע שם ס"ט בהג"ה:

רבינו חננאל

תניא ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחודש. יכול בתשעה ת"ל בערב. אי בערב יכול משתחשך ת"ל בתשעה. הא כיצד מתחיל ומתענה מבעו"י. מכאן שמוסיפין מחול על הקדש. אין לי אלא שמוסיפין מחול על הקדש בכניסתו ביציאתו מנ"ל ת"ל מערב עד ערב וכן ימים טובים וכן שבת ביוצא בו דמוסיפין מחול על הקדש ושביעית היא. והאי תנא (פריש בעצם) [דפריש עצם עצם] האי קרא ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש מאי עביד ליה מיבעי ליה לכדתני חייא כו'. אבל אוכלין שאין ראויין לאכילה. שתה משקין שאין ראויין לשתיה שתה ציר או מורייס פטור. דייקינן מינה הא חומץ חייב. ורבי היא דתני חומץ משיב את הנפש. דרש גידל בר מנשה ליה הלכתא כרבי ואיפקא הא דגידל אי *) שתה חלב חייב. דאיעבד פטור אבל לכתחלה לא. א"ר יוחנן כס פלפלייא זנגבילא ביומא דכפורי פטור. אבל זנגבילא רטיבתא **) דהיא חרולתא דאתיא מבי הינדוי שריא ומברכין עליה בורא פרי האדמה. ת"ר אכל עלי קנים פטור. לולבי גפנים חייב. ואלו הן לולבי גפנים שלבלבו מראש השנה אם אכלן ביוה"כ חייב בי לחין הן ובאילו אוכל הן:

*) נ"ל דצ"ל הא דגידל אי שתה חי אבל מזוג חייב ודאיעבד פטור וכו':

**) נראה דצ"ל זנגבילא רטיבתא חייב והיא הרולתא וכו':

מסורת הש"ס

ר"ה דף ט.

[נ"ל שבתות]

[נ"ל שבתות ימים טובים וכ"א בר"ה ט. וכן ברי"ף ורא"ש]

ברכות דף מ. פסחים דף מח: ר"ה דף ט.

ברכות דף לו.

שם סוכה דף לה. [פ"ש ובכ"ב] שם וש"נ

ברכות דף לו: פ"ש

תורה אור: ויקרא כג; שם; שם; שם; ויקרא יט; דברים ח

לעזי רש"י

ליטוריג"א [ליטוארי"א]. דייסה לתרופה, העשויה מעשבים ממותקים.

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה תשבתו כו' לרבויי כל הענויים כדאמרן בריש פרקין דף עד ע"א שבתון כו' אי נמי: (ג) ד"ה כל האוכל כו' התקן עצמך בתשעה כדי שתוכל להתענות:

תוספות ישנים

מעלה עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי. אם נטוה אבל עכשיו שלא נטוה אסור הוא בכך: ללמדך שהפלפלין חייבין בערלה. וא"ת כיון שחייבין בערלה הוא הדין במעשר ואפי' הכי אין מטמאין טומאת אוכלין כדתניא בפרק בא סימן (נדה נא:) ואם כן הא דתנן בפרק בא סימן (דף נ) כל שחייב במעשר מטמא טומאת אוכלין אין זה אמת דהא איכא פלפלין שחייבין במעשר כדפרישית ואין מטמאין טומאת אוכלין וי"ל דהכא מיירי ברטיבתא כדאמרינן הכא ואינהו מטמאי טומאת אוכלין אבל ההיא דפ' בא סימן דפלפלין אין מטמאין מיירי ביבישתא. אבל הקשה ה"ר שמשון מדקאמריק בפ' בכל מערבין (עירובין כח.) זרע גרגיר מתעשר זרע וירק דחזי לאכילה לפי שהראשונים שלא היה להם פלפלין שוחקין אותו ומטבלין בו גלי ומהאי טעמא מתעברין נמי פלפלין יבשין ואפילו הכי אין מטמאין טומאת אוכלין ואומר רבי דהאי זרע גרגיר שמחקוהו גם הוא ראוי לאכול בפני עצמו אבל פלפלין אין ראויין לאכול בפני עצמו אלא לטיבול בעלמא אבל קשה עוד לר"י אליבא דר' יוסף וכללא הוא והרי תבלין שחייבין במעשר כדתניא (חולין דף ו.) הנותן לשכינתו עיסה כו' חושש לשאור ותבלין שבה משום מעשר ואפ"ה אין מטמאין טומאת אוכלין כדתניא בפרק העור והרוטב (שם קכ.) גבי מאי קיפה פירמא ומסקינן דהיינו תבלין דאין מטמאין טומאת אוכלין ואומר רבי דשני מיני תבלין יש דהא אפילו שבת אמרינן פרק בא סימן (נדה נא:) דאיכא לטעמא עבידא ואיכא דלאו לטעמא עבידא אי נמי אומר ר"י אלהן דמעשר קאי אשאור [ושביעית קאי] אתבלין דאפילו אוכלי בהמה חייבין בשביעית:

מוסף רש"י

כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב וגו'. והכי קאמר קרא הכינו עצמכם בתשעה לחדש לעינוי המחרת והרי הוא בעיני כעינוי היום (ברכות ח:) דהיינו אכילה ושתיה אמי קורא עינוי (פסחים סח:) וכיון דאכילתו עינוי חשיבה, כל דמפיש באכילה ושתיה טפי עדיף, דהא מדקאמר בערב על כרחך לא תקפיד אעינוי דתשעה וכי קרי עינוי בתשעה אכילה ושתיה דידיה קרי עינוי (ר"ה ט.). כס פלפלי. כל דבר שאדם אוכל שלא כדרכו מיקרי כסיסה (ברכות לו:) פטור. מכרח (שם). שהפלפלין חייבין בערלה. דלא תימא מין ירק הוא מפני שהוא עץ שפל כמין רוסס שאינו גבוה מן הארץ (סוכה לה.). לא תחסר כל בה. ולמדך האי עץ מאכל דאפילו פלפלי בכלל (שם).

Scanned by CamScanner

מגיד משנה

מאכילה ושתיה ודרשו כן וזהו שכתב רבינו מפי השמועה למדו וכו': וכל האוכל וכו'. שם ברייתא לא ענש אא"כ הזהיר והוכיחו כן. וחיוב החטאת פ"ק דכריתות (דף [ג.] ע"ד):

ה וכן למדנו וכו'. דע שזה אינה מצוה מיוחדת מן התורה שא"כ היה ראוי לימנות במנין המצות ואין לומר שהוא בכלל להתענות לפי שאין דעת רבינו להוכיחה אלא משנת שבתון אבל זה לרבינו הוא מפי השמועה ונקרא דברי סופרים אחר שהוא ענין מיוחד בפני עצמו וזהו דעתו בסה"מ ודברים ארוכים הם אבל הערותי על דעתו ז"ל והרוצה לעמוד על תוכן דעתו יע"ש. ומ"ש כאן הוא בפ' יוה"כ (יומא ע"ד.) תנו רבה ורב יוסף בשאר ספרי דבי רב מנין ליוה"כ שאסור ברחיצה ונעילת הסנדל ובסיכה ותשמיש המטה ת"ל שבתון שבות. ופירוש מפי השמועה למדו פרטי דברים אלו כמו שיתבאר פ"ב ושם מבואר שאינו ענוש כרת אלא על אכילה ושתיה בלבד. ומ"ש מכת מרדות כבר הוכחתי כן פ"א מהלכות שבת:

ו כשם ששבות וכו'. זה פשוט ומבואר שם (דף פ"א:): וצריך להוסיף וכו'. מדברי רבינו נראה שאין תוספת דבר תורה אלא בעינוי אבל לא בעשיית מלאכה לא ביוה"כ ולא בשבתות וזהו שכתב מתחיל לצום ולהתענות וזהו שלא מכר בדבריו בהלכות שבת תוספת כלל מן התורה. ובפרק יוה"כ נראה שהדבר במחלוקת תנאים ששם יש מי שדרש יכול יהא מוזהר על תוספת מלאכה ת"ל וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה על עצומו של יום הוא מוזהר ואינו מוזהר על תוספת מלאכה וברייתא אחרת שנו שם ועניתם את נפשותיכם וכו' מכאן שמוסיפין מחול על הקדש וכו' ימים טובים מנין תלמוד לומר תשבתו שבתות מנין ת"ל שבתכם הא למדת שכל מקום שנאמר שבות מוסיפין מחול על הקדש. ושם אמרו דאיכא מאן דמוקים לה להאי קרא לדרשא אחריתא והיא ידועה בגמרא שכל האוכל ושותה בתשיעי ומתענה בעשירי מעלה עליו הכתוב כאילו נצטוה להתענות

כסף משנה

פ"א ה וכן למדנו מפי השמועה שאסור לרחוץ בו או לסוך וכו'. כתב הרא"ש בשם ר"י וריב"א דהני ענויים אע"ג דבגמרא מפיק להו מקראי אסמכתא בעלמא נינהו והביא כמה ראיות לדבר ומה"ט מקילינן בהו ואמרינן (יומא ע"ג:) המלך והכלה ירחצו את פניהם והחיה תנעול את הסנדל דברי ר"א וחכמים אוסרים ומדאסרי רבנן ע"כ בדליכא סכנה עסקינן ואי איסור נעילת הסנדל מדאורייתא היכי שרי ר"א ובגמרא (דף ע"ז:) נמי אמרינן ומי שיש לו חטטין בראשו סך כדרכו ואינו חושש ומי שידיו מלוכלכות בטיט ובצאה רוחץ כדרכו ואינו חושש ואי סיכה ורחיצה דאורייתא נינהו היכי מקילינן בהו הכי אלא ודאי מדרבנן נינהו. והר"ן הקשה על זה וכתב שנראה לו דכלהו מדאורייתא נינהו אלא דכיון דלאו בכלל עינוי דכתיבי בקרא בהדיא באורייתא נינהו אלא מריבויא דשבתון אתי וכדאיתא בגמרא קילי טפי ומסרם הכתוב לחכמים והם הקילו בהם כפי מה שראו והתירו כל שאינו נעשה להתענג וכן דעת הרמב"ם דכלהו מדאורייתא נינהו אלא דלא מיחוורא לי מהא דתניא לקמן התינוקות מותרים בכלם חוץ מנעילה

הלכות שביתת עשור

מפי השמועה למדו אי זה הוא ענוי שהוא לנפש זה הצום. וכל הצם בו קיים מצות עשה. וכל האוכל ושותה בו בטל מצות עשה [א]ועבר על לא תעשה שנאמר כי כל הנפש אשר לא תעונה בעצם היום הזה ונכרתה. מאחר שענש הכתוב כרת למי שלא נתענה למדנו שמוזהרין אנו בו על אכילה ושתייה. וכל האוכל או השותה בו בשוגג חייב קרבן חטאת קבועה: **ה** וכן למדנו מפי השמועה שאסור לרחוץ בו או לסוך בו או לנעול את הסנדל או לבעול. [°]ומצוה לשבות מכל אלו כדרך ששובת מאכילה ושתייה [ג]שנאמר שבת שבתון שבת לענין *(אכילה) ושבתון לענינים אלו. ואין חייבין כרת או קרבן אלא על אכילה ושתייה. אבל אם רחץ או סך או נעל או בעל מכין אותו מכת מרדות: **ו** כשם [ב]ששבות מלאכה בו בין ביום ובין בלילה כך שבות לעינוי בין ביום בין בלילה. וצריך להוסיף מחול על הקדש בכניסתו וביציאתו שנאמר ועניתם את נפשותיכם בתשעה לחדש בערב. כלומר [ג]התחיל לצום ולהתענות

*נ"א מלאכה.

א טור סימן תר"א סמ"ג לאוין ס"ט: ב טור סי' תר"ח תר"א סמ"ג עשין ל"ב:

לחם משנה

יוסף אלא לרבות הדבר משום שבתון וכו' וענויים דריש להו כדדריש להו הברייתא אשר שם שאמרו תניא אידך תענו את נפשותיכם יכול ישב בחמה וכו' אביא פיגול ונותר וכו' וא"כ דריש להו כי הך ברייתא וליכא אלא חד איסור ענוי מפורש בתורה שהוא איסור האכילה אבל השאר מרבינן ליה משבתון ולכך כתב רבינו ז"ל שהיא מצות עשה אחת שנאמר תענו וכו' דכל שאר הענויים האמורים בכתוב דריש להו רבינו כדדריש להו הברייתא. והר"ן ז"ל ישב הברייתא של רב יוסף דלא פליג אדרב חסדא דקאמר הני חמשה ענויים וכו' ע"ש: מאחר שענש הכתוב וכו'. מג"ש מפיק ליה בגמרא ורבינו קצר בלשונו דמשמע דמהעונש לבד שמענו האזהרה ואינו כן אלא מן הג"ש ולא חש רבינו ז"ל לבאר:

ה וכן למדנו מן השמועה וכו'. כתב ה"ה ונקרא דברי סופרים אחר שהוא ענין מיוחד בפני עצמו ע"כ. ביאור דבריו דאע"פ שמן הראוי היה למנותו מצות עשה שהרי קרא דשבתון רבה שעינוי הכתוב הוא כה מ"מ לא מנאו רבינו ז"ל מצות עשה מפני שהוא ענין מיוחד וכו' כלומר שאין זה במשמעות ענוי הכתוב אבל זה הוא דבר אחר מיוחד בפני עצמו שרבה אותו הכתוב מקרא דשבתון ולא שגלה לנו הכתוב שאלו הענויים נכנסים בכלל הענוי שאין זה ענוי הנזכר בכתוב אלא הוא ענין מיוחד שרבה הכתוב מחדש:

ו וצריך להוסיף מחול על הקדש בכניסתו וביציאתו. דברי ה"ה ז"ל הם קשים שהוא ז"ל כתב שפסק כברייתא האמורה ביוה"כ יכול (לא יהא בכלל עונש אבל) יהא מוזהר על התוספת מלאכה וכו' וזה א"א שהרי גם שם באותה ברייתא (שם דף פ"א.) אמרו יכול (לא יהא מוזהר על תוספת מלאכה אבל) יהא מוזהר על תוספת ענוי וכו' ונראה שם באותה הברייתא שאין איסור תוספת לא במלאכה ולא בענוי. ועוד קשה דאם הוא דורש קרא דועניתם לדרבי חייא בר רב מדיפתי כנראה מדברי ה"ה ז"ל איך הוא כתב הדרשה של ברייתא אחרת הנזכרת שם שאוסרת תוספת בשבת ויו"ט שכך שנו שם יכול יתחיל ויתענה וכו' ת"ל וכו' ואין לי אלא בכניסתו ביציאתו מנין ת"ל תשבתו אין לי אלא ימים טובים שבתות מנין ת"ל שבתכם וכו' ע"כ. הרי מבואר שם שיש תוספת בשבתות וימים טובים וכיון דהוא ז"ל דריש הדרשה כאותו הברייתא איך כתב שאין איסור תוספת בשבתות וימים טובים. וגם קשה דאיך כתב שפסק כר"ע דבפרקא קמא דר"ה (דף ט.) הקשו ור"ע האי ועניתם מאי עביד ליה וכו' ותירצו לכדרבי חייא בר רב מדיפתי משמע דלר"ע אין איסור תוספת אפילו בענוי דאם יש תוספת בעינוי מאי מקשה האי קרא מאי עביד ליה הא מבעי ליה לאיסור תוספת בעינוי. וכבר הקשה החכם מהרי"ן לב ז"ל בפסקיו הראשונים (דף קמ"ב) כל אלו הקושיות ושם תירץ תירוץ דחוק כאשר תחזינה עיניך שם והם באמת דברים דחוקים ועוד קשה על דבריו דכפי העולה מכלל דבריו דרבינו סובר דהאי ועניתם לא אתי לדר' חייא בר רב מדיפתי ואע"פ שהגמרא תירץ כן לדעת ר"ע הוא לרווחא דמלתא וא"א לומר כן שהרי רבינו ז"ל כתב בפ"ג מה' נדרים וכן הנודר שיצום יום ראשון או יום שני כל ימיו ופגע בו יום זה והרי יו"ט או ערב יוה"כ הרי זה חייב לצום ואצ"ל פגע בו ראש חדש פגע בו חנוכה ופורים וכו' הואיל ואיסור הצום בהם מדברי סופרים צריכים חיזוק וכו' הרי מבואר שם שבערב יוה"כ איסור הענוי בו הוא מן התורה וזה הדבר לא יצא לו לרבינו ז"ל ממקום אחר אלא מהא דר' חייא בר רב מדיפתי וכ"כ הרב בית יוסף ז"ל בריש הלכות ראש חדש ואע"פ שהוא הקשה שם דמ"מ לא היה לו לרבינו ז"ל לקרותו מן התורה דאין דרשה זו כר' חייא בר רב מדיפתי אלא אסמכתא בעלמא אין זו קושיא כלל דדרשא דרבי חייא בר רב מדיפתי מיתורא דקרא דרשינן ליה וכדאמרו בפ"ק דר"ה ור"ע האי ועניתם וכו' מאי עביד ליה מיבעי ליה לדרבי חייא וכו' משמע דמיתורא דרשינן ליה וא"כ דרשה גמורה היא וא"כ כיון שהוא פסק כר' חייא בר רב מדיפתי וכמו שנתבאר א"כ ראוי לקרותו מן התורה וא"כ למדנו מכאן שפסק כר' חייא בר רב מדיפתי ולא כמהרי"ן לב ז"ל. ואני אומר לתרץ לשון ה"ה דרבינו וה"ה ז"ל גרסי בברייתא יכול לא יהא ענוש כרת על תוספת מלאכה וכו' ת"ל כי כל הנפש אשר לא תעונה וכו' יכול לא יהיה בכלל עונש אבל יהיה מוזהר ת"ל וכל מלאכה לא תעשו וכו' אבל אזהרה לענוי יום עצמו לא למדנו וכו' ולא גרסינן יכול לא יהא מוזהר על תוספת מלאכה אבל יהא מוזהר על תוספת עינוי ודין הוא וכו' כדאיתא בספרינו וכן מצאתי הגירסא בגמרא מכתיבת יד כאשר כתבתי. ומשמע ליה לרבינו ז"ל דמדמיעט רחמנא אפילו מאזהרה למלאכה ולא מיעט לענוי אלא מכרת לבד משמע דמן התורה איסורא מיהא איכא ואע"ג דיליף רבינא אזהרה בעינוי מעלם עלם וא"כ ליכא למימר מדאיצטריך קרא בעינוי למעוטי מכרת משמע דאיסור לאו איכא דהא איצטריך לג"ש ועוד כיון דאזהרה גופא לא ילפינן לה אלא ממלאכה וכיון דשם אינו מוזהר על התוספת כ"ש הכא. י"ל דרבינו לא פסק כן אלא כדתנא דבי ר' ישמעאל דאמר שם נאמר כאן עינוי וכו' או כרב אחא ורב פפא האמורים שם ומיישבים הברייתא כפשטא ולהכי ודאי כיון דמיעט קרא מכרת משמע דאיסורא מיהא איכא והברייתא כר' חייא בר רב מדיפתי ס"ל הכי דאיסורא דעינוי מפקינן ליה מדאיצטריך קרא למעוטי מכרת ולהכי קרא דועניתם מפיק לדרשא דכל האוכל ושותה וכן לר"ע בפ"ק דר"ה הקשו האי ועניתם מאי עביד ליה כלומר לאיסורא דתוספת עינוי כדדריש ר' ישמעאל א"מ מדאיצטריך קרא דבחריש דהא מהכא נפקא לן תוספת בשבתות וי"ט אלא ודאי דריש לה לכדר' חייא מדיפתי ומ"מ מפיק ליה איסור עינוי מדמעטיה רחמנא מכרת. ואע"ג דרבינו ז"ל לא הביא קרא דבעצם היום הזה ללמוד משם דמדמיעט רחמנא מכרת משמע דאיסורא איכא כדיליף הברייתא מ"מ תפס הדרשה של אותה הברייתא בענין זה כיון שהיא דרשה פשוטה דמשמע ודאי פשט הכתוב וכן דרך רבינו ז"ל בכמה מקומות לתפוס הדרשה היותר פשוטה אע"ג דלא אתיא כסברתו של אותו שאומר הדין מכ"מ כיון דלענין הדין אין הפרש ביניהם תפס לו הדרך הפשוט. וא"ת א"כ איך אמרו בגמרא (יומא דף פ"א.) [והאין] תנא דעלם עלם האי בתשעה וכו' הא לפי מה שפירש רבינו ז"ל מודה דלתנא דעלם עלם לא נפיק לן איסור כלל בתוספת עינוי וא"כ מאי קשיא ליה הא איצטריך לומר איסור תוספת בעינוי דלא מפקינן לזה מהאי קרא. וי"ל דרבינו לא גריס האי תנא דעלם עלם מאי עביד ליה וכו' אלא ה"ג תני ר' חייא בר רב מדיפתי וכו' וכן מצאתי בגמרא כתיבת יד ועל כן צריך אחה לומר שגירסת הרי"ף רבו ז"ל כך היא דאל"כ איך כתב הברייתא של עלם עלם והברייתא האחרת של תשבתו שבתכם בברייתא אחרת הא קאמר בגמרא דפליגי דהא קאמר האי תנא דעלם עלם כלומר דלא מני דריש כי הך ברייתא דתשבתו שבתכם וכו' וכדפירש"י ז"ל באיסור בתוספת ענוי מפקינן ליה מדאיצטריך קרא למעוטי מאזהרה וא"כ על כרחין בגמרא מוכח דתנא דעלם עלם דריש כרבי חייא בר רב

הגהות מיימוניות

ה °[סמ"ג עשין ל"ב מדקדק שם דאיכא איסורא דאורייתא בשאר ענויין מדתניא אין ענוש כרת אלא על אכילה ושתיה בלבד ולא על שאר ענויין משמע דלכל הפחות איסור דאורייתא איכא ע"כ]: [ב] תני רבה ורב יוסף מנין ליום הכפורים וכו' ויש שם הני ה' ענויין כנגד מי אמר רב חסדא כנגד חמשה ענויין בתורה וכו' ע"ש: ו [ג] אם גמר סעודתו וגמר בדעתו שלא לאכול עוד ועוד היום גדול פסקו התוס' שיכול לחזור ולאכול אם ירצה וכן ס"ה אבל רבינו המחבר אסר וכן מהר"ם עיין בפ"ג מהלכות תענית בהלכה שלישית

וצריך

Scanned by CamScanner

ולהתענות מערב תשעה הסמוך לעשירי. וכן ביציאה שוהה בעיניו מעט מליל אחד עשר סמוך לעשירי שנאמר מערב עד ערב תשבתו שבתכם: ז נשים שאוכלות ושותות עד שחשכה והן אינן יודעות שמצוה להוסיף מחול על הקדש אין ממחין בידן שלא יבואו לעשות בזדון. שהרי אי אפשר שיהיה שוטר בבית כל אחד ואחד להזהיר נשיו. והנח להן שיהו שוגגין ואל יהו מזידין. וכן כל הדומה לזה:

פרק שני

א האוכל [א]ביום הכפורים מאכלין הראויין לאכול לאדם ככותבת הגסה שהיא פחות מכביצה [א]כמעט הרי זה חייב. וכל האוכלים מצטרפין לשיעור זה. וכן השותה משקין הראויין לשתיית אדם כמלוא לוגמיו של שותה כל אחד ואחד לפי לוגמיו חייב. וכמה מלוא לוגמיו כדי שיסלקם לצד אחד ויראה מלא לוגמיו. ושיעור זה באדם בינוני פחות מרביעית. וכל המשקין מצטרפין לשיעור

א טור סימן תרי"ב סמ"ג לאוין ס"ט:

כסף משנה

מנעילת הסנדל ומוכח בגמרא דמותרים בכולם דקאמר היינו דמותר לגדולים לרחוץ ולסוך והא הני ודאי לתענוג עבדי ואי תנעי הני מינייהו חד יומא לא מסתכני ואי מדאורייתא היכי שרי והא כתיב לא תאכלום וקרינן ביה לא תאכילום להזהיר גדולים על הקטנים ועוד מדפסיק ותני התינוקות מותרים בכולם ולא אשכחנא בשום דוכתא חינוך בהני כדאשכחן בתענית משמע שעד שהגיעו לפרקן מותרים בכולם ואפילו ע"י גדולים וכשלמא אי דרבנן ניהו שפיר אלא אי דאורייתא ניהו היכי שרי עכ"ל. ול"נ דאפילו לדעתו דאפילו הגיעו לחינוך מותרים בכולם איכא למימר דלא קשה מידי דאע"ג דאסירי מדאורייתא כיון דלא מפרשי בהדיא בקרא והם דברים המסורים לחכמים ראו שלא להחמיר על התינוקות בכך דכיון דאכילה ושתיה דכתיבי בקרא בהדיא מותר להאכילם ולהשקותם בידים כ"ש שאר דברים ואע"פ שכשהגיעו לחינוך צריך לחנכן באיסור דאכילה ושתיה לא ראו לחנכן לדברים אלו מאחר שאינם מפורשים בכתוב וכיון דרביתיה דינקא ניהו לא גזרו בהו רבנן. ולדעת הטור שכתב שכדרך שמחנכים אותם באכילה ושתיה כך מחנכין אותם ברחיצה וסיכה אתי שפיר טפי דההיא דהתינוקות מותרים בכולן בשלא הגיעו לחינוך היא וההיא דלהזהיר גדולים על הקטנים בשהגיעו לחינוך:

מגיד משנה

להתענות ט' ועשירי והתענה ולזה כתב רבינו תוספת בענוי בלבד. אבל ההלכות נראה דעתם לפסוק כדברי הברייתא ששונה תוספת לכל יום קדש והביאו משני הברייתות מקלתן כאילו הן ברייתא אחת ופ"ק דר"ה (דף ט.) אמרו דר' ישמעאל דורש תוספת מועניתם ור"ע דורש לכל האוכל ושותה וסובר רבינו שהם חולקים וידוע דהלכה כר"ע מחבירו. אבל דעת שאר המפרשים שתוספת יש מן התורה אפילו בשבתות וימים טובים וכן נראה מן ההלכות: וכן ביציאתו וכו'. שם (ע"ב) מפורש:

ז נשים שאוכלות וכו'. ביו"ט פרק המביא (דף ל.) תוספת יוה"כ דאורייתא וקא חזינן לנשי דאכלו ושתו עד שחשכה ולא אמרינן להו ולא מידי ואמרו שם טעמא מוטב שיהיו שוגגין ואל יהו מזידין וכתב רבינו וכן כל הדומה לזה ומבואר שם והכונה בכל דבר שאינו מפורש בכתוב ונהגו בו היתר ומסור לכל. והקשו המפרשים והיאך אפשר לכן לנמנס שלא יוסיפו כלום ותירצו נראה מכאן דתוספת עינוי של יוה"כ יש לו שיעור ולא ידעינן ליה ותירוץ אחר יש שאין פורשות אלא מחמת ספק בין השמשות ולא קודם לכן וכבר כתבתי פ"ה מהלכות שבת שזמן תוספת קודם לבין השמשות:

פ"ב א האוכל ביוה"כ וכו'. משנה פ' יוה"כ (יומא ע"ג:) האוכל ככותבת הגסה כמוה וכגרעינתה חייב כל האוכלין מצטרפין לכותבת ובגמרא שאלו באיכות כותבת זו אם לחה אם יבשה וכן דקדקו בשיעורה והעלו שהיא פחותה מכביצה דהוה איכא מאן דאמר יתירה על כביצה ומשקל הביצה לפי מה שכתב רבינו פ' ראשון מהלכות עירובין היא ל"ה ארגינ"ך ועוד כמו שמבואר למחשב לפי מה שכתבתי שם: וכן כל וכו'. שם במשנה והשותה מלא לוגמיו חייב וכל המשקין מצטרפין למלא לוגמיו ומבואר בגמרא (דף פ.) דלאו מלא לוגמיו ממש אלא כל שאילו יסלקם לצד אחד ויראה כמלא לוגמיו, ושם נתבאר שבאדם בינוני שהוא פחות מכדי רביעית וכן מבואר שם שכל אדם משערים בעצמו והכל לפי מה שהוא אדם:

משנה למלך

פ"ב א האוכל ביוה"כ מאכלין הראויין לאוכל אדם וכו'. (א"ה כתב ה"ה ובגמרא שאלו באיכות כותבת זו אם לחה אם יבשה וכו' ועיין מ"ש הרב המחבר פ"ב מהל' טומאת מת דין י"):

לחם משנה

בר רב מדיפתי ולהכי פסקה להאיה דרבי חייא בר רב מדיפתי בהל' נדרים פ"ב כדפרישית וזה נחיישבו כל דבריו על נכון והוא נראה באמת שזה גירסתו של ה"ה ז"ל ומפני כן סתם דבריו דנראה לו דבריו פשוטים כפי גירסתו ולכך כתב ששם יש מי שדרש יכול מוחר וכו' ולא הזכיר יכול יהא מוחר וכו' ולא ע"י תוספת ענוי דליתיה בגירסתו כדפרישית וגם כתב ואיכא מאן דמוקים ליה להאי קרא לדרשה אחרינא ואם היה בגירסתו כגירסת רש"י ז"ל האי תנא בעלם עלם לא היה לו לומר ואיכא מאן דמוקים אלא היה לו לומר והתנא דקאמר יכול יהא מוחר וכו' מוקי לה לקרא לכל האוכל ושותה אלא ודאי דלא גרים והאי תנא דעלם עלם וכו' זה נראה לי פירוש דבריו וגירסתו:

וצריך להוסיף מחול על הקדש וכו'. כדברי רבינו ז"ל קשה דכמאן פסק אי כתנא דעלם עלם אפילו תוספת עינוי ליכא כלל ואי כתנא דדריש הוספה מועניתם וכו' אפילו תוספת מלאכה ובשבתות וימים טובים נמי והך פשרה שעשה רבינו ז"ל דמפיק תוספת ענוי ולא השאר מנא ליה וזו הקושיא עצמה קשה בדברי ה"ה ז"ל שכתב ולזה כתב רבינו ז"ל תוספת בעינוי וכו' דמאי לזה הוא שכתב דמאי הטיל פשרה זו רבינו ז"ל. ונראה לתרץ דרבינו ודאי ראה דר"ע ורבי ישמעאל בפ"ק דר"ה (דף ט.) פליגי לגמרי דלר"ע לית ליה תוספת כלל אפילו בעינוי ולרבי ישמעאל אית ליה תוספת בעינוי ובמלאכה ובשבתות וימים טובים וראוי היה לנו לפסוק כר"ע דר"ע הלכה כוותיה מחבירו אלא משום דנבי עינוי איפסיק גמרא דלא כוותיה דאמרו במסכת ביצה פ' המביא (דף ל.) דהא תוספת יוה"כ דאורייתא וקא חזינן לנשי דאכלי ושתו וכו' משמע דפשיטא ליה לגמרא דתוספת ענוי דאורייתא ולכך פסק רבינו ז"ל דלא כר"ע בהא אבל בתוספת מלאכה ביוה"כ ושבתות וימים טובים הדרינן לכללין דהלכה כר"ע מחבירו. וא"ת מנא ליה לגמרא דר"ע אפילו בעינוי לית ליה תוספת דבעי התם ור"ע האי ועניתם מאי עביד ליה וי"ל משום דבפסחים פ' מקום שנהגו (דף נ"ד:) אמרו ביוה"כ ספקו אסור ופירוש הברייתא הוי ספק בין השמשות והוקשו להם לתוספות ז"ל דאפילו תוספת נמי אסור כדהקשי שם בר"ה מפני קושיא זו הוכרח הגמרא לומר דר"ע לית ליה תוספת בעינוי וההיא ברייתא אתיא כר"ע דאי ליכא תנא דלית ליה תוספת בעינוי ההיא ברייתא אמאן תרמייה. ועוד ברייתא דפ' יוה"כ דמיעט תוספת מאזהרה דענוי דמשמע דלית ליה תוספת אמאן תרמייה אלא ודאי דר"ע לית ליה תוספת בענוי והברייתות אתו כוותיה ומפני זה הקשו בגמרא ואמרו ור"ע האי ועניתם מאי עביד ליה אבל רבינו ז"ל לא פסק כוותיה בעינוי משום טעמא דכתיבנא ולכך הטיל הפשרה דע"כ מסוגיא דהמביא דאית ליה תוספת בענוי ובמלאכה ודאי דהדרינן לכללין דהלכה כר"ע מוכרחים אנו להטיל פשרה ולומר דרישא דקרא דועניתם להוספה דרשינן אבל תשבתו שבתכם לא דרשינן והם הם דברי רבינו ז"ל וא"ת להרי"ף ז"ל כיון דבגמרא אמרו דהאי תנא דעלם עלם מוקי קרא דועניתם לדרשה אחרינא א"כ איך הביא שתי הברייתות כאילו הם אחת דכמאן מפרש הרי"ף ז"ל דההיא שמעתתא אי כרש"י ז"ל דמפרש דמאי דבעי גמרא הוא דתנא דעלם עלם הא אית ליה תוספת מדאיצטריך קרא למעוטי עונש ואזהרה ולמה לי ועניתם וכו' קשה על הרי"ף ז"ל הקושיא בעצמה דאית לנו על הגמרא דהאי תנא דעלם עלם למה ליה קרא דועניתם להך דרשה וכיון דהוא דריש מיעוט דכרת מבעלם היום הזה ממילא נפקא תוספת ולמה לי ועניתם להני ואי מפרש כפירוש רבינו ז"ל דר"ל והאי תנא דעלם עלם כלומר ע"כ האי תנא לא סבר תוספת דכיון דמעטיה מאזהרה מעטיה מכל דס"ל דכיון דמעטיה מכרת ואזהרה מעטיה נמי אפילו מאיסורא ומשום הכי בעי בגמרא דמאי עביד להאי ועניתם כיון דלית ליה תוספת מ"מ קשה איך הביא שתי הברייתות יחד. וי"ל דודאי דכפירוש רבינו ז"ל מפרש ומש"ה כשהביא הברייתא לא הביא המיעוט מאזהרה אלא המיעוט מכרת לבד ומאי דקאמר גמרא דהך תנא דעלם עלם לית ליה תוספת הוא משום דמעטיה מאזהרה. וכיון דהרי"ף לא מעטיה מאזהרה דלא הביא לשון הברייתא אלא בכרת אם כן שפיר מצי סבר דרשה דועניתם וא"ת להרי"ף מ"מ קשה למה לי קרא דועניתם תיפוק ליה תוספת מדאיצטריך מעוטא גבי כרת כדכתב רש"י ז"ל וי"ל דהרי"ף ז"ל סבר דקרא דועניתם דקאמר תוספת אע"ג דתוספת יוה"כ ממילא נפקא איצטריך קרא לסיפיה דהיינו תשבתו שבתכם לומר דאיכא תוספת בשבתות וימים טובים דהיינו כ"מ שיש שבות ורש"י ז"ל דקאמר מדאיצטריך קרא למעט מעונש ואזהרה נפקא ליה תוספת ומשום הכי בעי הגמרא דלמאי איצטריך הך ועניתם לא בעי רש"י ז"ל לומר כדברי הרי"ף ז"ל דכולה קרא דועניתם לסיפיה דתשבתו שבתכם אתא דלא היה לו לכתוב דין זה ביוה"כ אלא משום דנפיק שום רבותא ביוה"כ ולכך הוצרך לומר דרשה דרבי חייא בר רב מדיפתי. ומ"מ קשה קצת לפירוש הרי"ף ורבינו ז"ל דאמאי אמרינן דהיכא דמעטיה רחמנא מאזהרה מעטיה מהכל אפילו מעשה נימא דבעשה קאי והרב מהרי"ן לב ז"ל יישב זה הלשון ע"ש:

פ"ב א האוכל ביוה"כ מאכלין הראויין לאכול לאדם ככותבת הגסה וכו' הרי זה חייב. כתב ה"ה בגמרא שאלו באיכות הכותבת וכו' בנסחא דידן ליתא להך בעיא אלא במאי דקאמר עלם כשעורה אי הוי כגרעיניה אבל לא ככותבת ובגמרא אמרו דמאן דבעי ככותבת לא בעי ההיא משום דלחה שבולת מיקרי שלא בקליפתה חושלא מיקרי אלא שהיה לו להרב המגיד הנסחא האחרת:

רב מדיפתי ואיך כתב שתי הברייתות כאילו הם אחת אלא ודאי דלא גרים אלא תני ר' חייא בר רב מדיפתי וכו' והוא סובר דתנא דעלם עלם אפשר דמודה להך דרשה דועניתם משום דלא מפיק ליה איסורא מהתם כדפרישנא לעיל מפיק ליה מהכא אבל רבינו ז"ל לא פסק כמ"ד דליך עלם עלם אלא כי אחריני כדפרישית וסובר דאותה הברייתא סובר כדר' חייא

מגדל עוז

ז נשים שאוכלות עד סוף הפרק. במסכת שבת פרק שואל (דף קמ"ח) ובמסכת ביצה פרק המביא כדי יין (דף ל'): פ"ב א האוכל ביוה"כ עד הרי זה חייב. פרק בתרא דיומא (דף ע"ו) ובירושלמי ובספרי מענו את נפשותיכם עינוי הוא שהוא אבוד הנפש ואי זה הוא זה אכילה ושתיה: וכל האוכלין מצטרפין לשיעור הזה. פרק בתרא דיומא (דף פ') ורים פ"ד דמס' מעילה: וכן השותה משקין עד פחות מרביעית. פי"ז דמסכת כלים: א ג וכל המשקין מצטרפין עד מכה מרדום. פ' בתרא דיומא (דף ע"ב) ופ"ד דמסכת מעילה:

הגהות מיימוניות

וצריך לפסוק קודם שקיעת חמה ומשקיעת החמה ואילך חשיב בין השמשות עיין בתוס' פרק ב"מ ובספר יראים האריך בזה אבל אינו חייב כרת על התוספת דילפינן מבעצם היום הזה על עיצומו של יום חייב כרת וכו' ובח"כ איתא ראפילו אזהרה אין בו אלא בעצם היום אבל על התוספת אין בו אלא עשה: א [א] כריתות פרק אמרו לו איתא דכותבת אית בה שני זיתים:

Scanned by CamScanner

כלום שהרי התפיס יום זה ואסרו *כיום האסור לו. וכן כל כיוצא באלו: ו אכיצד חלים הנדרים על דברי מצוה כדברי הרשות. האומר הרי המצה בלילי הפסח [א] אסורה עליו. הרי ישיבת הסוכה בחג הסוכות אסורה עליו והרי התפילין *אסורות בנטילה עליו הרי אלו אסורין עליו. ואם אכל או ישב או נטל לוקה וכן כל כיוצא בזה. ואין צריך לומר במי שאמר הרי עלי קרבן אם אוכל מצה בלילי הפסח שהוא חייב בקרבן וכן כל כיוצא בזה: ז ומפני מה נדרים חלים על דברי מצוה. ושבועות אין חלות על דברי מצוה. שהנשבע אוסר עצמו על דבר שנשבע עליו. והנודר אוסר הדבר הנדור על עצמו. נמצא הנשבע לבטל מצוה אוסר עצמו וכבר עצמו מושבע מהר סיני ואין שבועה חלה על שבועה. והאוסר דבר זה בנדר זה הדבר הוא שנאסר ואותו הדבר אינו מושבע מהר סיני: ח בכשאתה מתבונן בכתוב תמצא שהדברים מראין כן כמו שקבלו חכמים מפי השמועה. שהרי אומר בשבועת ביטוי להרע או להיטיב בדברי הרשות כמו שבארנו. שיאכל וישתה היום או שיצום וכיוצא בהן. ובנדרים הוא אומר ככל היוצא מפיו יעשה ולא חלק בין דברי מצוה לדברי הרשות: ט *גהנודר שיצום בשבת או ביום טוב חייב לצום. שהנדרים חלים על דברי מצוה כמו שבארנו. וכן הנודר שיצום יום ראשון או יום שלישי כל ימיו ופגע בו יום זה והרי הוא יום טוב או ערב יום הכפורים הרי זה חייב לצום ואין צריך לומר ראש חדש. פגע בו חנוכה [ג] ופורים ידחה נדרו מפני הימים האלו הואיל ואיסור הצום בהם מדברי סופרים הרי

השגת הראב"ד
*הנודר שיצום בשבת או ביו"ט חייב לצום. א"א דוקא כשאמר עלי אבל אמר הריני בתענית היום אסור:

* נ"א והרי נטילה לולב אסור עליו והרי הנחת תפלין אסורות עליו כו' או נטל או הניח כו':

* נ"א ביום: א טור שם סי' רטו סמ"ג שם: ב הלשון שם בסמ"ג: ג ע"ש בטור בדין זה:

כסף משנה

ו **כיצד** חלים הנדרים על דברי המצוה וכו'. משנה פ"ב דנדרים (דף ט"ז.) וחומר בנדרים מבשבועות כיצד אמר קונם סוכה שאני עושה לולב שאני נוטל תפילין שאני מניח בנדרים אסור בשבועות מותר שאין נשבעין לעבור על המצות:

ז **ומה** שכתב ומפני מה נדרים חלים על דברי מצוה ושבועות אין חלות וכו', (שם ט"ז:):

ט **הנודר** שיצום בשבת או ביו"ט חייב לצום וכו'. זה מבואר בטעמו ובהדיא תנן בפ' ר' אליעזר (דף ס"ו.) פותחין בימים טובים ובשבתות בראשונה היו אומרים אותם הימים מותרים ושאר כל הימים אסורים עד שבא ר"ע ולימד שהנדר שהותר *מקצתו הותר כולו הרי בהדיא שחל הנדר אלא כשהשבתות וימים טובים הם בכלל הימים שנדר להתענות בהם ולא נזכר בשעת הנדר שהיו שבתות וימים טובים בכלל ימי נדרו פותחין לו בהם, ואם נזכר בשעת הנדר שהיו שבתות וימים טובים בכלל נדרו או שנדר בפירוש לצום בהם חל הנדר. מיהו ה"מ כשאמר הרי עלי שהוא לשון נדר שהוא חל על דבר מצוה כדבר הרשות אבל אם אמר הריני בתענית אין לו דין נדר ואינו חל על דבר מצוה וכדברי הראב"ד שכתב הנודר שיצום בשבת או ביו"ט חייב לצום, א"א דוקא כשאומר עלי אבל אם אמר הריני בתענית היום אסור עכ"ל. וכן כתבו הרא"ש והר"ן בפ"ק דתענית בשם הרמב"ן וכן נראה שהוא דעת רבינו שהרי כתב כאן הנודר לצום בשבת ויו"ט חייב לצום בהם וכן הנודר לצום יום ראשון או יום ב' כל ימיו ופגע בהם יו"ט או עיוה"כ חייב לצום וכו' ובפ"א מתענית כתב אין גוזרין תענית בתחלה בר"ח או בחנוכה ופורים או בחולו של מועד ואם התחילו להתענות על הצרה אפי' יום א' ופגע בהם יום מאלו מתענים ומשלימין ואח"כ כתב כשם שהצבור מתענים על צרתם כך היחיד מתענה על צרתו כיצד הרי שהיה לו חולה וכו' ולא יתענה בשבתות ולא בר"ח ולא בחנוכה ופורים ולא חילק בין התחיל ללא התחיל ובודאי דבקבל עליו להתענות מיירי דאל"כ לאו תענית הוא ואפ"ה קאמר דלא יתענה בימים טובים בין שהם מדאורייתא בין שהם מדרבנן הרי ברור שהוא מחלק בין קבל עליו תענית בלשון נדר לקבלו בלשון קבלת תענית בעלמא:

ומ"ש רבינו שאם פגע בו חנוכה ופורים ידחה נדרו וכו'. בפ"ק דתעניות (דף י"ב.) יחיד שקבל עליו (תענית) שני וחמישי של כל השנה כולה ואירעו בהם ימים טובים הכתובים במגילת תענית וכו' אם גזירתנו קודמת לנדרו תבטל גזירתנו את נדרו. ומשמע לרבינו דבנדר בלשון נדר ממש הוא וכדדייק לישנא דקרי ליה נדר ואפ"ה קתני תבטל גזירתנו

*ס"א מכללו.

הרדב"ז (מכ"י)

ו **כיצד** חלים הנדרים על דבר מצוה וכו'. משנה פרק ואלו מותרים זה חומר בשבועות מבנדרים וחומר בנדרים מבשבועות כיצד אמר קונם סוכה שאני עושה לולב שאני נוטל תפילין שאני מניח בנדרים אסור בשבועות מותר שאין נשבעין לעבור על המצוה ומפרש לה רבא הא דאמר ישיבת סוכה עלי והא דאמר שבועה שלא אשב בסוכה וטעמא דהאי איסור חפצא עליה והאי איסור גברא כדמפרש רבינו בסמוך. והוי יודע דלא אמרינן הכי אלא כגון שנדר לבטל מצות עשה בשב ואל תעשה אבל אם נדר לבטל מצוה מן המצוה בקום עשה כגון שנדר לאכול בשר חזיר אין כאן נדר ולא שייך הכא לומר יבא עשה וידחה לא תעשה לפי שהעשה למוצא שפתיך תשמור הוא הביאו על עצמו וק"ל. וא"ת למה הוצרך להוסיף האומר הרי מצה בלילי הפסח עלי והלא כל החלוקות שהזכיר התנא אנו צריכים להם צריכותא ורבינו בא להוסיף עליהם. וי"ל דכל החלוקות שהזכיר הם מצות שאין בהם הנאה ואיכא לאקשויי עלייהו והא כיון דמצות לאו ליהנות ניתנו הרי אינו נהנה מן הסוכה ולא מן התפילין ולא מן הלולב לפיכך חיבר רבינו אכילת מצה בפסח דאית בה הנאה וע"כ הנדר חייל עלה וה"ה להנך וטעמא כיון דאסר ישיבת סוכה עליו אע"פ שאין לו בה הנאה חל הנדר וכי חל הנדר על אכילת מצה לא מפני שיש בה הנאה אלא אפי' לא היה בה הנאה חל הנדר דומיא דהנך:

ז **ומפני** מה נדרים חלים וכו'. זה מבואר בכמה דוכתי שהנשבע אוסר עצמו על הדבר והנודר אוסר הדבר עליו ומהאי טעמא נמי אין הנדרים חלין אלא על דבר שיש בו ממש וחלין על דבר מצוה ונדר על נדר:

ח **כשאתה** מתבונן בכתוב וכו'. הם דברי רבינו ראויים אליו. וא"ת גבי שבועה נמי כתיב לכל אשר יבטא האדם בשבועה ל"ק דאלהרע או להיטיב שהם רשות קאי דומיא דהרעה והטבה אבל גבי נדר כתיב ככל היוצא מפיו יעשה אפילו על דבר מצוה משמע ואם לאו שלמדו כן מפי השמועה לא היינו לומדים כן מן הכתובים דדילמא לדרשא אחריתי איצטריך ככל היוצא מפיו יעשה ולא שיכול לבטל את המצוה שהוא מצווה עליה מהר סיני:

ט **הנודר** שיצום בשבת וכו'. הכי איתא בירושלמי אע"ג דמצוה לענג שבתות וי"ט ואסור להתענות בהם הנדרים חלים על מצות עשה בשב ואל תעשה ולא בקום עשה כאשר כתבנו למעלה: או ערב יום הכפורים וכו'. סובר רבינו שאסור להתענות בערב יום הכפורים מן התורה דכתיב בתשעה לחדש וכי בתשעה מתענין והלא בעשרה מתענין אלא כל האוכל ושותה בתשיעי כאילו התענה בתשיעי ובעשירי משמע דאיסור תורה הוא ואפי' תימא שהוא דרשא דרבנן מ"מ יש לו עיקר מן התורה ולא אתו לזלזולי ביה ואין צריך חיזוק:

ואין צריך לומר ר"ח. פירוש שלא מצינו במגילת תעניות שאסרה תענית בר"ח אלא מנהגא בעלמא הוא ואם יבא לזלזל בו לית לן בה ויקיים את נדרו: פגע בו חנוכה ופורים וכו'. ומהאי טעמא מחלק בפ"ק דר"ה בין חנוכה ופורים לשאר ימים טובים ואיתא בפ"ק דתעניות. ומשמע מהכא שאם נדר לבטל

לחם משנה

ו **הרי** ישיבת הסוכה בחג הסוכות וכו'. וא"ת אפילו בשבועה אמאי לא חייל בתפילין מיגו דחייל אשבתות וימים טובים דלאו זמן תפילין חייל אשאר יומי ובחג הסוכות מיגו דחייל אשאר יומי החג חייל נמי אלילה הראשון שהוא חייב בסוכה לבד בלילה הראשון וכן בלילי פסח אינו חייב לאכול מצה אלא כזית בלילה הראשון. וצ"ל דרבינו אית ליה כמ"ש הר"ן ז"ל בפ"ג דשבועות דהיכא דאמר שלא ישב בצל סוכה סתם אית ליה לירושלמי דלוקה משום דבנדרים הלך אחר לשון בני אדם ובני אדם לא קרו סוכה סתמא אלא לסוכה של מצוה. וכן צ"ל לומר ג"כ לתפילין כשאדם נשבע שלא להניח על הסתם בשעת החיוב קאמר ומפני כן כתב בפ"ד מהלכות שבועות דנשבע שלא יעשה סוכה סתם וכן שלא ילבש תפילין סתם לוקה משום שבועת שוא משום דדעתו ודאי אשעת חיובא וכן בלילי פסח ואין כוונתו לומר אלא אשעת חיובא לבד ואע"ג דהזכיר לילי פסח ר"ל לילות פסחים רבים ואשעת חיובא קאמר וכן ישיבה בסוכה בחג הסוכות לשעת חיובה כוון ולכך הוצרך רבינו לומר שם בפ"ה שכדי שיחול בכולל צריך שיאמר שלא ישב בסוכה לעולם ואז חייל בכולל אבל אם אמר בסוכה סתמא משמע סוכה של מצוה ולוקה. ומיהו גבי שלא יאכל מצה נראה דפליג רבינו שם על הר"ן דלהר"ן אם אמר שלא יאכל מצה סתם חייל בכולל ומדברי רבינו ז"ל לא משמע הכי דהצריך שם גבי מצה שאמר שלא יאכל מצה שנה או שתים משמע דאם אמר סתם מצה הוי המובן מצה של מצוה דומיא דסוכה אע"פ שמלשון שכתב שם שהרי לא נשבע שלא יאכל בלילי פסח לא משמע הכי מ"מ מדהצריך שיאמר שנה או שנתים משמע כדכתיבנא. ולהרב בעל כ"מ ז"ל ראיתי שדקדק מדברי רבינו הפך דברי דסובר דפליג על הר"ן ז"ל גבי סוכה דלרבינו ז"ל צריך שיאמר שלא אשב בסוכה של מצוה ואם לא אמר אלא בסוכה סתם אינו לוקה וחייל בכולל וקשה על דבריו דא"כ למה הצריך רבינו ז"ל שיאמר גבי כולל דסוכה שלא אשב בסוכה לעולם. ותימה עליו שדקדק מלה לעולם הפך דברי וסובר דבסוכה פליג על הר"ן ז"ל ובפסח מודה לו דא"א לומר כן כדכתיבנא ולא ירדתי לסוף דעתו. מיהו קשה מפ"א מהלכות שבועות שכתב שם ושלא ישב בסוכה בחג הסוכות ושלא יאכל מצה בלילי פסח דמשמע דאם לא הזכיר חג הסוכות ולילי פסח לא לקי משום שבועת שוא וכפי הנראה מפ"ה משמע דגבי פסח וסוכה אפילו דאמר סתמא שלא אוכל מצה ושלא אשב בסוכה לקי ואולי מה שכתב בפ"א מהל' שבועות לאו דוקא שלשון הנודר כן ועדיין צ"ע:

ט **הנודר** שיצום בשבת וכו'. בכל מה שפלפל הרב בעל כ"מ ז"ל דלמה לא הזכיר רבינו ז"ל בפ"א מה' שבועות דהמתענה בר"ח וערב יוה"כ וחנוכה ופורים דהוי שבועת שוא, יש לתרץ דאע"ג דלא חל השבועה משום דחכמים עשו חיזוק לדבריהם או מטעמא אחרינא כיון דהוי דבר דרבנן לא לקי משום שבועת שוא אלא בשבתות וימים

מגדל עוז

ו ח **כיצד** חלות הנדרים כו' עד בין דבר מצוה לדבר הרשות. בנדרים פרק ואלו מותרין (דף ט"ז): ט הנודר שיצום בשבת עד ואין צריך לומר ר"ח. הכי איתא בירושלמי ומכבלי פ' ר"א דנדרים (דף ס"ו) הכי משמע נמי: פגע בו חנוכה עד מפני גזרת חכמים. פ"ק דתעניות (דף י"ב) ומייתי לה בכמה דוכתי:

כיצד

הגהות מיימוניות

ו [א] חומר בנדרים מבשבועות כו', פירוש בכל ענין שחל הנדר על דבר הרשות חל נמי על דבר מצוה כגון שאמר ישיבת סוכה עלי אבל אם אמר קונם שלא אשב בסוכה אין חלה אף בסוכת הרשות אבל בשבועה יש ענין שחל על דבר הרשות ואין חל על דבר מצוה כגון שלא אשב בסוכה ע"כ ס"ה: ט [ג] ומהאי טעמא מחלק בפ"ק דר"ה בין חנוכה ופורים

לבטל מיסורין דרבנן כגון שישמה סתם יינם או שנדר לתת לחכירו רבית דרבנן וכן שאר מיסורים שידמה נדרו מפני גזירות דרבנן שלא יבואו לזלזל בהם לגריסים חיזוק דאי לא תימא הכי לא שבקת מקום לכל גזירות דרבנן כיון שיכולים לבטל ע"י נדר ומיסורי תורה ליכא למימר להכי דאין דברי תורה גריכין חיזוק. שלא שראימי מחלוקת בין הראשונים על הנשבע לבטל מיסורין דרבנן כי מיילף דאיכא מאן דס"ל דמיילף דיבא מיסור תורה וידמה דברי מכמים. ולפי שיטה זו כ"ש נדר דהא נדר חמיר משבועה לעניין דמיל על דבר מלוה כדבר הרשות. ואני נסתלפי על זה והעליתי שמדמה שבועתו מפני מיסורין דרבנן דהא הכא דנדר חמיר משבועה ופ"ה תמרי' שידמה נדרו מפני גזירת מכמים כ"ש דשבועה דקילא טפי לענין זה. ופ"ת יפא עשה של תורה וידמה מיסורא דרבנן מכמים עשו חיזוק לדבריהם יותר מכל תורה ויש להם כח לבטל דברי' תורה בשב ואל תעשה לפיכך מי שנשבע או נדר לבטל מיסורים דרבנן אומרים לו שב ואל תבטל ולא מכל מיסורים דרבנן ואל תמן רבית דרבנן. וכן העליתי בשומה תשובה ללא חלה שבועה ומכח זיכא מיסורא וכדכתיבנא. ופ"ת מקום עשה הוא שאומרים לו קום מכול במנוכה ופורים לא קשיא דמשום הכי מיצטריכינן לטעמא דעשו חיזוק לדבריהם יותר מכל תורה וזהו שאמרו ידמה נדרו מפני גזירת מכמים ומו לא מידי:

ו כיצד אין הנדרים חלים בו'. משנה קוף פ"ק המומר לחבירו קונם פי מדבר עמך ידי עושה עמך רגלי מהלכת מסור ורמינהי המומר בשבועות שהשבועות חלות על שים כו ממש ושאין בו ממש מה שאין כן בנדרים אמר רב יהודה במומר יאסר פי לדבורו ידי למעשיהן רגלי להלוכן דיקא נמי דקאמי פי מלדבר עמך ולא קאמי שאני מדבר עמך ואמן נמי קונם שאני ישן שאני מדבר שאני מהלך ומוקמינן לה בגמרא דאמר קונם עיני בשינה: **או שאמר לאשתו וכו'**. שם במשנה המומר לאסתו קונם שאני משמשך הרי זו בכל יחל דברו ומקשינן עלה והא משמעך לה מדאורייתא דכתיב שארה כסותה ועונתה לא יגרע במומר הנתק משמשך עלי:

יא וכן האומר הרי עלי קרבן וכו'. פ' ד' נדרים ומנומר הוא שאין זה נדרי מיסר אלא נדרי הקדש הילכך אפילו אלה נדרו בדבר שאין בו ממש חייל נדריה בין להנות בין להעבר בין בהן בין בגלוי:

הנודר

הרי הן צריכין חזוק וידחה נדרו מפני גזירת חכמים:

ו **א**כיצד אין הנדרים חלים אלא על דבר שיש בו ממש. האומר דבורי עליך קרבן אינו אסור מלדבר עמו שהדבור אין בו ממש. וכן אם אמר לו דבורי אסור עליך אין זה כאומר פירותי אסורין עליך או פירותי קרבן עליך שהן אסורין עליו. לפיכך האומר לחבירו קרבן שאיני מדבר עמך או שאיני עושה עמך או שאיני מהלך עמך. או שאמר קרבן שאיני [ג]ישן שאיני מדבר שאיני מהלך. או שאמר לאשתו קרבן שאיני משמשך אין הנדר חל בכל אלו. והרי זה כאומר דבורי והלובי ועשייתי ושמושי קרבן שהן דברים שאין בהן ממש:

יא אבל האומר יאסר פי לדבורו וידי למעשיהן ורגלי להלוכן ועיני לשינתן הרי הנדר חל עליהן. לפיכך האומר לחבירו קרבן פי מלדבר עמך וידי מלעשות עמך ורגלי מלהלך עמך הרי זה אסור. וכן האומר הרי עלי קרבן אם אדבר עם פלוני או אם לא אדבר עמו ועבר על דבורו

א טור שם סי' רי"ג ממ"ג שם:

גזירתנו קודמות שם נדרו וכו' דר"ח לא מיתסר בשבועת אלא מדרבנן: ולענין נשבע להתענות בשבועה ופורים לדעת רבינו שפשילו בנדרים שחלים על דבר מלוה כמו שאינם חלים על שבועה ופורים לפי שהם מדבריהם וגריסים חזוק כ"ש בשבועות שאינם חלים על דבר מלוה דאמרינן בהו שאינם חלים על שבועה ופורים מההוא טעמא גופיה אבל בעיה"כ ור"ח מיכא לספוקי בהו דאי ס"ל דהוי דאורייתא כדאמרינן בפרק זה חין השבועה חלה עליהם ואי ס"ל דלא מיתסרי בשבועת מדאורייתא שבועה חלה עליהם שהרי שאינם גריסים חיזוק. וכבר כתבתי שהדעת נוטה לומר שרבינו סובר דר"ח ועיה"כ לא מיתסרי מדרבנן ואפ"ה אינם גריסים חיזוק לפי שאינם להם לחמחמת בד"ח ואי"כ שבועה חלה עליהם וגראה שמפני כך כתבתי רבינו בפ"ק מהל' שבועות שאין שבועה חלה על דבר מלוה כתב כאן שנשבע שיתענה בשבתות וימים טובים ולא כתב וכר"ח משמע דעל ר"ח חלה שבועה ואע"פ שלא הזכיר תענוה ופורים ועכ"ו לתי לומר שאין שבועה חלה עליהם מיכא למימר שמתן על מ"ש פה שאין נדרים חלים עליהם מפני שגריסים חיזוק וכ"ש שאין שבועות חלות עליהם אבל ר"ח דגבי נדרים כתב דאינם גריסים חיזוק אם איתא דאין שבועה חלה עליהם ה"ל לפרושי בהדיא. ואע"ג דאסיקנא בפ' השליח דשב ואל תעשה מלו רבנן עקרי מידי דאורייתא אבל לא מידי דהוה בקום ועשה וה"ק אמרי דלדעת רבינו אין נדרים ושבועות חלים על תענוה ופורים וקום עשה הוא שהרי אנו מוחרים קום תבול, י"ל דהא אמרינן התם דכמיגבד מילתא גורם לקיים דבריהם כמיגבד מילתא שפיר היו מזלזלים בתחת מדבריהם אפילו בקום עשה וחיזוק דברי חכמים בכל מה שנדברו בו אע"ג דלא ליהוי ביה מיגבד מילתא שפיר היו מזלזלים בכולהו הילכך כל מידי דהוי חיזוק לדבריהם הוי כמו מיגבד מילתא. ועי"ל שבאמרו התם, בפ' ג' מיעים אף כי אין כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה בקום עשה במקום שיש פנים ופעם בדבר ולפי לכ"ע יש כח לעקור וכבר מחמר שבאמרי חכמים לגריכין חיזוק שפיר יש פנים וטעם בדבר:

ו כיצד אין הנדרים וכו'. בגרפ"ב דנדרים (דף י"ד:) מנן קונם שאני יהן שאני מדבר שאני מהלך האומר לחמתו חמר רב יהודה במומר יאסר פי לדבורו ידי למעשיהן רגלי להלוכן דיקא נמי דקאמי פי מלדבר עמך ולא קאמי שאני מדבר עמך ואמן נמי קונם שאני ישן שאני מדבר שאני מהלך ומוקמינן לה בגמרא דאמר קונם עיני בשינה: **או שאמר לאשתו וכו'**. שם במשנה המומר לאסתו קונם שאני משמשך הרי זו בכל יחל דברו ומקשינן עלה והא משמעך לה מדאורייתא דכתיב שארה כסותה ועונתה לא יגרע במומר הנתק משמשך עלי:

יא וכן האומר הרי עלי קרבן וכו'. פ' ד' נדרים ומנומר הוא שאין זה נדרי מיסר אלא נדרי הקדש הילכך אפילו אלה נדרו בדבר שאין בו ממש חייל נדריה בין להנות בין להעבר בין בהן בין בגלוי:

הנודר

לחם משנה

ו קרבן שאיני מדבר עמך וכו' אין הנדר חל בכל אלו. בע"ג דהכ"ן ז"ל אית ליה דגרסינן שאיני אין לשנש ספרי רבינו כל הגרסאות דגרסינן שאיני וכן בפירוש נמשנה שכתב כן בהדיא שאיני ביו"ד אין לשנש ג"כ דמשין למימר דמתני' נקיט שאיני דע"ג דהוי נדר בלשון שבועה והוי דבר שאין בו ממש משום דלא חלוקי בנדרים שבריבו שלא מדרבנן וכדרבינא דקי"ל כוותיה ומתני' נקט שאיני לשמועינן הך רבותא דבע"ג

יא אבל האומר יאסר פי לדבורו וכו'. בפ"ק דף י"ג:) גבי מתני' דקונם פי מדבר עמך אמרו בגמ' תנ"י נאומר יאסר פי לדבורי. ופירש שם הכ"ן ז"ל כלומר נעשה כאומר הרי אמר קונם פי מדבר משמע דקונם קאי לדיבור ומשמע נמי דקאי אפה הילך כיון דסתם נדרים להחמיר אמרינן דאפה נמי קאי וכיוצא בזה כתב הרמ"ם ז"ל בפפקיו וכדבריו נראה מדבריו ומדברי הטור ז"ל בי"ד סימן רי"ג שכתב

מגדל עוז

ו כיצד אין הנדרים וכו' עד שאין נהן ממש. בנדרים פ"ק (דף י"ג) ופ' וחלו מומרין (דף ט"ו) ופ' שבועת מניין ומסה דוכתי מיימי לה: **יא אבל האומר יאסר פי וכו'** עד וכן האומר קרבן עלי אם אדבר עד נדרי הקדש. פ"ד דנדרים:

הנודר

הגהות מיימוניות

ופורים לשאר ימים טובים ס"ה ע"כ: **ו** [ג] כתב ר"ח וכן כתב רא"מ רצריך להחמיר לארם שאמר קונם שאיני ישן שאיני מהלך דאיה ביה לכל הפחות לא יחל דברו מדרבנן כדאמר רבינא התם ס"ה. הא דתנא פ"נ רשבועות אינו אוסר גדר האמור בתורה הרי עלי נדר שלא

Scanned by CamScanner

וְאַחֲרֵי־כֵן יָבוֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה: כז וְאֵת פַּר הַחַטָּאת וְאֵת | שְׂעִיר הַחַטָּאת אֲשֶׁר הוּבָא אֶת־דָּמָם לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ יוֹצִיא אֶל־מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְשָׂרְפוּ בָאֵשׁ אֶת־עֹרֹתָם וְאֶת־בְּשָׂרָם וְאֶת־פִּרְשָׁם: כח וְהַשֹּׂרֵף אֹתָם יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ אֶת־בְּשָׂרוֹ בַּמָּיִם וְאַחֲרֵי־כֵן יָבוֹא אֶל־הַמַּחֲנֶה: כט וְהָיְתָה לָכֶם לְחֻקַּת עוֹלָם בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ תְּעַנּוּ אֶת־נַפְשֹׁתֵיכֶם וְכָל־מְלָאכָה לֹא תַעֲשׂוּ

בְּמַיָּא וּבָתַר כֵּן יֵיעוֹל לְמַשְׁרִיתָא: כז וְיָת תּוֹרָא דְחַטָּאתָא וְיָת צְפִירָא דְחַטָּאתָא דִי אִתְעַל מִדְמְהוֹן לְכַפָּרָא בְּקוּדְשָׁא יִתַּפְקוּן לְמִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא וְיוֹקְדוּן בְּנוּרָא יָת מַשְׁכֵּיהוֹן וְיָת בִּסְרְהוֹן וְיָת אָרֵ֫יהוֹן: כח וְדִמּוֹקִיד יָתְהוֹן יְצַבַּע לְבוּשׁוֹהִי וְיַסְחֵי יָת בִּסְרֵה בְּמַיָּא וּבָתַר כֵּן יֵיעוֹל לְמַשְׁרִיתָא: כט וּתְהֵי לְכוֹן לְקְיָם עָלַם בְּיַרְחָא שְׁבִיעָאָה בְּעַשְׂרָא לְיַרְחָא תְּעַנּוֹן יָת נַפְשָׁתֵיכוֹן וְכָל עֲבִידָא לָא תַעְבְּדוּן יַצִּיבָא וְגִיּוֹרָא

רש"י

קטרת זרה ועולה ומנחה[סא]: (כז) **אשר הובא את דמם.** להיכל ולפני ולפנים[סב]:

לקט בהיר

סא) והוא הדין חטאת: סב) לגופו לומר בזה, שהכתוב לא אמר להיכן הובא ובמאי בכח, כי לומרו "בקדש" אינו מקומר לכאן לומר אשר הובא את דמם בקדש לכפר, עי"כ הי"ל לקודש בלמ"ד, גם הטעמים כן מוכיחים שב' תיבות לכפר בקדש מחוברים זה לזה:

אור החיים

כט. והיתה לכם וגו'. טעם לומרו לכס[ע], לגד שבתחילת הדיבור אמר אליו כי דבר אל אהרן ועכשיו בא לצוות את ישראל כמו שגמר לומר כאחרת והגר לזה הולרך לומר לכס, לגל תטעה לומר כי מלות הכהנים ביוכ"כ הוא דיבור ראשון שלוה כ' בתחילת הפרשה לבד, ומלות ישראל היא העיוני שכן רשם בדת כ', גם בשכל יסכים לזה שבהכהים פטורים מהעיוני. או בהכן הגדול מיהא במקום עיוניו היא עבודתו, וגם משה תבא הסברא לדון עליו כי אינו לריך עיוני, ומה גם לאשר קדם לנו כי נזדכך גופו ודמי לבר אלהין מלאך ד' אין לורך בעיוני, אשר על כן לוה כ' ואמר והיתה לכס פירוש מדבר עם משה ואהרן שגם הס בכלל העיוני. וכדי שלא תחשוב דדוקא למשה ואהרן יצוה כ' ולא לכל ישראל תלמוד לומר בחודש והגר, ובסמוך יתבאר בחופן אחרי[ס]:

לחקת עולם[סא]. טעם אומרו עולם, לגד שתבא הסברא שלא בא העיוני אלא לכפר עון, ומעתה כל שאין ריאומו של עון במליאות ביאראל אין חיוב בעיוני לזה אמר חקת עולם, ופנימיות הדבר הוא חוקה של עולם הבא, והוא סוד נכמס:

תענו את נפשותיכם[סב]. פירוש עיוני הכולל לגפש בהשולה ואיזה זה מניעת המזון, ואם אתה אומר שיענה עלמו במלאכה ישתנה הדבר בג' דברים, הא' שמתענה ביותר החלק ממנו הטורח בחותה מלאכה ואם כן אין עיוני הנפש בהשולה והחורה אמרה תענו את נפשותיכם, הב' כי בסדר זה יקרא עיוני הגוף כי הבשר החי מתיגע והחורה

אור בהיר

נט) פשיטא שיוה"כ נאמרה לישראל, ככל המלות. ס) למה לריך לפרוט האזרח והגר. סא) ומהיכי תיתי שלא לעולם. סב) ולא אמר תענו עלמיכם, או תענו אתכם.

Scanned by CamScanner

אונקלוס

← הָאֶזְרָח וְהַגֵּר הַגָּר בְּתוֹכָכֶם: ל כִּי־בַיּוֹם
הַזֶּה יְכַפֵּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכֹּל
חַטֹּאתֵיכֶם לִפְנֵי יְהוָה תִּטְהָרוּ: לא שַׁבַּת
שַׁבָּתוֹן הִיא לָכֶם וְעִנִּיתֶם אֶת־
נַפְשֹׁתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם: לב וְכִפֶּר
הַכֹּהֵן אֲשֶׁר־יִמְשַׁח אֹתוֹ וַאֲשֶׁר יְמַלֵּא

דְּיִתְגַּיְרוּן בֵּינֵיכוֹן: ל אֲרֵי בְּיוֹמָא
הָדֵין יְכַפַּר עֲלֵיכוֹן לְדַכָּאָה יָתְכוֹן
מִכֹּל חוֹבֵיכוֹן קֳדָם יְיָ תִּדְכּוֹן:
לא שְׁבַת שְׁבָתָא הִיא לְכוֹן וְתַעֲנוּן
יָת נַפְשָׁתֵיכוֹן קְיָם עָלָם: לב וְיִכַּפַּר
כַּהֲנָא דִּי יַרְבֵּי יָתֵהּ וְדִי יְקָרֵב יָת

לקט בהיר

סג) פי' לכן הולרך כל הכתוב הזה הגרלה כמיותר, שלא מצאתי שאחר מהרן חין נפ"מ בין הכהנים, לזה חמר חשר וגו', וזה כהן גדול שרק הוח נמשח: סד) כתב הס"ח ו"ל: ולפ"ת ל"ל לשמוק מאשר ימשח חותו ואני חומר ומה שפילו מרובה בגדים נעשה כ"ג מי שנמשח בשמן המשחה לא כ"ש ו"ל דהייתי חומר שפילו היכא שהי' שמן המשחה אינו צריך רק ריבוי בגדים לכך לילטריך שניהם עכ"ל, הנה לפי מסקנת תירולו לא יבא כ"ג לעבוד ביוה"כ בבית רחשון רק אם נמשח, וזה רחוק מן החמת, שהרי בכל יוה"כ היה מוכן כהן אחר דלמא יחרע פסול בכ"ג, ופשוט שהסגן הזה אם היה עובד היה עובד בריבוי בגדים בלי שמן המשחה (רמב"ן), ומדברה הכתוב בא להדגיש וללמד הפך טעות כזה, שהרי

רש"י

(לב) **וכפר הכהן אשר ימשח וגו'.** כפרה זו של יוה"כ חינה כשרה חלא בכהן גדול, לפי שנחמרה כל הפרשה בחהרן הולרך לומר[סג] בכהן גדול הבא לחחריו שיהא כמוהו (ת"כ - יומח ע"ג.): **ואשר ימלא את ידו.** (שיכול) חין לי חלא המשוח בשמן המשחה, מרובה בגדים מנין, ת"ל ואשר ימלא חת ידו (ללבש חת הבגדים) וגו'[סד] (ת"כ - הוריות י"ב:), והם כל

אור החיים

חמרה נפשותיכם, ומעתה תס לריק כחס של הקרחים[סג]:

האזרח וכגר. בחורת כהנים חמרו וזה לשונם החזרת, חזרת זה חזרת, החזרת לרבות נשי חזרת, גר זה הגר, הגר לרבות נשי הגר, בתוככם לרבות נשים[סד]) ועבדים ע"כ. ועדיין לריכין חנו למודעי למה הולרך לזכרון חזרת, ומס בשביל ריבוי כ"ח המרבה נשים, זה טעות כי יש לחלוה מילין לדבר בחופן שירבה הלריכין להתרבות מבלי תוספות לפילו חות חחת ללח לורך. ויתבחר הענין על פי מה שחמרו בגמרת סוכה (כ"ח:) וזה לשונם חמר מר החזרת לרבות הנשים לעיונו יוה"כ חמר רבא מדרבי יהודה חמר רב נפקא דחמר רבי יהודה חמר רב השתא הכתוב חשה לחיש לכל עונשין שבתורה[סה]) ומתרן לא נלרכה חלא לתוספת עיונו סלקא דעתך חמינא הואיל ומיעט רחמנא לתוספת עיונו מעונש ואזהרה לא יתחייבו נשים קמ"ל ע"כ, ועל פי הדברים החלה יש טעם בדבר שהולרך הכתוב להזכיר חזרת, לגד שהריבוי כ"ח על התוספת עיונו, לזה נתחכם ר' וזכר שניהם יחד המתרבה ורשימת דבר שבו מתרבה[סו]), והוח חומרו החזרת פירוש חזרת זה חזרת שחייב גם בתוספת עיונו כרשום במקום חחר ודומה לו הוח המתרבה בחיבת כ"ח ואין חילוק ביניהם. ואחר שהוכרח לומר החזרת לטעם החמור חם שיטעה הטועה לומר שחומרו החזרת הוח למעט הגר שחינו בגדר זה של מנות יוה"כ תלמוד לומר הגר, ומס היה חומר גר לגד בלח כ"ח היה לבעל הדין לחלק

אור בהיר

סג) פי' בלח קבלת חז"ל, חלח פי' מהכתוב עלמו. חו חפשר שפירושו פשוט מה שמייגעים עלמם ביוה"כ הוח לחנם ולריק והוח מליצה. סד) שחין להם בעלים. סה) בין שהזמן גרמא בין לח. סו) שחל"כ לח ידעינן במה נתרבו הנשים. והשתח ניחח שחיבת חזרת מורה על תוספת עיונו, שרק תוספת עיונו הוח מלוה ביוה"כ השייך לחזרת ולח לנשים ועבדים, שהוח מלוה שהזמן גרמא

Scanned by CamScanner

התם מבטל ליה. להאי פקח לגבי חלון ומשיב ליה מכותל עצמו הלכך הוי מוסיף אבל סדין אין סהדי דלא מבטיל ליה לגבי סוכה וסופו ליטלו הלכך לא פשיטא לרבי לגיעזר דליהוי מוסיף: אינן אלא מפי השמועה. בתמיה: הזקקתוני. כלומר מזקיקוני לומר דבר כו' לגיד לכם את מדותי וזו אחת מהן: שיחת חולין. דברי הבאי ושמוש כלומר מה שספק נידי לא מפני (*שטרחתו) בכל אלה ודי לספר שמכרו רבותי דבר בניית המדרש ולא נמעטיו ומה שלא נמעטיו לא לומר שכך היא מדתי: בלא תורה. שלא גירסתו שהיה הולך ושונה תמיד: חוץ מערבי פסחים. מפני תורה אור

הגהות הב"ח

(ל) גמ' נסיס פטוקות ויום כפורים: (כ) רש"י ד"ה גמרא. זו היא שכרת שהיו התנאים מחלוקים מדקדקים בדברי הרחשונים המחומים לפרסם ולימן בהן טעם כמו שעשו המחלוקים אחר התנאים שפירשו דברי התנאים שלפניהן וקבעו בהן גמרא ומחומו דיוק' שבימי התנא' נקרא הס"ס: הלכות. הלכה למשה מסיני כגון גוד ולבוד ודופן עקומה שיעורין *תלילין מחילין עשר עשר נטיעות ערבה וניסוך המים: דקדוקי תורה. דיוקי מחיות שנאין ללדוש בהן דיוקים ומעוטים כגון המחזה להוליא הנשים שדקדקה התורה בשומה לכחוב חות יחיה ללמד: דקדוקי סופרים. שהוסיפו לדקדק אחר מעשה הכתיות ולהחמיר ולעשות סייג וחזיס למורה וגזרו גזרות להרחיק את האדם מן העבירה ולכוחה בכוכרות (ד' ל:) גר הנא לקבל מורה עליו חוץ מדבר אחד אין מקבלין חותו ר' יוסי חומר אפילו דקדוק אחד מדקדוקי סופרים: קלים וחמורים. דברים הלמדין בק"ל שאינו לדון מעלמן לכל אדם ולא פירשו כלום בפיני: וגזרות שוות. דברים הלמדין בג"ש: תקופות. משנן הילוך חמה ולבנה: וגימטריאות. דברים הלמדין בלשון גימטריא כגון (ירמיה כה) שש"ך בבל נת"ת ב"ש כשדים (שם נא) לב קמי נת"ת ב"ש שהדה מנון (לקמן ד' נב:) נת"ט ב"ש וכן לפי מנין החותיות כגון שמם גזלות שלשים יום (מיר ד' ה.) מקדוש יהיה לי"ה בגימטריא שלשים יום: שיחת מלאכי השרת שיחת שדים שיחת דקלים. לא ידענא מאי היא*): משלות קובסין ומשלות שועלים. שיקרו קדמונים למת ממחלה למוכחתם ומולין אותן בכוסים וכשועלים כגון (סנהדרין נט.) מחזי לדק מנות מלכו נוסר: הויות דאביי ורבא. כל מיעביי להו למיי ורכא הוה מפקפק להו וכוכולן נתן חת לבו ונתן נהן טעם ונימי תמורתם נשמכתו: נשרף. שהיו מלחמי הסרת מתקנין סביניו לשמוע דברי תורה מפיו: מתני' משם ראיה. בתמיה: נשים ועבדים. מפרט בגמרא: גמ' האזרח. בני ישראל יכנו נסוכות: אזרח זה מומא. מי היה כתיב מזרח הוי מומא כל מולדת ישראל בנשים ונשים: כתיב האזרח. מיומן שנחזרתים להוליח חת הנשים: לרבות את הקטנים. לקמן רמינן מתיתא עלה: בעינני. יום הכפורים לכתיב [וקרא טו] תעטו חת נפשוחיכם וכל מלאכה לא תעשו החזרח והגר אלמא ה' לנרחי חתא: אמר רבה הלכתא נינהו ואסמכינהו רבנן אקראי. הנך תרי מילי ליכא למידרשינהו לתרוייהו מקרא דאם לא ה' לרבות אף זו ה' לרבות ואם זו למעט אף זו למעט אלא על פי הלכה שנאמרה למשה מסיני נאחד מהן למילוף נאמרו שני דברים הללו זו לחיוב וזו לפטור ומהו מיניהו ללו ממשמעותא אלא רבנן אסמכינהו אקראי מהו ממשמעותא ומהו אסמכתא נעלמא דאלו קרא מילופא משמע ולמילתא אחריתי אתא: ס"ג הי קרא והי הלכתא ותו למה לי קרא למה לי הלכתא. הי קרא הי מיניהו ממשמעותא והי לאו ממשמעותא דקרא דאלו קרא מילופא משמע אלא מהלכתא הוא דאתמר ותו למה לי קרא למה לי הלכתא לא בסוכה לפטור ולא בעינני למיוב: נשים פטורות. בפ"ק דקדושין (ד' לה.) מפרש: יום הכפורים. לא מעשה הוא וכרת הוא וכל מלות לא מעשה הן זמן גרמא הן לא זמן גרמא נפקא לן בקדושין (ד' לה.) מדכתי יהודה דחיכוה: אמר

שיחת מלאכים ושיחת שדים ושיחת דקלים משלות שועלים משלות כובסין דבר גדול מעשה מרכבה דבר קטן הויות דאביי ורבא פ' הקושיות שהיו נושאין ונותנין בה עכשיו אביי ורבא פשיטות ופורוחות היו ומכוונות ניד ריב"ז *)וכך היו פיתעסקין בהן: ירושלמי ר' אבהו סלרה הוה דסוך אהנותיה עבר ר' חייא בר אבא והוייא א"ל ויל לסוך נו ספללתך וכן א"ר יוסי, ר' זעירא סליק לנווירא.פ' לשבועה בורר' אלא ולא קיבל עליו מסעים מידי **)ער דשימני סוסף או משום שאין שבח לת"ח להניח ביתו (בערב) [ברגל]. תני כל שאומרים עליו ג' ברכות לאחריו אומר לפניו ברכת המזיא כל שאין אומרים עליו ג' ברכות לאחריו: כותבין. מי שהיה ראשו ורובו בסוכה פ'. נשים ועבדים וקטנים פטורים כו' מנא לן שהנשים פטורות ד"ר אורח הייתי אומר אזרח [בין איש] בין אשה. האזרח להביא את הנשים. ואקשינן למימרא דאזרח ואסכתה אקרא. כלומר תרא קרא והדר הלכתא. ואבדינן איזו היא קרא ואיזו היא הלכתא. ותוב הא תרתי בסוכה שהנשים פטורות וביום"כ שהנשים חייבות אין צריכות לא קרא ולא הלכתא. ישיבת סוכה

*) לימן מוכן ומוני דנ"ל אלא"כ בסוכתו מהן וכן בר"ה וכימי המוקדים בהכנה. **) נ"ל לו משום דלא הוי עסקיה טפח בלום עד דמפני מוסף וכו', וכ"ה שם בירושלמי.

כל עוף שטורח עליו מיד נשרף. שהרבריס שמחים בנחיתם בסיני שנחנה תורה בהם וכענין זה מלינו במדרש בעובדת דרבי לגיעזר ורבי יהושע שהיו מסובין בסעודה וליהנה התם סביכס*:

הלכתא ניתנו · הלכתא היא גרסינן (מגן יחיד דחדא מיניהו הלכתא וחו לא ובריש בטח כותבים (נדה דף נב·) נבי לון לי אלא אלא נקט לשון רבים לפי שמסופק על שניהם הי מיניהו הלכתא: השוה

התם הוא דמבטל אבל הבא דלא מבטל לא ת"ר מעשה ברבי אליעזר ששבת בגליל העליון וישאלוהו שלשים הלכות בהלכות סוכה שחים עשרה אמר להם שמעתי שמונה עשר אמר להם לא שמעתי ר' יוסי בר' יהודה אומר חילוף הדברים שמונה עשר אמר להם שמעתי שחים עשרה אמר להם לא שמעתי אמרו לו כל דבריך אנן אלא מפי השמועה אמר להם הזקקתוני לומר דבר שלא שמעתי כפי רבותי *מימי לא קדמני אדם בבית המדרש *ולא ישנתי בבית המדרש לא שינת קבע ולא שינת עראי ולא הנחתי אדם בבית המדרש ויצאתי *ולא שחתי שיחת *חולין ולא אמרתי דבר *שלא שמעתי מפי רבי מעולם אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי מימיו לא שח שיחת הולין *ולא הלך ד' אמות בלא תורה ובלא תפילין ולא קדמו אדם בבית המדרש ולא ישן בבית המדרש קבע ולא שינת עראי *ולא הרהר במבואות המטונפות ולא הניח אדם בבית המדרש ויצא ולא מצאו אדם יושב ודומם אלא יושב ושונה ולא פתח אדם דלת לתלמידיו אלא הוא בעצמו ולא אמר דבר שלא שמע מפי רבו מעולם *ולא אמר הגיע עת לעמוד מבית המדרש *חוץ מערבי פסחים וערבי יום הכפורים וכן היה ר' אליעזר תלמידו נוהג אחריו תנו רבנן *שמונים תלמידים היו לו להלל הזקן שלשים מהן ראוים שתשרה עליהן שכינה *כמשה רבינו ושלשים מהן ראוים שתעמוד להם חמה כיהושע בן נון עשרים בינונים גדול שבכולן יונתן בן עוזיאל קטן שבכולן רבן יוחנן בן זכאי אמרו עליו על רבן יוחנן בן זכאי שלא הניח מקרא ומשנה גמרא' הלכות ואגדות דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים קלים וחמורים וגזרות שוות תקופות וגימטריאות שיחת מלאכי השרת ושיחת שדים *ושיחת דקלים משלות כובסין משלות שועלים דבר גדול ודבר קטן דבר גדול מעשה מרכבה דבר קטן הויות דאביי ורבא לקיים מה שנאמר (ירמיה ט) להנהיל אוהבי יש ואוצרותיהם אמלא וכי מאחר שקטן שבכולן כך גדול שבכולן על אחת כמה וכמה אמרו עליו על יונתן בן עוזיאל בשעה שיושב ועוסק בתורה כל עוף שפורח עליו מיד נשרף: **מתני'** *מי שהיה ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית 'ב"ש פוסלין וב"ה מכשירין אמרו להם ב"ה לב"ש לא כך היה מעשה שהלכו זקני ב"ש וזקני ב"ה לבקר את רבי יוחנן בן החורנית ומצאוהו שהיה יושב ראשו ורובו בסוכה ושולחנו בתוך הבית ולא אמרו לו דבר אמרו להם ב"ש *משם ראיה אף הם אמרו לו אם כן היית נוהג לא קיימת מצות סוכה מימיך 'נשים ועבדים וקטנים פטורין מן הסוכה *קטן שאינו צריך לאמו חייב בסוכה מעשה *'וילדה כלתו של שבאי הזקן ופיתח את המעזיבה וסיכך על גבי המטה בשביל קטן: **גמ'** מה"מ דת"ר אזרח זה אזרח *האזרח להוציא את הנשים °כל לרבות את הקטנים אמר מר האזרח להוציא את הנשים למימרא דאזרח בין נשים בין גברי משמע ליה *והתניא °האזרח לרבות את הנשים האזרחיות שהייבות בעינוי 'אלמא אזרח גברי משמע אמר רבה הלכתא נינהו ואסמכינהו רבנן אקראי הי קרא והי הלכתא ותו קרא למה לי הלכתא למה לי הא סוכה מצות עשה שהזמן גרמא וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות (ו) יום הכפורים מדרב יהודה אמר רב נפקא דאמר רב יהודה אמר רב וכן הנא דבי רבי ישמעאל אמר קרא °איש או אשה

*) [נמ"ל: תלמוד] **) ינמוח טו.

מוסף רש"י

ראה בעמ' הקודם למטה

פסחים קט. ע"ש שהות כ"ש.

ב"ב קלד.

עי' סנהדרין יח. ומה שנדפס שם נג:ניון בשם רש"י דמוחק אז]

[נעיין שם בכתב העיון עניין נב(ג"ש)] (ירמיה כה) שש"ך בבל נת"ת ב"ש כשדים (שם נא) לב קמי נת"ת ב"ש

ברכות יח. עירובין יג. נעיל ג. ז:

[שבת כט: וש"נ]

ערכין כ: [עירובין פב.]

[קדושין לה.]

ויקרא כג, מה [וש"ס טו]

במדבר ה

[נעיל ב:]

[נעיל כז:]

ולקמן לה.]

נליון הש"ס

גמ' כל לרבות את הקטנים. עיין פסחים דף מג ע"ש תוס' ד"ה מתני' בשעה: גמ' האזרח. בני ישראל יכנו נסוכות: אזרח זה מומא. מי היה כתיב מזרח הוי מומא כל מולדת ישראל בנשים ונשים: כתיב האזרח. מיומן שנחזרתים להוליח חת הנשים: לרבות את הקטנים. לקמן רמינן מתיתא עלה: בעינני. יום הכפורים לכתיב [וקרא טו] תעטו חת נפשוחיכם וכל מלאכה לא תעשו החזרח והגר אלמא ה' לנרחי חתא: אמר רבה הלכתא נינהו ואסמכינהו רבנן אקראי. הנך תרי מילי ליכא למידרשינהו לתרוייהו מקרא דאם לא ה' לרבות אף זו ה' לרבות ואם זו למעט אף זו למעט אלא על פי הלכה שנאמרה למשה מסיני נאחד מהן למילוף נאמרו שני דברים הללו זו לחיוב וזו לפטור ומהו מיניהו ללו ממשמעותא אלא רבנן אסמכינהו אקראי מהו ממשמעותא ומהו אסמכתא נעלמא דאלו קרא מילופא משמע ולמילתא אחריתי אתא: ס"ג הי קרא והי הלכתא ותו למה לי קרא למה לי הלכתא. הי קרא הי מיניהו ממשמעותא והי לאו ממשמעותא דקרא דאלו קרא מילופא משמע אלא מהלכתא הוא דאתמר ותו למה לי קרא למה לי הלכתא לא בסוכה לפטור ולא בעינני למיוב: נשים פטורות. בפ"ק דקדושין (ד' לה.) מפרש: יום הכפורים. לא מעשה הוא וכרת הוא וכל מלות לא מעשה הן זמן גרמא הן לא זמן גרמא נפקא לן בקדושין (ד' לה.) מדכתי יהודה דחיכוה: אמר

רבינו חננאל

התם מטום דמבטל ליה לפקח החלון קא אסר את שאינו תלוי. אבל הכא דלא מבטל ליה לסרון אימא לא תיבטל נמצא הדבר ספק. וכן שאלו שלשיה'לבות את ר' אליעזר בענין סוכה. י"ב השיב להן. י"ח אמר להן לא שמעתי. אמרו לו כל דבריך אינן אלא ספי השמועה. אמר להן הזקקתוני לומר דבר שלא שמעתי ספר רבותי ובא להודיע שלא נחרשל בשיפוש בהם"ד אמר לעולם לא קדמני אדם לבהמ"ד ולא ישנתי בו שינת קבע ולא עראי ולא הנחתי אדם בבהמ"ד ויצאתי ולא שחתי שיחת חולין ולא אמרתי דבר שלא שמעתי מרבותי שהיה נותב ר' אליעזר כמנהג ריב"ז בכל אלו והיה עוד ריב"ז נותב לא הלך ד' אמות בלא תורה ובלא תפילין. ולא מצאו אדם יושב דומם אלא שונה ולא פתח אדם דלת לתלמידים אלא הוא. מכלל שהיה משכים ומקדים. ולא אבר הניע זמן לצאת בבהמ"ד חוץ מערבי פסחים שבתות וימים טובים: [ר"ת ג' תלמידים היו לו להלל הזקן. ל' סוף ראוין שתשרה שכינה עליהן כמשה רבינו ול' סוף [ראוין] שתעמוד להן חמה כיהושע בן נון ועשרים בינוניים. הגדול שבכולם יונתן בן עוזיאל אמרו עליו כל עוף שפורח עליו באויר בשעה שהיה עוסק בתורה מיד נשרף כלומר זו השכינה היה בפושבו. קטן שבכולן ריב"ז אמרו עליו על ריב"ז שלא הניח מקרא משנה תלמוד הלכות ואגדות דקדוקי תורה ודקדוקי סופרים קלין וחמורין וגו' שתקופות וגימטריא

Scanned by CamScanner

*השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה אמר אביי לעולם סוכה הלכתא ואיצטריך ס"ד אמינא תשבו כעין תדורו מה דירה איש ואשתו אף סוכה איש ואשתו קמ"ל רבא אמר איצטריך ס"ד אמינא יליף חמשה עשר חמשה עשר מחג המצות מה להלן נשים חייבות אף כאן נשים חייבות קמ"ל והשתא דאמרת סוכה הלכתא קרא למה לי לרבות את הגרים ס"ד א °האזרח בישראל אמר רחמנא ולא את הגרים קמ"ל יום הכפורים מדרב יהודה אמר רב נפקא ז לא נצרכא אלא לתוספת עינוי ס"ד א הואיל ומיעט רחמנא לתוספת עינוי מעונש ומאזהרה לא נתחייבו נשים כלל קמ"ל ג אמר מר כל לרבות את הקטנים והתנן נשים ועבדים וקטנים פטורין מן הסוכה ל"ק כאן א בקטן שהגיע לחינוך כאן בקטן שלא הגיע לחינוך *קטן שהגיע לחינוך מדרבנן הוא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא הוא: קטן שאינו צריך לאמו כו': *היכי דמי קטן שאינו צריך לאמו אמרי דבי ר' ינאי כל שנפנה ואין אמו מקנחתו רבי (*שמעון) אומר כל שנעור משנתו ואינו קורא אמא [אמא] גדולים נמי קרו אלא (אימא) כל שנעור ואינו קורא אמא אמא: מעשה וילדה כלתו כו': מעשה לסתור חסורי מחסר' והכי קתני ושמאי מחמיר ומעשה נמי וילדה כלתו של שמאי הזקן ופחת את המעזיבה וסיכך על המטה בשביל הקטן: **מתני'** כל שבעת הימים אדם עושה סוכתו קבע וביתו עראי ירדו גשמים מאימתי מותר לפנות משתסרח המקפה משלו משל למה הדבר דומה לעבד שבא למזוג כוס לרבו ושפך לו קיתון על פניו: **גמ'** ת"ר ב כל שבעת הימים אדם עושה סוכתו קבע וביתו עראי כיצד היו לו כלים נאים מעלן לסוכה מצעות נאות* מעלן לסוכה אוכל ושותה ומטייל בסוכה מה"מ *דת"ר °תשבו כעין תדורו מכאן אמרו כל שבעת הימים עושה אדם סוכתו קבע וביתו עראי כיצד היו לו כלים נאים מעלן לסוכה מצעות נאות מעלן לסוכה אוכל ושות' ומטייל בסוכה ומשנן בסוכה איני והאמר רבא מקרא ומתנא במטללתא ותנוי בר ממטללתא ל"ק ג הא במגרס הא בעיוני כי

[לעיל כו.] ויקרא כג

רש"י

אמר אביי לעולם סוכה. לפטור' הלכתא היא דאלו קרא חיובא קמרבי דאזרח גברי הוא דמשמע וה' לרבות את הנשים הוה לן למדרשיה כדדרשינן ביום הכפורים אלא שהלכה למשה מסיני פוטרתן ודקתני האזרח להוציא את הנשים אסמכתא בעלמא הוא ועיקר קרא לרבויי אתא כדלקמן. ודקשיא לך למה לי הלכתא לפוטרן הא מצות עשה שהזמן גרמא הוא איצטריך ס"ד כו': רבא אמר איצטריך. מה התם נשים חייבות באכילת מצה ואף ע"ג דמצה מצות עשה שהזמן גרמא דנפקא כדר"א בפסחים (דף מג:) שנאמר לא תאכל עליו חמץ שבעת ימים תאכל מצות כל שישנו בבל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה ונשים ישנן במצות לא תעשה דהיינו אכילת חמץ: והשתא דאמרת סוכה לפטורא הלכתא היא. ולאו ממשמעותא דאילו ה' דקרא רבויא היא קרא למה לי כלומר אמאי אתא ה' דסוכה: לרבות את הגרים. שחייבים בסוכה: מדרב יהודה נפקא. ולמה לי קרא ה' דהאזרח לרבויי נשים לעינוי: לתוספת עינוי. שהצריך הכתוב להתחיל ולהתענות מבעוד יום: הואיל ומעטיה קרא. מלאו וכרת דכתיב בעינוי (ויקרא כג) בעצם היום הזה על עצמו של יום ענוש כרת ואינו ענוש כרת על תוספת עינוי ומאזהרה נמי אימעוט בפרק בתרא דיומא (דף פא.) נשים נמי למעטי דלא ליחייבו ביה אפילו למצות עשה בעלמא: קטן שהגיע לחינוך. משאינו צריך לאמו: אסמכתא בעלמא נינהו. וקרא לרבי אליעזר כדאית ליה לרבות גר שנתגייר בינתים וקטן שגדל דעושים סוכה בחולו של מועד מה שאין שאר ישראל עושין או לרבנן כדאית להו שכל ישראל ראוין לישב בסוכה אחת ולהכשיר סוכה שאולה: הכי גרסינן כל שניעור משנתו ואינו קורא אמא. שאינו כרוך אחריה לקרותה בכל שעה שניעור: ופרכי' [אמא] גדולים נמי קרו. כלומר שאינו קורא לאמו הוא דקרית ליה אין צריך לאמו הא אם קורא אמא צריך לאמו קרית ליה אפילו גדול שאינו צריך לאמו רגיל לקרותה כשניעור: אלא כל שניעור ואינו קורא אמא אמא. שאינו כרוך אחריה לקרות ולשנות עד שתבא אליו אבל קורא ושותק לאו צריך לאמו הוא: מעשה לסתור. דהא קטן הצריך לאמו הוא ואמאי פיחת וסיכך: **מתני'** סוכתו קבע. להיות כל עיקר דירתו בה: מאימתי מותר לפנות. הימנה ולירד: משתסרח המקפה. משתתקלקל המקפה. כל תבשיל קפוי לא רך ולא עב קרוי מקפה: משל לעבד כו'. כלומר גשמים היורדים בחג סימן קללה הם משל לעבד כו': ושפך לו קיתון. של מים על פניו וכגמרא [כט.] מפרש מי שפך למי: **גמ'** ומשנן בסוכה. סובר למודו ומחתכו על בוריו לעמודו(א) דהיינו שמעתא דאמוראי וסברא של טעמי משנה וברייתא מה טעם זה חייב וזה פטור זה אסור וזה מותר: מקרי' ומתני'. לקרות שבכתב ולשנות משניות הערוכות ושגורות בפה: במטללתא. בסוכה: ותנוי' הש"ם דהוא סברא לטרוח ולשנן וכן שמעתא דאמוראי שאינן באות אלא מכלל דקדוקי שהן למידין מתוך דברי משנה דמדמו מלתא למלתא: בר ממטללתא. אם ירצה דמצטער הוא ומצטער פטור מן הסוכה והאויר יפה לו להרחיב דעתו. קא סלקא דעתיה תנוי היינו משנן: הא למיגרס כו'. כלומר תרי גווני שינון הוו למיגרס גמרא הברורה לו כבר והיינו שמעתא צריך סוכה והיינו משנן: לעיוני. בר ממטללתא: כי

תוספות

השוה הכתוב אשה לאיש. וא"ת פ"ק דערכין (ד' ד:) דאמר אין לי אלא איש שהעריך אשה שהעריכה מנין ובפ' ד' מיתות (סנהדרין דף סו:) גבי מקלל אביו ואמו דאיצטריך לן איש איש לרבות אשה דדריש לה מדכתיב איש תרי זימני דאין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות תיפוק ליה מדהשוה אשה לאיש וכן בפ' נגמר הדין (שם ד' מו:) אין האשה נתלית מדכתיב איש ולא אמרי' השוה אשה לאיש וי"ל דלענין פרשה שנאמרה *בלשון זכר הוא דאמרינן השוה הכתוב אשה לאיש דהא מייתי לה בריש תמורה (ד' ב:) והכא גבי אזרח אבל היכא דכתיב איש ממעטינן אשה ומיהו קשה דבפ' שור שנגח ארבעה וחמשה (ב"ק ד' מד:) אמר שור שור שבעה להביא שור האשה גבי שור שהמית והתם לא כתיב ביה שור איש אלא דכתיב ביה וגם בעליו יומת וזה אינו אלא לשון זכר ושמא יש בו שום יתור שהייתי ממעט ממנו אשה אי לאו דרביי' רחמנא אי נמי משום דדרשינן בפרק ד' וה' (שם דף מד.) נגיחה למיתה נגיחה לנזקין הוה ילפי' מיתה מנזקין דכתיב בהו כי יגח שור איש: **לרבות** הגרים. דס"ד ישראל ולא גרים כי האי גוונא אשכחן פרק כל המנחות באות (מנחות דף כא: ושם) גבי תנופה דאמרי' אין לי אלא בני ישראל גרים ועבדים משוחררים מניין ת"ל המקריב וכן בפרק הערל (יבמות דף עד: ושם) ובספ"ק דכריתות (דף ז:) דבר אל בני ישראל אשה כי תזריע אין לי אלא בני ישראל גיורת ושפחה משוחררת מניין ת"ל אשה ותימה דבפרק אלו הן הנחנקין (סנהדרין דף פו: ושם) גבי גונב נפש אמרינן בני ישראל למעוטי למי שחציו עבד וחציו בן חורין אבל כולו משוחרר לא ממעט מבני ישראל וכן בפרק בנות כותים (נדה דף לד.) בני ישראל מטמאין בזיבה ואין הנכרים מטמאין בזיבה אבל גרים ומשוחררים לא ממעטי וכן במנחות בפ' שתי מדות (דף צג: ושם) בני ישראל סומכין ואין הנכרים סומכין אבל גרים ומשוחררים סומכין ובפ"ק דערכין (דף ה:) בני ישראל מעריכין ואין הנכרים מעריכין וצ"ל בכל הני יש שום רבוי דמרבינן גרים ומשוחררים*): **כאן** בקטן שהגיע לחינוך. כגון קטן שאינו צריך לאמו אע"פ דמתניתין קתני לה בהדיא דרך הש"ס להקשות ולתרץ כן ודכוותי' פ"ק דחגיג' (דף ד. ושם) דדריש כל זכורך לרבות הקטנים ופריך והתנן חוץ מחרש שוטה וקטן ומשני כאן בקטן שהגיע לחינוך דהיינו כדתנן התם כל שאינו יכול לאחוז בידו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית ואם יכול לעלות היינו הגיע לחינוך וקס"ד דמקשה דכל קטן מרבי משום דקרא סתמא כתיב מרבינא להו ודכוותה בריש בנות כותים (נדה דף לב: ושם) דאי לאו משום דבת שלש שנים ויום אחד לענין ביאה הלכתא הוה מרבי אפי' בת יום אחד מדכתיב ואשה משום דקרא סתמא כתיב והשתא הגיע לחינוך דאמרינן בכל דוכתא אין כולן שוים אלא כל אחד לפי ענינו דהכא אמרי' באין צריך לאמו וגבי חגיגה שיכול לעלות ובסוף לולב הגזול (לקמן דף מב.) גבי לולב ביודע לנענע וגבי ציצית ביודע להתעטף וגבי תורה ביודע לדבר: **תשבו** כעין תדורו. רבא נמי דמפרש טעמא אחרינא גבי שומרי גנות לעיל (דף כו.) לא פליג אהא ברייתא כדפרישית שם: **ומשנן** בסוכה. לבאר טעם המשניות והיינו הש"ס ופריך והא תני לבר ממטללתא לפי שצריך מתישבה ורוחב אויר ומשני דגמרא נמי יש עיון* כגון דבר פלוני אסור ומותר אבל לעיוני בטעמים בר מסוכה: [ע"ע תוס' סנהדרין פו. ד"ה נוי ובמנחות סא: ד"ה אין לי]

עין משפט נר מצוה

סב א מיי' פ"ו מהל' סוכה הל' א טוש"ע א"ח סי' תרמ סעיף ב:

סג ב מיי' שם הל' ה סמג עשין מג טוש"ע א"ח סי' תרלט סעיף א:

סד ג מיי' שם הל' ט טוש"ע שם סעיף ד:

[וע"ע תוס' ב"ק טו. ד"ה השוה ובדף מד: ד"ה שור]

מסורת הש"ס

יבמות פד: תמורה ב: ב"ק טו. פסחים מג. קדושין לה: נדה מח:

[חגיגה ד.]

עירובין סב.

[צ"ל שמעון בן לקיש] רש"ל

רש"ל מ"ז

[עי' ברש"י שבת קנד: ד"ה שם]

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה ומשנן בסוכה וכו' לעמוד עליו דסיים:

גליון הש"ס

תוס' ד"ה השוה וכו' בלשון זכר הוא דאמרי' כשום. עיין תוס' יומא דף מג ע"א ד"ה ונתן:

רבינו חננאל

סוכה מצות עשה שהזמן גרמא הוא וקי"ל כל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות אי יוה"כ נפקא לן מהא דכתיב איש או אשה כי יעשו מכל חטאת השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה ומשני אביי סוכה הלכתא ואצטריך סד"א תשבו כתיב ודרשינן תשבו כעין תדורו מה דירה איש ואשתו אף סוכה איש ואשתו חייבין קמ"ל אשה פטורה רבא אמר סד"א נילף ט"ו ט"ו מחג המצות מה ט"ו דחג המצות נשים חייבות אף ט"ו דחג הסוכות נשים חייבות קמ"ל דלא וקרא דכתיב בסוכה האזרח לרבות הגרים. ומדסוכה הלכתא יוה"כ שהנשים חייבות בעינוי קרא. ל"ל בהא קרא הא אמרן השוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה. ושנינן כי אתא קרא לחוביניה לנשים בתוספת עינוי דהוא בין השמשות של יוה"כ סד"א הואיל ומיעטה קרא להאי תוספת מכרת דכתיב כי כל הנפש אשר לא תעונה וגו' על עצמו של יוה"כ חייב כרת ולא על תוספת מעוטי נמי מיעטנהו לנשים קמ"ל האזרח לרבות הנשים האזרחיות (לעינוי) [לתוספת עינוי]: פיסקא כל קטן שאינו צריך לאמו חייב בסוכה. ותניא נמי כל האזרח כל לרבות הקטנים והתנן נשים ועבדים וקטנים פטורים ושנינן הא דתני קטנים פטורים בקטן שצריך לאמו והא דתני קטנים חייבין בקטן שאינו צריך לאמו. ואסיקנא קטן שאינו [צריך] לאמו כגון שנפנה ואין אמו מקנחתו או ניעור ואינו קורא אימא אימא ב' פעמים ואפי' קטן שהגיע לחינוך מדרבנן הוא דמחייב ליה אי הכי כל האזרח למאי אתא ואמרי' לר' אליעזר מיבעי ליה לגר שנתגייר בחולו של מועד שחייב לעשות סוכה ולישב בה וכן קטן שהגדיל ולרבנן מבעי להו כל האזרח מלמד שכל ישראל ראויין לישב בסוכה אחת ומפורשין דברי ר' אליעזר ורבנן למעלה כך: מתני' כל שבעת הימים עושה אדם סוכתו קבע יש לו כלים נאים ומצעות נאות מעלן בסוכה אוכל ושותה בסוכה וישן בסוכה ואוקימנא לסגרס *)ולעיוני בסברא דצריך קבע בסוכה

*) אולי דצ"ל למגרס דלא בעי קיבעו א"נ סוכה ולעיוני בסברא וכו' ועי' בר"ן דהביא פירוש זה בשם י"מ.

מוסף רש"י

לכל ענשין שבתורה. לאו וכרת, אבל עשה לא הוי ענש. הלכך מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות, אבל לא תעשה בין שהזמן גרמא בין שלא הזמן גרמא נשים חייבות (יבמות פד:). מכאן שהנשים חייבות על כל ל"ת שבתורה ... ענשין (פסחים מג.). ואינו קורא אמא אמא. לא נוח עד דאמא לקמיה ... אינו צריך לאמו (ערכין פב.). מעלן לסוכה. כל כלים הנאים לסוכה נקיט בלשון עליה כמתבלא סוכה, לפי שרובן עושין סוכותיהן בלא קירוי (שבת קנד:). כעין תדורו. דרך כל השנה כביתו. הזקיקתו תורה להיות דירתו ולדור בסוכה עם אשתו ובני ביתו ... (סוכה כו.).

אמנם למאי דפרישית אתי שפיר. דניהי דקיימא לן כדתני חייא ואם כן ועניתם להכי הוא דאתא אכתי ילפינן תוספת ביוה"כ ושבת וי"ט מערב עד ערב תשבתו שבתכם, וניהי דמההיא לא ילפינן אלא לאחריו סובר הטור וסייעתו דאין לחלק בין לפניו או לאחריו מדאיצטריך היא ביובל למעוטי. ועוד דלפניו ילפינן בק"ו מלאחריו מיובל דמוסיפין לפניו ולא לאחריו. אלא דוקא לענין שביעית איצטריך תרי קראי למאן דאית ליה כדפרישית לעיל באריכות, והא דמייתי תנא דברייתא תרי קראי לפניו ולאחריו היינו משום דאיהו לא דריש היא לענין יובל אלא כרבנן דרבי יהודה. אבל הרמב"ם [פרק א משביתת עשור הלכה ו] שיטה אחרת לו דלית ליה שום תוספת בשבת וי"ט. ואף לא ביוה"כ גופא אלא לענין עינוי וכבר האריכו המ"מ והלחם משנה בכוונתו[124] והרבה יש לי להשיב ואין כאן מקומו.

מיהו עיקר דברי הרמב"ם אין צריכין ביאור לענ"ד. דאיהו סובר בפשיטות דמאן דמפיק לועניתם כדתני חייא ממילא דלא שייך למדרש כלל מערב עד ערב תשבתו שבתכם לענין תוספת כדמשמע להדיא בשמעתין אליבא דר"ע, וכיון דבכולהו תלמודא משמע דקיימא לן כחייא וקיימא לן נמי דתוספת שביעית גופא מותר כרבן גמליאל ובית דינו, ומסקינן נמי התם ובירושלמי שהביאו תוספת, דשבת בראשית לפניו ולאחריו מותר כיון דלית לן שום קרא לאיסור, וסובר הרמב"ם דאפילו תוספת משהו נמי בכלל ההיתר כתירוץ השני של תוספת כאן. ה**אמנם** מה שפסק הרמב"ם [שם] דתוספת עינוי אסור ביוה"כ נראה שיצא לו כן מסוגיא דסוכה פרק הישן [כח, א] דמרבינן מהאזרח לרבות הנשים[125]. ולא נצרכא אלא לתוספת עינוי וזה ברור ודו"ק[126]. ל

בתוספות בד"ה ור"ע האי ועניתם וכו'. קצת קשה מפרק מקום **שנהגו** וכו'. **ואמאי** הא אפילו ודאי יום, עכ"ל. ולא ידענא מאי קשיא להו דודאי יש חילוק בין איסור תוספת ובין בין השמשות, דאיסור תוספת אינו אלא באיסור עשה, מה שאין כן בה"ש הוא ספק איסור כרת ובשוגג חייב אשם תלוי. ואי משום דמייתי לה התם בברייתא לגבי תשעה באב דלא שייך כרת וקרבן, אם כן אדרבא משום הא גופא נקט לרבותא דבט"ב אפילו בין השמשות מותר וכל שכן דליתיה בתוספת. אחר זה ראיתי שהתוספת כתבו סברא זו בפרק מקום שנהגו [פסחים נא, ב ד"ה לאו דשרץ]. ונראה דהכא נמי עיקר קושייתם מההיא דפרק במה מדליקין. ולענ"ד מהתם נמי לא קשיא משום דקתני ספק חשיכה אין מעשרין הודאי ואין מטבילין דהיינו איסור שבותין בעלמא, דאיכא למ"ד דאפילו בין השמשות לא גזרו משום שבות. וניהי דההיא מתניתין סברה דגזרו בין השמשות אפ"ה באיסור תוספת לא גזרו בשבותין. וניהי דמייתי הכא מהדלקת הנר שהוא איסור תורה, מ"מ בלאו הכי הדלקת הנר משנה יתירה היא דידעינן במכ"ש מהנך דשבותין בעלמא נינהו ואפ"ה אסור בין השמשות, אלא שכבר פירשה יפה הר"ע מברטנורה בשם רבותיו דהדלקת הנר ע"י עכו"ם אייתי דאסור בה"ש דהוי נמי שבות, ותיתי לי שכוונתי מסברא דנפשאי לדעתו, וק"ל.

בא"ד ולפי אותה מסקנא יתכן לפרש הלכתא בר"ע וקראי **לבזמן** שאין ב"ה קיים, עכ"ל. ולכאורה יש לתמוה דהא התם אמרינן דהלכתא בזמן שבית המקדש קיים, מדאיתמר בהדי ערבה וניסוך המים מה הנך בזמן שבית המקדש קיים אי נמי בזמן הבית אסור שלא בזמן הבית שרי, וא"כ משמע להדיא דהלכתא אתא להתיר בפירוש שלא בפני הבית. ובדוחק צריך ליישב דכו"ע לית ליה האי דומיא לקושטא דמלתא, אלא דאיצטריך קרא דלא תימא דומיא דערבה וניסוך המים. אבל קשיא לי דר"ע לית ליה הלכתא לענין ניסוך המים דיליף לה מונסכיהם כדאיתא בדוכתי טובא [תענית ב, ב ועוד]. ואפשר דניסוך המים לית ליה, ואפ"ה אית ליה עשר נטיעות וערבה וכי היכי דלא תימא נטיעות דומיא דערבה, ואע"ג דמשמע דר"ע לענין ערבה נמי לא איצטריך הלכתא לערבה דילוף לה מערבי שתים אחד לערבה ואחד ללולב דהא אית ליה לר"ע [סוכה לד, ב] ערבה אחת אפ"ה י"ל דערבי איצטריך ליה לרבות של בעל ושל הרים כדאיתא בסוגיא דסוכה [לג, ב]. אמנם כן לענ"ד מוכח להדיא דר"ע אית ליה הלכתא לענין עשר נטיעות גופייהו דמתניתין היא [בפ"ק דשביעית משנה ו] עשר נטיעות חורשין כל בית סאה עד ר"ה, וקתני סיפא עד אימתי נקראו נטיעות ופליגו ר"ע וחביריו אלמא דאית ליה הא מלתא דנטיעות וע"כ היינו מהלכתא[127]. ואע"ג שהרב הברטנורה כתב שם פירוש אחר במשנה דעשר נטיעות להחמיר בהם באיסור תוספת שני פרקים דרבנן. אבל האמת אגיד שדרכו נסתרה ממני שמסוגית הש"ס וירושלמי לא משמע כדבריו אלא למישרי בשל ילדה טפי מבזקינה וכן

124. שבת ציין למש"כ במנחות דף עב, א. ומה שהקשה רבינו מדינא דר"ג גם תירץ, עיי"ש שכתב דלפי"ז מסתלקת גם קושיית רבינו לקמן עמוד ב על תוס' ד"ה כאילו, עיי"ש. 125. וכן כתב בדעת הרמב"ם בשו"ת הרדב"ז ח"ה סימן אלף תפו. והאריכו בדעת הרמב"ם אור חדש פסחים נג, א וכפות תמרים יומא פא, ב ומרומי שדה לנציב"ב סוכה כח, א. 126. נ"ב מסוגי' דיומא דף פ"א מדאיצטריך בעצם היום הזה למעוטי מכרת ומלקות. ומסוגי' דסוכה וכו' כצ"ל [גליונות המחבר]. 127. הערוך לנר (בעמוד ב) תמה על רבינו חדא דאין במשמעות דרשא דהאזרח לרבות עינוי ורק כי ילפינן עינוי באנשים אתי האזרח לרבות נשים. ועוד, דלהדיא הביא הרמב"ם הקרא דועינתם לתוספת עינוי. ותירץ הערוך לנר דמשום הכי פסק הרמב"ם דין תוספת רק לענין עינוי ולא לענין שאר דברים וכבר נתקשה בזה הלח"מ ונשאר בצ"ע, דהרמב"ם לשיטתו שפוסק כר' ישמעאל לגבי קצירת העומר וכפי שהקשה רבינו לית ליה למילף דרשא דתוספת רק לענין תוספת עינוי. ועיין עוד בשיטת הרמב"ם מה שכתב הרש"ש בהגהותיו לסוכה כח, א. וכן הקשה בטורי אבן והובא בתוס' רע"א על המשנה שם. וברש"ש שם יישב דר"ע אית

Scanned by CamScanner

אם רצה להוסיף יותר הוי תוספת, ודוקא[56] משעה זו דצלי רב, והיינו ודאי משעת שקיעת החמה, כיצד הרי אמרו חכמים[57] שמהלך אדם בינוני עשר פרסאות ביום, ונמצא שהולך פרסה בשעה וחומש, דחמשה חומשין יש בשעה ושתי שעות הנשארות הם עשרה חומשין. ועוד אמרו[58] דמהלך פרסה איכא משקיעת החמה ועד צאת הכוכבים, נמצא ששקיעת החמה בי"א שעות חסר חומש, וזמן ערבית לר' יהודה היא בי"א שעות חסר רביע ולמעלה, ואותו זמן שיש בין רביע לחומש היה מתפלל רב, והיה גומר תפלתו בשקיעת החמה, ומשם ואילך כשנשקע החמה הוי ליה תוספת ואסור במלאכה מזמן זה. **וא"ל לר' ירמיה אין בדילנא ממלאכה.** אבל קודם לזה הזמן, לא מהני קבלה שיאסר במלאכה, ודוקא כשקבל השבת בתפלה אבל בדבור בעלמא לא הוי קבלה[59].

ולא פסקי לצלותיה דר' ירמיה. שלא פסע לפניו[60]. וש"מ אסור לעבור כנגד המתפללין. ודוקא כנגד פניהם, אבל בצדם לא חיישינן להעברה[61] בעלמא[62].

[כז, ב] **אל יתפלל אדם לא כנגד רבו.** פי' משום שמשוה עצמו לרבו[63]. והנותן שלום לרבו. פירוש כשאר בני אדם, אבל ע"י שינוי משום כבודו מותר[64]. והמחזיר שלום לרבו. כדרך שאר בני אדם. והאומר דבר שלא שמע מפי רבו, פי' שלא שמע הדבר ממנו ואומר הדבר בשמו[65].

ההיא להזיע וקורם גזרה הוי[66]. דקודם לכן היה מותר לרחוץ, משרבו עוברי עבירה אסרו לרחוץ והתירו זיעה, ואח"כ אסרו הכל[67].

איני והא אביי שרי ליה לרב דימי וכו'. פירוש אחר שקבל שבת בתפלה אחר שקיעת החמה[68]. **ההוא טעותא הואי**[69]. פירוש שהיה סבור שחשיכה והתפלל בטעות, ומשום הכי התירו לו, אבל ידי תפלה ודאי יצא, כיון שהתפלל כראוי אחר שקיעה אבל קודם לכן לא[70].

וטעותא מי הדרא והאמר אביי[71] **פעם אחת**

רסא סע' ב. 56 זו שיטת הרא"ה לפנינו עמ' סו—סח בארוכה ומקור דבריהם בתוה"א הל' אבלות ישנה ע"ש. וכ"ה ברשב"א ברכות כאן, ועי' מלחמות פסחים קה א ושו"ע סי' רלג ורסא, ונתבאר היטב בספר "אורות חיים" לידידי הגר"ח דרוק פרק ב. 57 פסחים צד, א. 58 שם שם. 59 כ"כ בראי"ה שם שאין תוספת זו נאסר אלא בקידוש או בתפילה אבל בדיבור בעלמא לא עשה ולא כלום, ועי' שו"ע רסא ובמ"ב ס"ק כא וסי' תקנב ח ובהגר"א שם וסי' תרח ג ברמ"א. 60 ברש"י פירש שלא עקר לפניו לישב במקומו והיינו שרב לא התפלל במקומו והיה צריך לעבור על פני ר"י ולכן פסע רב ג' לאחוריו ועמד במקומו ולא חלף על פני ר"י. וזה כעין דלהלן גבי חלפי דרב אמי ורב אסי. וברבנו אפשר לפרש שלא פסע ג' פסיעות לאחוריו לפניו של ר' ירמיה וכן בשו"ע סי' קב ס"ה דאם השלים תפלתו והיה אדם אחר מתפלל אחריו אסור לפסוע ג' פסיעות. ולפי"ז לרש"י יהא מותר לפסוע. והטעם דענין לעבור לפניו הוא שלא לזלזל במקום תפלה וכמו שכ' הרמב"ם בפ"ה מתפלה דתיקון המקום שאסור לעבור לפניו, ולפי"ז לפסוע לאחוריו שהוא מדרכי התפילה מותר. אבל לרבנו הענין שלא לבלבל המתפלל. 61 בנדפס: בהעברה. 62 כ"ה בתר"י. 63 כ"ה בראי"ה, וערש"י שכתב אצל רבו ומראה כאילו הם שוים. [וע"ש שפי' אחורי רבו מפני שמצערו שאינו יכול לפסוע], אבל ברמב"ם פ"ה מת"ת ה"ו לא לפני רבו ולא לאחר רבו ולא בצד רבו, ואפשר שכונתו כמו שכ' בתר"י דכל שכן לפני רבו, ולפי"ז גם לפני הר"מ היתה הנוסחה כלפנינו וכנגד רבו בצד רבו כמו לרש"י וכ"ש לפני רבו. אבל ברי"ף משמע שגרס בגמ' לפני רבו. 64 כרש"י ותוספות ועוד, וגם ברמב"ם שם ה"ו כתב שלא יתן כדרך שנותנים לרעים, ועי' לעיל ג, א. 65 כ"ה בתר"י ראי"ש ומאירי, וברמב"ם שם ה"ט ואל יאמר דבר שלא שמע מרבו עד שיזכיר שם אומרו, וכונתו שאומר משל אחרים בשם רבו או בסתם שהשומע מייחסו לרבו, עי' יבמות צו ב וסוכה כז ב. ועי' מג"א קנו סק"ג. 66 בכ"י: היה. 67 שבת מ, א. ואע"ג דמותר לרחוץ בחמי טבריה, מ"מ ר' אבין דסיפר דחידוש הוא ע"כ ברחיצה קאי דאי בחמי טבריה ידעינן מהא דר"י בר אבדימי בשבת מב, ב. 68 כשיטת הרא"ה וכדבסמוך. 69 בכ"י: הוא. 70 רבנו לשיטתו לעיל בד"ה מדרב ששקיעת החמה בי"א שעות חסר חומש ומאז אפשר לר"י להתפלל מעריב, אבל לפני זה ביחיד לא יצא כיון שעדיין חמה זורחת, והכא בשקעה חמה ועדיין בין השמשות לא הגיע שהוא בסוף השקיעה ולכן לענין תפלה יצא כר' יהודה, ומיהו אין זה קבלה לענין מלאכה, ועדיפא מיניה ציבור דאפילו לפני שקיעה לא מהדרי להו להתפלל כיון דתפילה דרבנן, וזו דעת הרא"ה ועי' בסמוך ד"ה שאני. אבל לפי הרא"ש ושו"ע סי' רסג התפללו לאחר פלג המנחה והיחיד כיון שהתפלל בטעות לא עלתה לו תפילה. ועי' תר"י. 71 בכ"י: בדאן ועי' דק"ס אות ג' מכי"פ: אבדאן.

Scanned by CamScanner

מקרא דבחריש ובקציר. וכ"ת מ"מ לגמר ר' ישמעאל תוספת שביעית משבתות וי"ט, י"ל דהא ליתא, שאין למדין קל מחמור להחמיר עליו[635], הילכך הא דרשא דאמרינן לקמן לר"ע דדריש קרא לאוכל ושותה בערב יום הכפורים דוקא היא, דאילו לשבתות וי"ט לא צריך קרא דמשביעית יליף לה כדאמרן, שהרי לד"ה למדין חמור מקל להחמיר עליו.

והא דפרישנא בעיין לר' ישמעאל בתוספת שבתות וי"ט, אי קשיא לך דא"כ הו"ל לפרושי הכי, דהא אנן בענין שביעית איירינן עד השתא. לא קשיא, דאנן סתמא תניא לעיל שמוסיפין מחול על הקדש, דמשמע בכל מקום, ואילו מעיקרא בעינן סתם, דמוסיפין מחול על הקדש מנא לן, ופשטינן ליה לר"ע לשביעית, ומינה נפקא לן ודאי לכולהו. הדר בעיין לר' ישמעאל מנא ליה בעלמא, דהא בשביעית (לא)[636] חזינן דאית ליה וכבר ידעינן דמהל"מ גמיר לה, וא"כ בשאר ענינים מנא ליה, ומייתינן לה מהא מתניתא. והרי זה ברור ונכון.

יכול בתשעה ת"ל בערב. וא"ת היאך אפשר לומר בט' דוקא עד דאיצטריך בערב, והלא הכתוב צווח ואומר[637] בעשור לחודש השביעי הזה י"ה הוא. וי"ל דאי מהתם הוה אמינא דבעשור הוי י"ה, אבל אין הענוי בו אלא בט', כדכתיב הכא בט' לחדש. א"נ דהכא בערב לאו דוקא, דוודאי מאידך קרא[638] נפקא לן, אלא דכיון דאפשר למדרשיה מקרא גופיה דרשי' ליה מיניה גופא, דכיון דכתב רחמנא בט' לחדש לא סגיא דלא כתיב נמי בערב דלא לישמע (דסתם) [דסתר] אידך קרא דבעשור. וכיוצא בו בתלמוד הרבה. ותוספת זה כבר ביררנו בפ' במה מדליקין[639] ששיעור התוספת בכניסתו הוא מזמן תחלת שקיעת החמה עד זמן בין השמשות[640], ששיעור זה הוא מהלך ג' מילין ורביע מיל[641], רצה לעשותו כולו קודש עושה רצה לעשותו מקצתו בלבד עושה, כיון שהוסיף דבר הניכר שיש בו משום קדושה. ותוספת זה אינו בדברים וביטול מלאכה בלבד, אלא שיוסיפנו בדברים של קדושה או בתפלה או בקדוש[642]. ושיעור התוספת ביציאתו הוא שימתין עד שיראה ג' כוכבים קטנים שאינן נראין אלא בלילה[643], דאילו בבינונים הוי לילה גמור לכל דבר[644], הוסף עד הקטנים משום תוספת. ובירושלמי[645] אמרו והוא דיתחמון ג' ככבין דכדמין[646] חד כוכבא. פי' שיראה ג' כוכבים רצופים כאילו נראין תוך אמה אחת. וי"מ[648] תוך ד' אמות.

מעלה אני עליו [כאילו][649] התענה] כו'. הקשה ר"ת משמע דאם התענה בט' משובח טפי, הא אמרינן במס' פסחים[650] מר בריה דרבינא הוה יתיב כולה שתא בתעניתא בר ממעלי יומא דכפורי ויומא דפוריא ועצרתא. ותירץ דה"ק כאילו נצטוה להתענות ט' וי' והתענה[651]. וטעם הדבר או כדי שיוכל להתענות יפה ולא יבא לידי דחיית ענוי י"ה[652], או כמו שפי' ה"ר יונה ז"ל[653] שהוא כדי להראות כי קדוש היום לאלהינו וראוי לאכול בו ממתקים כמו בר"ה, אלא שגזירת הכתוב הוא לפרוש בו ביום מתאות גופניות שנהיה כמלאכים, כמ"ש במדרש[654].

635 ולפ"ז לר' ישמעאל לכאורה אין תוספת שביעית לאחריה. ועי' מה שדן בזה בחי' הר"ן. ועי' לעיל הע' 626. 636 צ"ל הא. 637 ויקרא כג, כז. 638 דבעשור לחדש. 639 שבת לה, א בשם רבנו הגדול (הרמב"ן) בתורת האדם ענין אבילות ישנה. (כתבי הרמב"ן ח"ב עמ' רנב). וכן דעת הרא"ה בחידושיו לברכות פ"ד עמ' סז. 640 דהוא עד סוף השקיעה. ומאז מתחיל בין השמשות עד צאת הכוכבים. 641 כן הוכיח ר"ת בתוס' בשבת שם ד"ה תרי דמדקאמר ר' יהודה בפסחים משקיעת החמה עד צאת הכוכבים ד' מילין, ובשבת שם קאמר דמשקיעת החמה עד הלילה שלשת רבעי מיל, דצ"ל דמתחילת שקיעה עד סוף שקיעה הוא מהלך ג' מילין ורבע מיל, ומסוף שקיעה עד הלילה הוא מהלך שלשת רבעי מיל. 642 אבל בלא תפילת שבת או קדוש אין התוספת חל מאליו. כ"כ רבנו בחידושיו לשבת שם. ועי' גם בחי' רבנו לתענית יב, א. וכ"כ הרא"ה שם: ואין תוספת זה נאסר עליו בקבלתו אלא בקדוש או בתפלה דאילו [בד]בור בעלמא לא עשה ולא כלום. 643 וכ"כ רבנו בשבת שם. 644 כדאיתא בשבת לה, ב. 645 ברכות פ"א ה"א. 646 אולי צ"ל דנדמין. ובר"ן שבת טו, א מדפי הרי"ף: דדמיין כחדא כוכבתא. וברמב"ן שם עמ' רנג: כד מן. ולפנינו שם: בר מן הדא כוכבתא. ובר"ח שבת שם: בר מן חד כוכבתא. 648 רבנו בשבת שם כתב: ונראה דהיינו שיראו למראית העין תוך ארבע אמות. ולא הביא את הפי' הראשון. והרמב"ן והר"ן לא נתנו שיעור לרצופין. 649 כ"ה בנדפס. ושם ליתא לתיבות: מעלה אני עליו. 650 סח, ב. 651 כ"כ תוס' בע"ב ד"ה כאילו, ולא הזכירו את ר"ת. 652 כעין זה מפרש רש"י ביומא פא, ב ובברכות ח, ב. 653 רבנו יונה בשערי תשובה שער ד אותיות ח-י כתב שלשה טעמים אחרים, ולא כתב את הטעם הזה. 654 ל"מ כעת.

Scanned by CamScanner

אַחַר שְׁעוֹתָיו. וּמִי שֶׁמַּחְמִיר עַל עַצְמוֹ לְקַבֵּל ב׳ שָׁעוֹת מִן הַיּוֹם קֹדֶם הַלַּיְלָה (וכדעת רא״מ דבין השמשות מתחיל קודם משתשקע החמה) אַשְׁרֵי לוֹ וְקָדוֹשׁ יֵאָמֵר לוֹ. אֲבָל אִם קִבֵּל עָלָיו קֹדֶם לָזֶה אֵין בְּקַבָּלָתוֹ כְּלוּם. וְכָל אָדָם חַיָּב עַל־כָּל־פָּנִים לְפָרֵשׁ מִמְּלָאכָה לְפָחוֹת חֲצִי שָׁעָה קֹדֶם הַלַּיְלָה, כִּי צָרִיךְ לְהוֹסִיף מְעַט מֵחֹל עַל הַקֹּדֶשׁ, בֵּין בִּכְנִיסָתוֹ בֵּין בִּיצִיאָתוֹ, וְהוּא מִצְוַת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה, וְיַלְפִינַן מִדִּכְתִיב בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים, (ויקרא כ״ג, ל״ב): ״וְעִנִּיתֶם אֶת נַפְשׁוֹתֵיכֶם בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ וכו׳ תִּשְׁבְּתוּ שַׁבַּתְּכֶם״, וְאָמְרִינַן, וְכִי בְּט׳ מִתְעַנִּין וכו׳, אֶלָּא שֶׁצָּרִיךְ לְהוֹסִיף מֵחֹל לַקֹּדֶשׁ, וּכְתִיב: ״תִּשְׁבְּתוּ שַׁבַּתְּכֶם״ יַלְפִינַן דְּכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר ״שְׁבוּת״, כְּמוֹ שַׁבָּת וְיוֹם־טוֹב, צָרִיךְ לְהוֹסִיף (יומא פ״א, ב׳), וּזְמַן תּוֹסֶפֶת זֶה הוּא קֹדֶם בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת. וְהָעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּתוֹסֶפֶת שַׁבָּת עוֹבֵר עַל עֲשֵׂה, וְהָעוֹשֶׂה בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת חַיָּב בְּאָשָׁם תָּלוּי, שֶׁאָז הוּא סָפֵק לַיְלָה. וַאֲפִלּוּ מְסֻפָּק אִם כְּבָר הִגִּיעַ בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, אָסוּר (סימן רס״א), וּבְזְמַן מוּעָט מְאֹד יְכֻשַּׁל חַס וְשָׁלוֹם, וְלָכֵן יִהְיֶה כָּל אֶחָד נִזְהָר מְאֹד שֶׁלֹּא יִכָּנֵס חַס וְשָׁלוֹם בְּסָפֵק אִסּוּר כָּרֵת, וְלָכֵן יְמַהֵר לְקַבֵּל מַה דְּאֶפְשָׁר, וּמִכָּל שֶׁכֵּן בִּימֵי הַקָּצָרִים שֶׁבְּפִתְאֹם תִּשְׁקַע הַחַמָּה וְיוֹצְאִין הַכּוֹכָבִים, וְנִמְצָא שֶׁחִלֵּל שַׁבָּת, וְעַל־כָּל־פָּנִים לֹא יִתְאַחֵר חֲצִי שָׁעָה, כִּי בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת עִם תּוֹסֶפֶת שַׁבָּת עוֹלֶה כְּמַעַט לַחֲצִי שָׁעָה (סימן רנ״ו):

ב אַף־עַל־גַּב דְּנוֹהֲגִין שֶׁאֵין מְקַבְּלִין שַׁבָּת אֶלָּא בְּ״מִזְמוֹר־שִׁיר״ אוֹ בְּ״בָרְכוּ״, מִכָּל מָקוֹם לֹא תָּלֵי בָּזֶה, דַּאֲפִלּוּ לֹא יִתְפַּלֵּל כְּלָל, מִכָּל מָקוֹם כֵּיוָן שֶׁהוּא עֵרֶךְ חֲצִי שָׁעָה קֹדֶם הַלַּיְלָה מִמֵּילָא חָל עָלָיו שַׁבָּת, וְאָסוּר בִּמְלָאכָה, אֶלָּא דְּקֹדֶם לַחֲצִי שָׁעָה תָּלוּי אִם קִבֵּל עָלָיו בְּ״מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת״ אוֹ בִּתְפִלָּה אוֹ כְּשֶׁהִדְלִיק נֵרוֹת, וְהַהָמוֹן־עַם טוֹעִין מְאֹד וְעוֹשִׂין מְלָאכָה עַד הַלַּיְלָה וְחוֹשְׁבִין שֶׁכֵּיוָן שֶׁלֹּא אָמְרוּ ״מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת״, עֲדַיִן אֵינוֹ שַׁבָּת, וְהֵם מְחַלְּלֵי־שַׁבָּת וַעֲוֹנָם גָּדוֹל. וְאִי אֵישַׁר חֵילִי, הָיִיתִי מְתַקֵּן שֶׁתֵּכֶף כְּשֶׁסִּימוּ מִנְחָה בְּבֵית־הַכְּנֶסֶת, אָזַי יֵלְכוּ הַשַּׁמָּשִׁים בָּרְחוֹבוֹת לְהַכְרִיז: ״הַדְלִיקוּ הַנֵּר״, כְּמוֹ שֶׁהַמְנָהָג בְּקְהִלָּה קְדִישָׁא ״פְּרָאג״, וּלְתַקֵּן שֶׁמִּי שֶׁאֵינוֹ מַדְלִיק תֵּכֶף בְּהַכְרָזַת הַשַּׁמָּשׁ, אָסוּר* לְהַדְלִיק יוֹתֵר, כִּי רָאִיתִי גְּדֹל הַמַּכְשֵׁלָה שֶׁמַּדְלִיקִין בַּלַּיְלָה: ל

ג וְעוֹד רָאוּי לְתַקֵּן, שֶׁמּוֹכְרֵי נֵרוֹת לֹא יִמְכְּרוּ נֵרוֹת תֵּכֶף לְאַחַר שֶׁהַשַּׁמָּשׁ קוֹרֵא לְבֵית־הַכְּנֶסֶת לְמִנְחָה, כִּי רָאִיתִי שֶׁבֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת קוֹנִים נֵרוֹת, וַה׳ הַטּוֹב יְכַפֵּר:

ד הַמִּתְפַּלֵּל תְּפִלַּת שַׁבָּת מִבְּעוֹד יוֹם, חָל עָלָיו שַׁבָּת בְּעַל כָּרְחוֹ, וְאָסוּר בַּעֲשִׂיַּת מְלָאכָה, וַאֲפִלּוּ אִם הִתְנָה שֶׁאֵינוֹ רוֹצֶה לְקַבֵּל שַׁבָּת. וְנִרְאֶה לִי, דְּהוּא הַדִּין אִם אָמַר: ״מִזְמוֹר־שִׁיר״ אוֹ הִדְלִיק הַנֵּר בְּכַוָּנָה לְקַבֵּל עָלָיו שַׁבָּת (סימן רס״ג):

גרסאות וציונים:

* סעיף ב׳: ״אסור להדליק יותר״, במהדורות המקור הגרסה היא: ״חד״א להדליק יותר״:

ה״ג אופן השלח המנרך

מכון מאורות צ״ת

Scanned by CamScanner

(יז) ולא הזכיר של ר"ח חוזר משום השוויה עליו חובה ה"ג לא שנא ע"כ תבי"ה סי' קל"ב [עי' בתשו"ה פ' ג' שלחבו ובהג"ה בסיני פ"ב מהל' ברכות]: (טו) כתב בה"ג דיחיד אין חוזר ומזכיר בתפלת ערבית אם לא הזכיר ר"ח [ה] לפי שאין מקדשין את החדש בלילה (טז) (וכן ס"ג[נ]"סי' ר"י) [*וכן כתב ריי"ף לתפי'. מ"י] יחיד שלא הזכיר ר"ח בתפלת ערבית חוזר להזכיר בתפלת שחרית ומנחה כו' ערבית דקאמר היינו לפני תעניתו שהיו רגילין לומר עננו בגיל כניסתו אבל ערבית של אחר התענית לא יתפלל עננו ופירשו הגאונים עננו אין לו רב רגילין לומרו לא בערבית ולא בשחרית אלא במנחה כדאיתא בגמ' שקדן בתפלתו תע"נ שבאלו הכי קבלו עליו מתחמול בהלכי גלוי מ"מ נהגו הוא ומנהג מומר עננו בתפלה ותש"כ יחלב"ג: [הגה"ה [*וקשה לר"י] דל"ל יחלך לוה מדם התעניתו ופורע הלח ימלא שקדן בתפלתו ועיין בס"ק [דף יח.] קאמר ליזוף מר וליפרע הלח כבר בהפלל התעניה. עכ"ה] ממנם מנהג הוא שלומר שליח צבור בתפלת שחרית של תעניות בקול רם משום דלי לפשפש שלא יתעכה אחד מן הלבור (יז) אבל אינו חומרו בלחש (*לפילו) [*לא בשחרית ולא] בערבית שלפניו [ד] כמו היחידים שאינם לומרים אותו רפא ושאלת אם חל ר"ח בשבת מהו להזכיר של שבת ביולה ויבא ביולה מי הוי כיום שנתחייב בתרבע תפלות להזכירו בכל מקום שיזכיר רלם חדש או לא דמלי שנת ממוסף המזכירין שבת ורלם חדש גרלה לי שאין מזכירין שבת אם אין רלם חדש אין הזכרה שבת בברכה עבודה *ואכי הוא כמפטיר בנביא בשבת שחל בו ר"ח [*ואוכחא מכרי"ל סי' ג' דמדברי המרדכי נגלה מבל במוסף יש להזכיר שבת שחל בפי' בלא ר"ח רפב [ב] וגם ר"י פסק כרב גיגל ופי' לתפי' ר' יהושע מודה דמ"ל להזכיר של ר"ח במפטיר בנביא בשבת שחל בו ר"ח כיון דנביא בר"ח ליבא (יח) אבל ביוה"כ שחל להיות בשבת בהפטרה של מנחה לריך להזכיר שבת : הגה"ה נם לריך להזכיר שבת בעשילה (*אבל בתהי מהן יד לפשטים דלמחר הפלה היא אין מזכירים) (*אבל בעשילה) משום שהוא יום שמתחייב בתרבע הפלות דברכה רביעית שהוא קדושת היום מזכיר של שבת [שחרית ערבית ומנחה ס"ב מזכיר. ב"י] [*כאן שייך אבל בתהי מ' עד מזכירים] ויש מי שאומר דאפילו בשבת שחל בו ר"ח אין מזכירין אותו בתפלת שחרית ומנחה ס"ב מזכיר של יו"ט (כ) מהאי טעמא ויש הוה שמתחייב בתרבע הפלות נם הלכה כרבא דאמר יו"ט שחל להיות בשבת רפב (שליח) כיוצר לפי שהיה אומר מגן אבות ואתה קדוש ואתה מקדש השבת ואתה מזכיר יו"ט דמגן אבות נמי לא מקרי מזכיר יו"ט אבל אם אינו אומר אלא אתה קדשת היום ואתה בחרתנו ואתה קדשת השבת ואתה מזכיר יו"ט אחר עניית ברכו רבינו יוחנן בשם רבינו שמריה שהורה כן והביא ראיה כמו שהביא רבינו יוחנן ומקנה תלמידיו שכתבו בשם רבינו יוחנן בין קבל עליו שבת ללא קבל וחזר בו הרב ואבר והביא ראיה מן התוספתא במסבת סוכה התחיל לתקוע שלישית ונפלט שופרו בידו מניחו על הארץ ואינו נבי ספק חביבה הגן במתני' מערבין וטומנין (כא) אלמא תומר בקבלה [א]מבספק: רצא אין טומנין בדבר המוסיף הבל פי' ה"ר יוסף הבל העמונה [דמברינן] בדבר המוסיף הבל היינו בבשל ולא בשיל במלבל גן דומלי מבל לם הוא במלבל גן דרומלי מוהר להשהותו על גבי כירה תע"ם שאינה נרופה וקטומה ותע"נ דמוסיף הבל עובא וה"ה העמונה ופירש רבינו הם דלפילו בישל כל צרכו לסור להטמין בדבר המוסיף הבל דיוין דמבשהו מבל לד מ"ב היינו לעורך מחר ונם מקפיד פן יהקרר ואינה למיגזר שמא יהתה מבל להשהותה על גבי כירה או על גבי פושפש שיש בם התיתו כיון שלינו מבשה לה הקדרה מבל לד ואלינו ביה מוירה לם כן שהמת לעורך לילה ולפילו לאבול למחר ביבר הדבר שלינו חושש כל בך שההממה ולינה למיחש שמא יתהה [ז]: [דף לה] בוכב פי' יום נ' לילה לם הרלה שלשה והלו התחילו הבוכבים בולם להבנם והרבה (*ולמשול) [*ולמשול] בלילה רצב ושבאלתם על בן הגדל שמיך לחבוכה והיה נרלה יום לך היו בלילה בריקע בוכבים קטנים מלד יהורה ר"י כי ים לסמוך על הבוכבים לספק לבל הפחות וגמול למחרת כיון שלא היה למהר לא שבת ולא יו"ט ואע"פ שהיה הרקיע מזהיר בעין מורה של יום פעמים שאין מתחיל להחשיך כ"ט אע"פ שבבר לילה הוא : [שם] רצב במהה חזו להרגעולי פי' בסולכים ליסב (כו) ותע"נ דלמרי למורלי דשיור בין המשות שלשה חלקי מיל ולא יותר היינו לר' יהודה דלמר בבסוף העלין והשוה להתהון לילה לבל לאן בברכות [דף כ:] דעד לאה הבוכבים יממה הוא ולמריק בספחים [דף לה:] המקיעה החמה ועד לאה הבוכבים מבלך ה' מילין: [ח] יוהוה כדי לגלות דג קטן ושובת ים רולים לומר דמדתי אחר הלקה הגר כדי לגלות דג קטן [ט] ים להוכיח שאם לריך לשוט מלאבה אחרת

שהיחיד נומר הלל לבדך לקרות ולא לנמור משום שמא יבלע אותו לאחה בקריאה הלל: (כג) תניא יחיד לא יתחיל סי' (רשבי"ה) ר"ח יחיד לא יתחיל בברכה ואם טעה והתחיל בברכה נומר ותע"נ דבדיעבד משמע בין דנהוג נהוג שברי בן אנו לריכין לפרש לדברי אחר רבותינו שהמפרש יחיד לא [יתחיל] לקרות והבה ניבנו שפילו יחיד לקרות לבתחלה הלבך הברכה נמי לא שנא וכן פסק רלשי"ה דיחיד קורא לבדו הלל היכא דלא תפסר לבל מנהג אחריו רלשי פרקים: א מביולים ערימה מליאה מים בהב רלשי"ה משמיעין מבלן רפז דמלוה לרחוק ערב שבת סניו ידיו ורגליו בחמין וחפיפת הראש ומי מעוה בע"ש בלשמרי' (פ"ב) [בפירקין דף לא.] נבי סניס שאמרו זה אם זה ואמרו בל מי שילך ויקניט את הלל יקח ה' זוז ואותו יום ע"ש היה והיה הלל חופף את רלשו וסרק תלק [סנהדרין דף ל"א.] נמי נבי דוד המלך המנה לאדון שלהיות עד ההוא יומא פניה דמעלי שבתא הוה לדבי בן לעויה חיוך ריסיה וכן פרק אין בין [ביצה דף ט:] בהאוה בוכרת האייתי קמי רבא בהדי פניה דמעלי יומא טבא והוה רבא חיוך ריסיה: [דף כו] רפה בל האולא מן העץ אין מדליקין בו פרש"י שאסור לעשות פתילה מקבוס שקרין קוט"ן ונס לאמר נפן שקורין קוטין לפי שיולא מן העץ והעולם נהגו להדליק בלמר נפן וקבוס בלרפת ונס בשאר מקומות ושואבים על דברי רבינו הס שפירש דלא נקרא לאמר נפן וקבוס יולא מן העץ בלאדרבין פרק בילד מבדרין [ברכות דף מ.] (ובן) [בל] היבא דשקיל פירא והדר מפיק גווזא מבדרין עלי טורא פרי העץ וקבוס ולאמר נפן כי שקלת לפירא דהיינו זרע לא מפיק לא גווזא ולא פירא אלא פרי האדמה ניהו ור"י הביא ראיה לדבריו מדקתאמרינן במנחות פרק הקומץ זוטא [דף טו:] קבוס ושף שאסרה תורה שאר זרעים דרבון אלמא קבוס מין זרע הוא ולא פירא ולא דהלכך לשורייה ולהביה שמען תע"ב דלאו עץ הוא מבל מקום לאקרי עץ דבתיב והטמא בשפתי העץ "והלבה בדבי עקיבא ("מדליקין) ["דמדליקין] בפתילה רפט שאינה מהודבת ["לגבי ר"ש דשתיה מהודבת הוא . ועוד לקמן דקאמר הבא כו' . מ"י] בדאמרי' לקמן הבא בפתילה שאינה מהודבת וכן בשפתי ונס בפי' ר"ח ותלמא כי הדליקה ע"ש לא היתה מהודבת ופסק בספר *המנות מה שהנהו שמדליקות ע"ש ומבבות אותם בדי שהתחות הבלבות יותר טוב לרווחא דמילתא היא ובפ"ע פסוק הלבתה מין מדליקין בסמרטוטין ולא בפתילה שאינה מהודבת וכן לריכה בהפשפשה ונס בפי' ר"ח ותלמא כי הדליקה ע"ש לא היתה מהודבת ופסק בספר *המנות מה שהנהו שמדליקות ע"ש ומבבות אותם בדי שהתחות הבלבות יותר טוב לרווחא דמילתא היא ובפ"ע פסוק הלבתה דלריך לעשותו מבל הבהוב נמור להדליק ולבבות מין לריך לעשותו בע"ש (בד) והוה הטוב כתיקון מנת בשבת: [דף לז.] *לוקימנת מהניתן דספק רצ חשבה מערבין בערובי חלרות וכ"פ ר"ח וכן פי' בהלית בירושלמי וה"ה עירובי הבשולין ספק השיבה מערבין ופסק ר' יוחל וה"ה לאחר הפלה ערבית יכולין לעשב מם יום הוא דעייה ברבו בתקוענה שופר הוא וקודם ספק חשיבה היו מקבלין שבת ותוקעין כדי להוסיף מחול על הקדש ואפי' הבי מהיר בע"ש לעשב עירובי חלרות בספק חשיבה וה"ה לאחר עייה ברבו רבינו יוחל ושוב מלאתי בשם רבינו שמריה שהורה כן והביא ראיה כמו שהביא רבינו יוחל ומקנה תלמידיו לאמרו ואמרו דיש חילוק בין קבל עליו שבת ללא קבל וחזר בו הרב ואבר והביא ראיה מן התוספתא במסבת סוכה התחיל לתקוע שלישית ונפלט שופרו בידו מניחו על הארץ ואינו נבי ספק חביבה הגן במתני' מערבין וטומנין (כא) אלמא תומר בקבלה [א]מבספק: רצא אין טומנין בדבר המוסיף הבל פי' ה"ר יוסף הבל העמונה [דמברינן] בדבר המוסיף הבל היינו בבשל ולא בשיל במלבל גן דרומלי מבל לם הוא במלבל גן דרומלי מוהר להשהותו על גבי כירה תע"ם שאינה נרופה וקטומה ותע"נ דמוסיף הבל עובא וה"ה העמונה ופירש רבינו הם דלפילו בישל כל צרכו לסור להטמין בדבר המוסיף הבל דיוין דמבשהו מבל לד מ"ב היינו לעורך מחר ונם מקפיד פן יהקרר ואינה למיגזר שמא יהתה מבל להשהותה על גבי כירה או על גבי פושפש שיש בם התיתו כיון שלינו מבשה לה הקדרה מבל לד ואלינו ביה מוירה לם כן שהמת לעורך לילה ולפילו לאבול למחר ביבר הדבר שלינו חושש כל בך שההממה ולינה למיחש שמא יהתה [ז]: [דף לה] בוכב פי' יום נ' לילה לם הרלה שלשה והלו התחילו הבוכבים בולם להבנם והרבה (*ולמשול) [*ולמשול] בלילה רצב ושבאלתם על בן הגדל שמיך לחבוכה והיה נרלה יום לך היו בלילה בריקע בוכבים קטנים מלד יהורה ר"י כי ים לסמוך על הבוכבים לספק לבל הפחות וגמול למחרת כיון שלא היה למהר לא שבת ולא יו"ט ואע"פ שהיה הרקיע מזהיר בעין מורה של יום פעמים שאין מתחיל להחשיך כ"ט אע"פ שבבר לילה הוא : [שם] רצב במהה חזו להרגעולי פי' בסולכים ליסב (כו) ותע"נ דלמרי למורלי דשיור בין המשות שלשה חלקי מיל ולא יותר היינו לר' יהודה דלמר בבסוף העלין והשוה להתהון לילה לבל לאן בברכות [דף כ:] דעד לאה הבוכבים יממה הוא ולמריק בספחים [דף לה:] המקיעה החמה ועד לאה הבוכבים מבלך ה' מילין: [ח] יוהוה כדי לגלות דג קטן ושובת ים רולים לומר דמדתי אחר הלקה הגר כדי לגלות דג קטן [ט] ים להוכיח שאם לריך לשוט מלאבה אחרת

חדושי אנשי שם

מהר"ם [ג] והב"י כביכול לזו דיחיד מחר בתפלת ערבית ולא ב"ן לפי שאין מקדשים את החדש בלילה תבי"ה סי' קל"ב כן מלאתי בני' בשתי טושחות מספר המרדכי ובה"ג אלמו פ' תפלת השחר לא כתב כן: שערי [ב] ובאה קשה היא תב"ע ויל דחוזר ומזכיר בשלא התחיל בברכה אחרת ואם התחיל בברכה אחרת אינו חוזר אפילו בלולו פליגי ריש ור"י שוב ריל בים תילון בין ליל יום לשאין בליל יום אי נמי רק בשלחבוהו דף קע"ב כתב שאין לשלוך: שערי [ג] ק"ק הלא כתב בשיל אין אנו רגילין לומר וה"ב לאה תעניתו שקדן בתפלתו ובה"ב אין שקדן שמקשה מקדמונינו שביו רגילין בעננו לאומרו אין לזה תעניתו אלא לא מיקרי שקדן בתפלתו ובה"ב אין שקדן אם יתמהו בלומים ושעם שאנו יותר מובשין לחולי מפני שאנו בגגות הבי בם ובקל מזיק לו חולי בל שהוא: ב"ח [ד] פי' דהא ביון שלא תמר אותו בקול רם ליתא ליה בלתא אפ"ה אין לאומרו בלומר לא זו שהיו אומר עננו בתפלה שחרית בשעה שהיו שלוחי לבור יורדין לפני התיבה ואמנם בי"ט מזכיר בשבת ומנחה בי"ט אבל בשבת ערבית אפילו בשבת ת"ל להזכיר ר"ח אבל בשבת שחל ר"ח להיות בשבת וביבינו יוחל מדבר במנהגנו שאין אנו אומרים אותו בשבת: מהר"ם [ה] דאמר רב ג"ל דיחיד אין מזכיר ר"ח בתפלת ערבית ומנחה בי"ט אבל בשבת ערבית אפילו בשבת ת"ל להזכיר ר"ח אבל בשבת שחל ר"ח להיות בשבת וביבינו יוחל מדבר במנהגנו שאין אנו אומרים אותו בשבת: מהר"ם [ו] גם ר"י מולק בענין זה בין השבה להשמיה ואבר להשמיע בדבר המוסיף הבל אפי' בשיל בשיל בל צרבו לו לא הזכיר בשוב: [ז] ושוב יותר מבשה אחת שבדי לדם הולך עשרה פרשאות ליום שהם מ' מילין. וב' יהודה שובר שהם מקשיעת השמה עד לאת הבוכבים מרבע מילין בריש פ' מי שיש ואין שם בשל' בבדעה שהם מוכחת בדברי המזרחים ה' מילין בם בדברי ר' יהודה מבבע מילין היה בדוקה: [ט] וזהוה בדי לגלות דג קטן השמין המעמין סדלין המדלין תע"ב המעמינין לף לאחר חיסור זמן הדלקה בדשוכה במתני' מ"ש נקט סידורא הבי לאמעוינן הדלקה שמוך לשבת בדאמר לעיל ובלבד שלא יקדיש:

שלטי הגבורים

א מביאין ערימה מלאה תמין. כתב רלבי"ה שמעיון דמשוה לרחון אז לבל הפחות לאוף רלשו בע"ש ולרחון ידיו ורגליו בחמין וללבוש בגדי שבת מיד וכן ביו"ט בבי שמעו בע' ואלו הן מבלחין אבל ביום ה' לא הוי יקרא דשבת אלא ב' ג' לרחון בע"ש. ויש מדליקין בשערן ומסיק בגמ' שמא יבוא ויבא אחר ויבא אחר ויבא אחר ויבא שהם מלאים מים ויש שהיו מורה הדלקת מ' בשבת אוכה רחיצת ידיים ורגליים בחמין ערבית דשוה ואלו אומר מוה שבך היה מנהגו של ר' יהודה ב"ר אלעזר ע"ש מביאין לו ערימה מי מבלן שמוה לרחון בע"ש שניו ידיו ורגליו בחמין

בנדי

לאבול בסוכה ושמא דר"א תשבו בעין תדורו מה דירה א' ביום וא' בלילה אף סוכה בן ורבנן דאמרי אין לדבר קצבה סבדי בירה מה דירה אי בעי אכיל אי לא אכיל אף סוכה בו' וע"ב היינו לא אכיל פת בלל דאי אכיל חייב לאבול בסוכה כבר הקשה זה הרא"ש פ' שלשה שאכלו ותירץ דה"ק רשות הוא משום סוכה ולעולם חובה הוא משום שכחת יו"ט : (יד) ולא הזכיר של ר"ח חוזר. ר"ל היה בחר אם לא היה הפעם שאין מקדשין ובדפרישית : (טו) כתב בה"ג דיחיד אין חוזר כו'. והא דכתב בסמך דצריך לחזור אפשר שיש לחלק בין ליל יום ראשון של ר"ח לליל יום ב' דר"ח ור"ם דחזור בשלא התחיל בברכה אחרת ואם התחיל בברכה אחרת אינו חוזר שבחילוק זה פליגי ר"ת ור"י אבל אני

Scanned by CamScanner

alzlish, Refa'el, d. ca. 1778

בעזרת השם יתברך

ספר

תוספת שבת

עם מהדורא בתרא

חלק א'

על הלכות שבת מרישא עד גמירא

חיברו הגאון הגדול המפורסם

מו"ה **רפאל מייזליש מהארחוב** זצוק"ל

אב"ד פאריצק

נדפס בראשונה בשנת תקכ"ז ומהדורה שני' בשנת תקס"ו

ועכשיו בעזהשי"ת יצא לאור מחדש

באותיות בהירות מאירות עינים ומתוקן מאלפי שגיאות שהיו

בדפוסים הקודמים ונלוה עליו בשולי היריעה שני הוספות

ביאורים

משא ומתן בדבר הלכה
לפרש וליישב דבריו
במקומות שטעונין ביאור.

ציונים

מראה מקומות לספרי
האחרונים המביאים דבריו,
ופסקיהם למעשה

ממני הצעיר באלפי ישראל

אשר אנשיל עקשטיין

נכד המחבר

בפרוס שנת **תשנ"א** לפ"ק

פה ברוקלין

Scanned by CamScanner

ד אחר עניית ברכו אע"פ שעדיין יום הוא (יג) אין מערבין ואין טומנין משום דהא קבלו לשבת עליהן ולרידן הוי אמירת (יד) מזמור שיר ליום השבת כעניית ברכו לרידהו:

תוספת שבת

ד מלאכה בקיבל קודם פלג המנחה מג"א: **(יג) אין מערבין ואין טומנין.** *ואפילו לדבר מצוה דהא הטמנה היא לצורך שבת, ואפ"ה אסור דקבלה גרע מבה"ש בלא קבלה, וזה הוא דעת המרדכי בשם רבינו שמרי', ורבינו יואל ס"ל בקבלה שרי. ובסי' שצ"ג הביא המחבר ב' הדעות, ויש לתמוה על המחבר שסתם כאן לאיסור ובסי' שצ"ג הביא מתחילה בסתם דעת המתיר ובשם י"א לאיסור, וכבר נודע דזה דרך המחבר (יא) לפסוק כדעה ראשונה שהביא בסתם כמ"ש הש"ך ביו"ד סי' רמ"ב בכלל הוראות בשם הרב מנחם עזריה בתשובה, ובחלקת מחוקק באהע"ז סי' א' (ס"ק י"א) בהגהות בנו, ניהו זקיני אשר שמו בקרבי, ודבריו סותרים זה את זה וצ"ע:

דברי המחבר סותרים זא"ז

ומשמע מדברי המרדכי דאפילו למ"ד תוספת שבת דאורייתא היינו [ב] דוקא בקיבל עליו אבל לא קיבל עליו אף שביטל מצות עשה מ"מ לא חל עליו תוספת שבת בע"כ, דהא לדעת ר' שמרי' דאוסר בקיבל עליו, ע"כ דמוקי להא דתנן דבה"ש מערבין היינו כשלא קיבל עליו ולא אמרינן דחל עליו בע"כ. ובשו"ת חכם צבי (סי' י"א) האריך לסתור דעת (יב) ר"ש האוסר דס"ל דבה"ש חמיר טפי מתוספת שבת, דהא התוספת אינו אלא בעשה ובה"ש הוי ספק סקילה ע"ש. מיהו לפי דעת הרמב"ם והראב"ד דס"ל דכל ספיקא דאורייתא מותר מן התורה אלא דחז"ל הוא דהחמירו בזה להחמיר בספק איסור תורה, תליא דין זה באשלי רברבי והיינו לדעת התוס' דכריתות פ"ד (דף י"ז ע"ב ד"ה מדסיפא) דס"ל דהעושה מלאכה בע"ש בה"ש אין חייב אשם תלוי, דלא הוי כמו חתיכת חלב וחתיכת שומן דחייב אשם תלוי, וא"כ להרמב"ם והראב"ד שרי מן התורה. אבל לפי דעת רש"י בפ' במה מדליקין (דף לה. ד"ה בשלמא) דס"ל דחייב בזה אשם תלוי דהוי כמו חתיכה מב' חתיכות, דהיינו חול ושבת, וא"כ לפ"ז וודאי גם להרמב"ם הוי איסור מדאורייתא כיון דאיקבע איסורא כמו חתיכה של חלב ושל שומן דחייב באשם תלוי מן התורה, וא"כ חמיר בה"ש מקבלת שבת, מיהו דעת רוב הגאונים דלא כהרמב"ם והראב"ד, ועיין בפר"ח ביו"ד סי' ק"י שהאריך בזה: ועיין בט"ז סי' ת"ר (סק"ב) שגם הוא האריך לסתור דעת הר' שמרי' אלא שגם הוא במחילת כבודו (יג) טעה בדברי התוספתא כמו שטעה הכה"ג כמו שהשיג עליו המ"א בס"ק י"א: **וכתב** המג"א דאחר הקבלה אסור ליכנס למרחץ אפילו להזיע, והוא מש"ס דברכות, ונתן מקום לטעות בדבריו דכתב דה"ה דאסור ליכנס למרחץ להזיע, ומשמע דדמי לעירוב והטמנה, וא"כ לרבינו יואל דמתיר בעירוב והטמנה ה"ה דמתיר גם בזה והא (יד) וודאי ליתא וכמבואר בש"ס להדיא דאסור בזה: **(יד) מזמור שיר ליום השבת.** ועתה נוהגים לומר מזמור שיר ליום השבת, ואפ"ה אין מקבלין שבת עד ברכו דמעיקרא הכי קבילו עלייהו מג"א וכ"מ בב"ח, **ובספר דרך חכמה כתב** דכשאומרים לכה דודי ומסיימים בואי כלה מקרי קבלת שבת ממש ע"ש, ומדברי המג"א דלעיל לא (טו) משמע כן, ואפשר דבזמנו עדיין לא היה המנהג לומר לכה דודי שחיברו מוהר"ר שלמה אלקבץ ז"ל:

ביאורים

ד [ב] **בחלקת יואב** נמו"ח סי' ל' הוכיח נכמה ראיות לדבריו לקבל עליו תוספת שבת ולא תמי' ממילא, ובראשונים דנרי הריטב"א נר"ה דף ט' ע"ב ד"ה יכול שכתב וזה"ל: ותוספות זה אינו נדברים ובימול מלאכה נלבד מלא סיומיפנו נדבריס של קדושה או נתפלה או בקידוש. ועוד הניא ראיה מהא דסוכה דף כ"ח ע"ב שהניח החזרת לרגות נשיס נתוך יוה"כ, דמשנרת היו פטורין דהוי מלות עשה שהזמן גרמה, ואע"ל שתוספת שבת ממילא תמיל, הלא כתב הפנ"י בביצה (פרק המביא) דהא דנשים פטורות נמלות עשה שהזמן גרמה זהו דוקא נמלוה שים בו קוש ועשה כתפילין, אבל מלות שאין בהם קוש מעשה גם נשים חייבות, ע"כ ל"ל דקבלת תו"ם הוא בקוש ועשה דאלת"ה לא היה לריך קרא לרבות נשים ע"ש עוד. [ועוד ראיתי בם' מקראי קודש בעניני יוה"כ שהביא בשם הגרי"ז מנידון זה, והניא עוד כמה ראשונים דס"ל דבעינן קבלה דוקא] וכ"פ המ"ב בס"ק כ"ח בלי שום חולק דקבלת שבת הוא ע"י דיבור דוקא, אבל הטו"ע הרב בס"ד כתב בזה"ל י"ל שמלות עשה מה"ת להוסיף מחול על הקודש בחיסור עשיית מלאכה בכניסת שבת ויו"ט ע"כ. משמע מיניה דס"ל קבלה לחו"ם אלא מניעת מלאכה (והוא לשיטתו דחין לו ההכרח שכתב התו"ם, די"ל הא דהחירו שבות בית"ם מירי שקיבל עליו תו"ם ובשעי' ד' שחשוב שבות מירי בנרכו שקיבל עליו עילומו של יום, ועי' בליוים י"ח).

אלא שרחיתי מי שהעיר על שיטה זו דלריך קבלה, דא"כ גם בתו"ם בתו"ל יצטרך קבלה, ובשוש פוסק לא מצינו דבר זה. ובלעג"ד לבחר עפ"י מ"ש המג"א בתו"ם קפ"ח, (העתיקו המו"ם לקמן

ציונים

(יא) עי' בשו"ע הרב בקו"א ג' שבתב לייסב זה בים חילוק בין קבלת תו"ם לקבלת עילומו של יום, ועי' מש"כ בציתורים ג'. והמ"ב בביה"ל ד"ה אין מערבין הביא חילוק בין קבלת יחיד לקבלת רבים עי"ש. (יב) ובביה"ל הנ"ל הכריע דבשים עוד לד להצטרף לקולא יש לפסוק כדעות המקילין שקב"ם אינו חמור מביה"ש. (יג) ובתו"ם ס"ק ט"ז ד"ה בלעג"ד מבתן שיטת הט"ז. (יד) והמבה"ל ד' בס"ק י' הוסיף דלפשר אפילו בלא קבלת שבת אסור דרחילה ממורה וגזרו אפילו בביה"ב כמו פחות פחות מד"א, אלא שים להעיר על דבריו ממש"כ רעק"א בסי' ם"ו סעי' ה' דרחילה קיל משאר שבותין. (טו) ועי' במ"ב ס"ק ל"ח דמשמע מיניה דהיום קב"ם הוא בשעת

Scanned by CamScanner

וגם מזה הכי תדיר ומצוי תדיר קודם. ולפ"ז להסוברין תוספות שבת נלפ"ד דתו' מ"מ דתו' לגבי דרבנן לא מיקרי מקודם. כמ"ש בשג"א סי' כ"ב.

ומדרבה שבת תדיר ומקודם מיוהכ"פ. ↩ זכור בהבתי במקום אחר דעיקר ענין תוספות שיווהב בתורה הין הכוונה שיתחיל בשביתה מקודם ממילא. רק המצוה היא שהלמד מדעת עלמו יקבל עליו תוספות וכמה שירלה יוסיף. תדע דחל"כ מלי למימר בס"ם סוכה (דף כ"ח ע"ב) דלריך קרא דהחזרה לרבות נשים בתוספות יוהכ"פ. ואם התיסור תוספת יהי' הג ממילא. הכי פלוג"כ מוהברין הס משום דבשר בהב בפני"י בילה ריש פרק במיזת דנשים הין פטורין ממ"ע שהז"ג רק בומ"ת בתפילין. אבל לא שיהי' מותרין לעשות בקום ובשה. וכן כוס בחינוך מלוה רל"ז. וכן מוכה מהא דנשים מלווין על רחילה וסיכה דתמוהא ממשנה דריש יוהכ"פ יומא ע"ג ע"ב ממלך וכלה וחי' הגשוא, וע"ש בהיעוין. ובגל"ח בילה נתקשה שזה על ס"ם סוכה כ"ח אבל לדעתי דהמלוה רק שיקבל עליו בתוספות. לכך הי' משם"ד דנשים פטורין מלקבל בתוספות דהיא בומ"ת ושוב ליכא תיסור מלאכה כ"ז שתוהה מקבלת. וכן כוס ברי"ב ר"ב (דף ע') דלריך לעשות קידוש או להפעיל כדי שיקויים מלות הוספות. וכיון שכן בדבר תלי' בידיהו שיהה לקבל קודם או יוהכ"פ או שבת. ושוב שפיר נרחה ני דלריך לקבל שבת קודש. כדי שקדושת יוהכ"פ יחול עליו בשביעות. בגלפטנ"ד בתבתי.

ודע דקשיא לי על שיטת בתוס' והרי"ן. דמלן דסובר דתיבו חייב חלה אהה משום דשבת ויהכ"פ הוי כשם אחד. ל"ב גם אהה הלה יתהייב אם עבר במזיד. דהא אין עונשין מה"ד כמבואר בס"ם בריתות ג' ע"ה בתחותו שהיה בת אבין ובת אחו אמו דבתבו התוס' שם דיש חילוק בין הרבה תיסורין ובין שני תיסורין משם אחד, וכיון דשבת ויהכ"פ הוי כשם אחד ל"ב גם אהה הלה יתהייב כ"ז דליכא קרא לחייב דהרי מלן דסובר תיבו חייב אלא אהה לא דריש שבת היא ולפ"ז גם העשה לא יתהייב כלל. כיון דגם בקרבן אמרינן אין עה"ד כמבואר לבדי בס"ם סנהדרין (דף נ"ד ע"ב) וכן הוא בתוספתא דשבועות פ"ג הלבה ד' לענין מושבע מפי עלמו בשבועה בפקדון, ובדברי בריטב"א מכות (דף י"ד) שבתב דבקרבן עומה"ד נ"ש רב מס"ם סנהדרין ותוספתא הלו. ול"ב בדרך בקושיא לדוחתה למה יתהייב לפי אחת. כיון דבשם אחד אמרינן אין עה"ד וכשה נ"ש.

סימן לא

בענין ארבעה מינים שבלולב אי צריך ליטלן בבת אחת

אמרתי לבאר במה דקי"ל בשו"ע או"ח סי' תרנ"ו ס"ג כשיטת הבה"ג דאם נטל בד' מינים שבלולב בזאח"ז יצא. אם גם לכתחילה מותר בזאח"ז מה"ת. דהנה ק"ל על שיטה זו דמ"ב בסוכה (דף ל"ד ע"ב) דאמר ר' פרנך דשדרו של לולב לריך שיצא מן הכתם טפח. ואי בזאח"ז יצא למה יגרע בה"ג שיעטרך ויצא טפח. עוד קשה מה שפירש"י בסוכה ל"ז ע"ב ד"ה דילמא גבי חציצה דחוקן בין מין למין. הלא כיון דיוצא בזאח"ז מה לריך חציצה בין מין למין.

עוד תמוה הלא לאמרינן ביומא (דף נ"ז ע"ב) בתוס' ד"ה חציה דווי"ן בתין לערב וכיון דבלולב דרשינן ווי"ן בסוכה (דף ל"ד ע"ב) מ"ב למה לא ילטרך ליטול בב"ח. גם לריך להבין מה דחילק הרמב"ם (פ"ז מלולב ה"ב) בין יום לו ובין חין לו. הלא כיון דמ"ל בב"ח מה נכך שלא הי' לו כיון דמ"מ נזדמן לו לחה"כ ונטלן.

ונלענ"ד דבאמת לריך ליטלן בב"ח מה"ת כווי"ן לך דמ"מ בדיעבד יצא מטעם דבסוכה (דף נ"ג ע"ב) קאמר הס"ם דלכך סוברין רבנן דתקיעה בפ"ע ותרועה בפ"ע. כיון דמלינו בהקבל את הקיעה בלא הרועה ולא תקיעה ותרועה חדא היא מי אמר רחמנא פלגא דמלוה עביד עיה"כ. ומ"ב מוכה דבדיעבד יולאין בזאח"ז. דאל"כ היך חייבה להמנה בערבה במקדש וכי פלגא דמלוה עביד ופלגא לא עביד. ומוכה דבדיעבד יצא בזאח"ז. ולפ"ז יקשה לר' יודה דסובר סוכה י"ח ע"ב דלריך לגוד ויקשה מערבה כיון דבסוכה אם מצוה דלפ"ז ר' יהודה מודה לסברא זו. דקאמר דשם רק סומנה הוא אבל במלוה מודה ואין יפרנס מלות ערבה. וע"ל דסוגיה דסוכה אם סובר דערבה בזקיפה למזבח לא בעטילה מ"ב ע"ב. וכיון שכן לא ביין בערבה פלגא דמלוה כמו מלות מזוזה או תפילין דהוא פלגא ממלות כתיבה כ"ת. אבל אין זה טעמה כיון דמזוזה הוצה בבית ותפילין נקשרין בראשו ומה זה ענין למלות ס"ת דהיא מלות כתיבה גרידא. וב"ע בערבה אם היא מלות וחוצה מזה. אבל לדידן דקיי"ל דערבה בעטילה בו"ע אם הרמ"ד ס"ב. אנו מוכרחין בהכרח לומר דר' יהודה פליג לגמרי בסברא זו על רבנן. ול"ב לרבנן שפיר מוכה דלפ בזאח"ז יצא. ושפיר ייך דר' פרנך. וגם שפיר ייך הלילה בין מין למין. ולדעתי דלפ לרבי דיומא (דף מ"ח ע"ב) דסובר בפרה דלריך הבלבת שלשתן כאחת מ"מ מודה להוספתא שהובא בר"ם פרה פ"ג משנה יו"ד. וכן פסק הרמב"ם (פ"ז מלולב ה"ו) דלפ בזאח"ז יצא.

ועי"ב לפמ"ש ני"ל דרק הג' מינים שבלולב לריך להחילה בב"ח מכח הווי"ן. אבל בהתרוג עם הג' מינים לפ להחילה אין לריך לכאח בין לריך כאחת כיון דלא כתיב וי"ו. ובאמת הכל מב"ב מבואר בריטב"א סוכה (דף י"ב) דמתני' דלא כר"י ולבל יהי' הדבר זר בעיניך במה שאני מפרש דברי ר' חנן במנחות (דף כ"ז ע"ב) דמיירי רק בג' מינים חון בהתרוג דהכי לפ לגיטה ר"ת ורש"י שם דמפרשים דר' חנן סובר דלריך לגוד ע"ב מיירי ג"ב רק בג' מינים חון בהתרוג. אבל בהתרוג ני"ל לפ בזאח"ז לו מח"ב יצא כי סברת הרמב"ם ז"ל דלריך שיהי' לפניו בשה מעשה כיון דברהתי דמלוה מב"ת להחילה בב"ח לכן לפ שאין מעכב לריך עב"פ שיהי' רלוי לגילה אבל בהתרוג דלא לריך לפ להחילה בב"ח ע"ב שפיר בבר לפ בשינו רלוי. וכמבואר בהוס' מנחות (דף י"ח ע"ב ד"ה כי) וכן ני"ל להוכיח בבה"ג מבה דפריך הב"ם סוכה (דף מ"ב ע"ב) דפריך מדתגבהיה נפק בי' והלא במשנה קתני רק שבשה והוציא לת הלולב לרה"ר. ב"ב דילמא מיירי שהוציא הלולב בלא התרוג ושפיר בוי טעה בדבר מלוה כיון דלשיטת ר"ת לריך שדיין ליטלו ומוכח בשיטת הבה"ג דעב"פ בבר יצא חובת לולב ושינו ערוד בלולב ושפיר פריך מדתגבהי' נפק בי' ולפ דלכאו' זה שינו

Scanned by CamScanner

חשיכה פס חשיכה אין ספק חשיכה לא פי' דלא יאמר או פרכתם שאסור או לערב והדר תנא ספק חשיכה מערב ומשיכן כאן בעירובי תחומין תמיד טפי דאסמכוהו רבנן אקראי כאן בעירובי חצירות וקשה דא"כ למה כתב הטור בסי' ר"ם דעם חשיכה מערבין ע"מ דהא הסוגיא מתניתין אוקמינא לה כאן בעירובי תחומין וי"ל דודאי לענין אזהרה לבני ביתו צריך להזכיר ע"מ עם חשיכה אע"ג דגם. אח"כ בספק חשיכ' יוכל לערב ע"מ מ"מ כיון דבע"ת אסור אח"כ יזכיר גם ע"ח בעת הסיא כמלא דהא דמוקי לה בע"ת היינו לענין שאחר כך אסור אבל לענין אמירה לנכ"ב שרין הם דאין שייך לומר חילוק בזה דבעם חשיכה יזכיר על ע"ת ואח"כ יזכיר פעם אחרת על ע"ח דלא, עשו שני זמנים לענין האמירה דודאי לכתחלה לא יסמוך עלמו על ספק חשיכה בענין ע"ח והא דלא זכר הטור בענין האמירה ע"ת לפי שאינו דבר קבוע שאינו מצוי לע"ת משא"כ ע"ח הוו רגילים כ"א בכל ע"ש: בהג"ם כתוב ע"ש הרי"ף דמותר להטיל בשבת כלי על ידי הערמה כגון

הגה ° ואם רוצה להקדים ולקבל עליו השבת מ פלג המנחה ואילך הרשות בידו (טור ואגור בשם תוס' ס' תחלת השחר) [וע"ל סי' רס"ז]:

ג ז ומי שאינו בקי בשיעור זה ידליק בעוד שהשמש בראש האילנות ואם הוא יום המעונן ידליק בשהתרנגולין יושבים על הקורה מבעוד יום ואם הוא בשדה שאין שם תרנגולין ידליק כשהעורבים יושבים מבעוד יום:

ד יא ח אחר ° *) עניית ברכו אע"פ שעדיין יום הוא יב אין (ז) מערבין ואין טומנין משום דהא קבלו לשבת עליהן טולדידן הוי אמירת יג מזמור שיר ליום (ח) השבת כעניית ברכו לדידהו:

רסב לקדש השבת בשלחן ערוך ובכסות נקיה. ובו ג"ס

א א יסדר (א) שלחנו א ויציע המטות ויתקן כל עניני הבית

°טמ"ש סי' ס"א טס"ס רס"ג

למאמו כמ"ש ספר סיראים ומרדכי והאגודה (°) דמתחלת השקיעה הוי לילה וג' רביעי מיל קודם לזה הוי כ"ה וכן ראיתי זקנים ואנשי מעשה שסירשו ממלאכ' כ' שעות קודם שבת עכ"ל וז"ל תשו' מהרי"ל סימן קמ"ג לענין תפלה וקבלת שבת ששיט' דאוני' בכל יום אחר שעותיו דינסי' מחלקהו לשר ערבית ותחשבי' לשעות מתלות עד הערב ומאהנו משמרי' פלג מנחה ותוספת שבת (°) כ' שעות לכל הקודם כדברי מהרי"ח ויתישב בזה מנהג הקהילות עכ"ל ומשמע דחשבי' עד ל"ה ממש וכ"כ מנחת כהן ועמ"ש סימן רנ"ג: י מפלג המנחה. והיא מהלך ד"א קודם תחילת השקיעה (תורת האדם) וכמ"כ כתב טט"ס הוא וז"ל ד' מאות אמה °) בקירוב ☜(°) ובאמת היא חלק עשרי מן השעה ואינו אלא כדי מהלך של"ג אמה ושליש. כת' ריי"ו ה' יה"כ דאם קבל קודם פלג המנחה אין קבלתו כלום עכ"ל ומיהו (ד) כיון די"א (°) דחשבי' °) מתחלת השקיעה בדיעבד יש להחמיר שלא לעשות מלאכה כמש"ל בשם הב"ח: יא אחר עניית ברכו. בכ"ה כתב שיש מי שחולק ע"ז (°) וס"ל דהחר סוף סוכה שמביא במרדכי משבשת' שיה דהא מותר להדליק נר אחר תקיע' ג' כדמוכח בברייי' פ' ב"מ וכו' ואינו נקטי' כפסק הרב"י עכ"ל°) ולא דק דהמרדכי תקיעה שלישית שבג' אחרונות קאמר וכתב עוד שם דהמרדכי לא אסר אלא במי שקבל עליו שבת אבל מי שלא קיבל שבת אפי' אחר ברכו מותר בשבותין עכ"ל ולא עיין במרדכי סוף ספ"ה) שהביא ראיה מהולכת שופר שהיא שבות שפסי' רס"ג ס"ג: יב אין מערבין. משמע אפי' לדבר מצו' אסור דהא טמונה לנורך שבת היא ואסור דנרע מכ"ה וה"ה דאסור ליכנס למרחץ אפי' להזיע (ברכי' פ"ד): יג מזמור שיר וכו'. וכמדינו' אלו אין נוהגין לו'מזמור וכו' ולכן ענ"ת ברכו הוי קבלת שבת [ד"מ וכ"כ סי' רס"ג ס"ג] ועתה נוהגין לו' מזמור שיר וכו' ואפ"ה אין מקבלין שבת (°) ועושין כל מלאכות עד ברכו דמעיקרא הכי קבלו עלייהו וכ"מ בכ"ח סי' רנ"ו:

רסב יפנה קורי עכביש מהבית (ר"ח ע"ה) · האר"י הקפיד מאד לאכול על השלחן של ד' רגלים דוגמת שלחן המקדש ולכרך על ב' אגודות הדס בכל ג' קידושים ובליל שבת הביא על השלחן הכוס של ב"ה עם מעט יין וקנת פתיתין אבל לא לחם שלם ועכ"ד בסי' קנ"ח ועסי' ק"פ: א ויליע המטות · שיושבין

בנ"ל: שם (°) כיון די"א דחשבינן. כיינו כס"ק הקודם ולדידיה כד זמן כהוספ' קודם פלג המנחה הא לריעה זו כוי כתחלה כהוס' אלף וה"ק אחה קודם התחלה בקיעה: שם (°) דחשבי' מתחלת בקיעה לכתחלה יש להחמיר כו' כנ"ל: ס"ק י"א וז"ל דהתוספתא סוף סוכה מביא במרדכי כו' כנ"ל. כנה אין ספרים לפני. וכמדומה דהמרדכי מדה עניית ברכו לאחר תקיעה שלישית וע"ז הקשה דתוכח בברייתא שמדליקין נרות לאחר תקיעה שלישית וצ"ע הי' כח"א דכוונתו תקיעה ג' בנאחרונות דהיינו אחרי שש התקיעות שאז סוכה כתנוה"ר שם כשנה דנ"ה: ס"ק י"ב (°) ועושין כל המלאכות עד ברכו ועכשיו ההנהגה דמזמור שיר ליוה"ש הוא קבלת שבת:

באר היטב

מסנה ד"מ בשם מהרי"ש וכ"כ הב"ח עיין פ"ח ומ"א: (ז) מערבין. אפי' לדבר מצוה וה"ה דאסיר ליכנס למרחץ אפי' להזיע ברבים דק כ"ז. עיין בכנה"ג ובתשובה הכם לבי סי' י"א: (ח) השבת. ובמדינות אלו אין נוהגין לו' מזמור ולכן פניים ברכו הוי קבלת שבת ד"מ. וכ"כ בסי' רס"ג ס"י.ועתה נוהגין לו' מזמור ואפ"ה אין מקבלין שבת ועושין כל מלאכות עד ברכו דמעיקר' הכי קבלו עלייהו כ"מ מ"א:

רסב (א) שלחנו. האר"י ז"ל הקפיד מאוד לאכול על שלחן של ד' רגלים דוגמת שלחן המקדש ולכרך על ב' אגודות של הדס בכל ג' קידושין ובליל שבת הניח על השלחן הכוס של בה"מ עם מעט יין וקלת

ביאור

כו' היגרע שמשו והוכי ר"ל חינך בתגרע שהוא דכל הקום בכ"ב ניגולים התלדימין הא החזרת אבל לר' יהודה היכף מתעסקת בחמה וכוה מתורן קושיית תוס' דשכה שם ל"ב ב' ד"כ הקשה כר' פורה כו' וחירולם דחוק מאוד ולפי הש"ב ניחא וכן לענין הפנית כמ"ש ברים ברכות כאו וכא השמש ביאה שמשו כו' דתוס' דתקו שם לומר דביאה אורו הוא קודם ביאה השמש והוא מתוק מאוד אבל לפי מ"ש ניחא דביאה אורו הוא גלאה כל הכוכבים וביאה שמשו הוא בג' כוכבים וכו' לר'

שערי תשובה

סי' רסא (ז) מערבין עבה"ט ועיין בשו"ת חכם צבי סימן י"א שכ' שסברת האוסר תמוה מאוד שיהיה חמור תוס' שבת שהוא מקבלו ברצונו ואינו אלא עשה בעלמא מבין השמשות שהוא ספק איסור סקילה כו' ועיין מח"ב שבת' לייסב זה והאריך בענין זה וכת' דאם קיבלו הצבור יש להחמיר כמה שכת' הב"י סעיף ד' אבל אם קבלו' לשבת ביחיד יש להתיר כסברת רבינו יואל וכמ"ש הח"צ דמסתימת פוסקים ראשונים משמע כרי"י וכן נראה דעת הש"ע לקמן סי' שצ"ג ואסור דגם רבי' שמרי' דאוסר מודה ביחיד אף דמהטור משמע דאוסר אף ביחיד ע"ש ועיין ברגול מרבבה דלקמן סצ"ג מיירי דאמר שמקבל תוספת שבת אם כן אינו רק עשה מסי"ה יש להקל בשבות אע"ג דהשלונתא שבמרדכי על אחר עניית

הגר"א

יומי דנב' כוכבים הוא שקיעת בשמש שאז נשקע היטב וכתוס' דחקו בנ"ל לשיטתם. ומ"ש שם והדר פשטו כו' כ"פ תדקתאמר כימן לדבר ואי בכל הכוכבים א"א להו סימן בהם: ואם. ברכות כ"א וה"ש הוס' ד"ה דרב : ס"ד אחר. תוספתא פ' כתרא דסוכה לע"פ שהמיחה בידו וברכו הוי קבלה שבת. ברכות שם כרא"ש ספ"ב דשבת:

סי' רסב ס"א ויתקן כו'. כפי' הוס' שם כד"ה ותנא. דערוך הוא בתקום אחר וצ"ב כשהם כדי שתעלנו כו' : ויהיה. ולכן

שלמה

רוב ע"ה מעשרין הם אבל ספק דבריהם בעי ברכה לכך א"צ אזהרה בע"ח עם חשיכה רק בע"ת אבל לדידן יש לומר דס"ל להטור כדעת הרמב"ם הנ"ל דלא ס"ל רוב ע"ה מעשרין הם א"כ ס"ל ספק דבריהם לא בעי ברכה לכך יזהיר אף בע"ח כדי שלא יספיד הברכה ודו"ק ואתי שפיר: והנה ממ"ש הב"י בשם הפוסקים בסי' הס"ט בספירה דלמ"ד ספירה דרבנן מותר לספור בין השמשות ומשמע שם ספירה כדינא בברכה הי' משמע דגם בכהאי גוונא מברכין על ע"ח דהרי גם שם אם הוי יום אינו ספירה ומברכין וה"ה בזה. מיהו יש לומר דהם ס"ל כרבא דמברכין על ספק דבדיהם ובדמאי שאני דרוב ע"ה מעשרין הם ולסמ"ש דהרמב"ם סוסק דלא כרבא לרדידה י"ל באמת דאינו סובר בבה"ש בברכה אף למ"ד דרבנן וצ"ע בזה כעת לד"נא ודו"ק בזה:

חכמת

הטור שהביא הט"ז שהעתיק המשנה דאם חשיכה ע"ש. ולסמ"ש י"ל דהנה דין זה אם מברכין בה"ש תליא במה דפליגי בפ"ב דשבת אביי ורבא אם מברכין על דמאי דאביי אמר ודאי דבריהם בעי ברכה ספק דבריהם לא בעי ברכה ורבא משני רוב ע"ה מעשרין הם וה"נ יהי' בזה למ"ד התם דספק דבריהם לא בעי ברכה ה"נ במערבין ע"ח בה"ש אין מברכין דספק דבריהם לא בעי ברכה אבל לרבא דמשני רוב ע"ה מעשרים הם משמע הא על ספק דבריהם מברכין שפיר א"כ כאן בבה"ש מברכין נ"כ. והנה בחיבורי ספר החיים סימן תרס"נ הוכחתי שם דהרמב"ם אינו פוסק כרבא דס"ל רוב ע"ה מעשרין הם והרמב"ם פוסק כרבינא בבכורות דלא אמרינן רובא דהליא במעשה ולא ס"ל רוב ע"ה מעשרים הם א"כ ממילא צריך לומר דספק דבריהם לא בעי ברכה וא"כ אתי שפיר דו"ל דהש"ס דמשני כאן בתחומין היינו לרבא דס"ל

מחצית

מינוטי"ן ולכן פי' שני שעות לפני ל"ה מפני שש' שנה: בכל יום אחר שעותיו. דהיינו שעה זמניות לפי אורך היום ולא שעות השוואה דבין שהיום ארוך או קצר השעות שוין לפי מה שיסלקו השעה לס' חלקים דהיום ס' מינוטין אבל שעה זמניות הוא לפי זמן ובין שהיום ארוך או קצר בכל פעם אנו חושבים היום לי"ב שעה וכן הלילה אלא כשהיום ארוך השעה ארוכה למשל אם היום ארוך ס"י שעה א"כ אנו חושבים שעה זמניות כל שעה היא שעה ומחצה משעות השוואה וכן כשהיום קצר נ"כ אנו חושבים היום לי"ב שעה: דילפינן מסלקהו כו'. ר"ל כיון דתפלות כנגד תמידין תקנו. ותנן ר"פ תמיד נשחט כל השנה תמיד של ב"ה נשחט בס' ומחצה וקרב בט' ומחצה ר"ל זמן ההקרבה נמשך שעה א' ואמרי' מנה"מ ואמר ריב"ל דכתיב ואת הכבש השני תעשה בין הערבים מדלא כתיב בערב וכתיב בין הערבים ע"כ ר"ל בין שני ערבים דמתחיל השמש לנטות למערב וזה נקרא ערב א' וסוף השקיע' הוא ערב שני ואמרה התור' בין הערבים חלקהו למה שהוא בין שני הערבים ואז זמן התמיד וכיון דמתחלות עד הלילה הוא שש שעה יצא ממנו שעה א' שהי' ממשיך הקרבת התמיד נשאר ה' שעה. מש"ה יהיה ב' שעות ומחצה קודם שחיטת התמיד וב' שעות ומחצה אחר הקרב' עד הלילה ולכן הוא קרב בט' ומחצה ט' דהוי ב' שעות ומחצה אחר חצות וא"א דחשבי' שעות זמניות א"ש אלא א"א דחשבינן שעות השוואה לא יהיה החלוק שוה. למשל אם היום ארוך ס"י שעה א"כ מחצות היום עד הלילה הוא ט' שעות ואם התמיד נשחט בח' ומחצ' א"כ לפני השחיטה יש ב' שעות ומחצה ושעה א' היה ממשיך ההקרב' א"כ נשאר אחר ההקרב' עד הלילה ה' שעות ומחצה והחור' אמרה חלקהו. משמע שיהי' החילוק שוה לפני השחיט' עם אחר ההקרב' אלא על כרחך צריך לומר שעה זמניות וכן מוכח להיפך כשהיום קצר וכיון דלפנין קרבן על כרחך חשבינן שעה זמניות ה"ה לענין תפל' וס"ל דה"ה לענין שבת אע"ג דחי' ריב"ל מדה שם בגמרא מ"מ ילפי' מיני' שיעור השעה דבזה לא פליגי: וחוס' ב' שעות קודם ט' וכל מה שהביא מ"א דברי מהרי"ל אין כוונתו כ"א לסוף דבריו שכ' וחוס' שבת ב' שעות כו' וזה סיוע לזקנים ואנשי מעשה שכ' הב"ח שמקדימים ב' שעות: ומשמע דחשבינן עד ל"ה ממש כו' ופמ"ש סי' רנ"נ ר"ל די"א דחשבינן עד שקיעת החמה ולדעת זה לא יצא החשבון של ב' שעות על נכון משא"כ אי חשבינן עד ל"ה בא החשבון ב' שעות מכוון כמ"ש לעיל בדעת הב"ח: (ס"ק י) מפלג כו' קודם תחלת השקיעה · בא לייסב מאי בא רמ"א להוסיף על דברי המחבר שכ' מתחלת השקיעה ע"ז כ' דמפלג המנח' הוא מעט מוקדם לתחלת השקיע' ובאמת גם המחבר מורה דיוכל להוסיף מפלג המנח' ולא דק נדבר מועט שבין פלג המנח' ובין תחלת השקיע' ורמ"א דהמחבר גופיה כ' בסי' רס"ג סעיף ד' דיוכל להוסיף מפלג המנח' ולכן מה"ט גם רמ"א פה לא כ' בלשון י"א דיוכל להקדים להוסיף מפלג המנח' דהא גם המחבר מודה: ובקירוב והאמת הוא כנ"ל. ר"ל כ"מ שכתבו בעלי השבועות על חשבון שהוא בקירוב ר"ל שאינו מכוון אלא מעט יותר או פחות ומ"כ כ' ד' מאות אמה בקירוב ועז"כ מ"א והאמת הוא ר"ל החשבון האמתי ומצומצם חלק כ' מן השעה ר"ל משעות השוואה שהן ס' מניטין וחלק עשרים הוא ג' מינוטי"ן וסייע לדעת המחבר דס"ל דמתחלת השקיע' עד צאת הכוכבים הוא שיעור ד' מיל וס"ל שיעור מיל הוא רביעית שעה וחלק כ' משעה כמבואר סי' תנ"ט הייתו שיעור מיל ס"י מינוטין א"כ ד' מיל הן ע"ב מינוטי"ן שהוא שעה וי"ב מינוטין ומפלג המנח' עד ל"ה הוא שעה ורביע ופול' ע"ה מינוטין. אם כן פלג המנח' מוקדם לתחלת השקיע' ג' מינוטי"ן הייתו חלק עשרים מן השעה' כנ"ל: של"ג אמה ושליש כיון דשיעור מיל שהוא אלפים אמה יוכל לילך משך רביע שעה וחלק כ' שהוא ס"י מינוטין א"כ ג' מינוטין הם חלק ששית מן ס"י מינוטין אם ילך בס"י מינוטין אלפים אמה ילך בג' מינוטי"ן שהוא חלק ששית מן ב' אלפים.דהיינו של"ג אמה ושליש. כיצד טול מן ב' אלפים ס"י האות הששית מהן הוא ג' מאות נשאר מן ב' אלפים לחלק כ' מאות קם משני מאות ק"פ אמה וחלקו לו' חלקים יהיה חלק ששית ממנו שלשים אמה ועדיין נשארו מאלפים עשרים אמה ומן ס"י אמה חלק ששים ג' אמה נשארו שני אמות לחלק. חלק ששית מן שני אמות הוא שליש. הרי יסד של"ג אמה ושליש: כיון די"א דחשבינן מתחלת השקיע' ר"ל הוי לילה וג' רבע מיל לפניו הוי בין השמשות ועד לריך להוסיף מעט משום תוס' שבת שלה יסד קרוב לשני ששות וכדעת הב"ח ומהרי"ל לעיל. לכן דיעבד אם קיבל שבת תוך ב' שעה יש להחמיר: (ס"ק יא) אחר עניית ברכו כו' דהתוספתא סוף סוכה ט'. רלה לומר שהמרדכי הביא ראי' שלאחר עניית ברכו אסור בכל שבות מרתניא תוקע ומריע ותוקע ואפי' מיחס בידו מניחו באלן ולינו מטמינו שכבר קיבל שבת וה"ה לדידן עניית ברכו דהוי במקום תקיעות דאסור להטמין וה"ה דאסר שבותים אסורים זה דעת המרדכי ועז"כ היש מי שחולק דע"כ התוספתא משבשת ואין למדין ממנ' דאמרי' ס"פ במה מדליקין שש תקיעות היו תוקעין בע"ש ולאחר ג' תקיעות ראשונות ר"ל שכבר תקע והריע ותקע שוהה כדי שיעור הדלקת נר דאולי צריך אחר להדליק נר לשבת הכא ידליקנו אחר ג' תקיעות הללו ומיד אח"ז תוקע ג' תקיעות דהייתו תוקע ומריע ותוקע ושובת כי לא קבלו שבת והיה סבר היש מי שסולק דהתוספתא מיירי בג' תקיעות ראשונות שאחריהן אסור בכל שבות שכבר קבלו שבת והא בש"ס דידן הנ"ל קתני לאחר ג' ראשונות מותר להדליק נר אפ"כ משבשתא היא ואפ"כ כ' הב"ח דקטין כמ"ש הרב"י דפסק כהמרדכי אבל לא ביאר טעמו ומ"א כי דאותו

השקל

נפל"ד כוונתו דהמרדכי כ' בשם רבינו יואל להתיר שבות אחר ברכו והב"י ראי' דאותן שש תקיעות שהיו תוקעי' ודאי היו תוקעים קודם ב"ה והן במקום ברכו לדידן ומ"מ קתני במתני' דב"ה מערבין וטומנין כו' אע"ג שכבר תקעו אלמא אפי' אחר ברכו מותר בשבותין וכן פסק תחלה רבינו שמרי' ואח"ז א"ל תלמידיו לרבו ר"ש דיש חילוק בין קיבל עליו שבת ללא קיבל וחזר בו ר"ש ואסר והביא ראי' לאסור מן התוספת' דסוכ' הנ"ל תוקע כו' ואפי' מיחס כו' וסובר אותה תשובה שהבי' כ"ה דר"ש הוד' לדברי תלמידיו לחלק בין קיבל עליו שבת או לא וע"ז הבי' ראיה דאם קיבל עליו שבת אסור מן התוספת' דקתני תוקע כו' ואפי' מיחס בידו כו' משמע המיחס שביד החוקע אין החוקע רשאי להטמין כיון שהחוקע קיבל שבת אבל אדם אחר מותר בשבות והשיק בסברת תלמידיו אלא שתלמידיו אמרו כן מסברא דהאיים ר' יואל היא מתמי' דקתני ספק חשיכה מערבין כו' אע"ג דכבר תקעו כנ"ל. ומה לא נשמע דמותרים ביה אחרים שעדיין לא קבלו שבת מיהו דאחר התקיעות כל אדם אסור במלאכה הייתו מלאכת דאוריי' אבל שבותין תוהרין אבל בחוקע עצמו שקיבל השבת ע"י שספקע י"ל שאסור בשבות כי אין בזה ראיה להתיר אבל לאסור ג"כ אין ראיה והבי' ר"ש ראיה מן התוספת' הנ"ל דהחוקע אסור בשבות דהא קתני אפי' מיחס ביד כו' וכו' בד התוקע אינו מטמינו וס"ל לתשובה שהביא כ"ה דה"ה לדידן אפי' אחר ברכו מי שלא קיבל שבת מותר בשבות (ולפע"ד דר"ל דהקבל אמרו כ"נו וסיוד לא פנה או לא היה בנכ"ב אלא דמ"מ אסור במלאכה דהמיפוס נגרר אחר הרוב מ"מ מותר בשבות כיון שהוא עצמו לא קיבל שבת אבל אם ענה ברכו עמהם הרי קיבל שבת כתשבס ואסור אפי' בשבות) ולא עיין במרדכי סוף הפ' שהביא ראיה מהולכת שופר שהוא שבות ר"ל דמוכח משם דאפי' מי שלא קיבל שבת מ"מ אחר התקיעה ולדידן אחר ברכו אסור אפי' בשבות וז"ל המרדכי ס"פ ב"מ מדנתנו חכמים שיעור לחזן הכנסת להוליך שופרו לביתו משמע אבל אדם אחר אסור ויש לדחות עכ"ל הרי דאפי' הולכת שופר שהוא שבות אסור לאחר התקיעה אפילו לאדם אחר שלא תקע והג' הלום ראיתי בתשובת ה"ה חכם לבי סי' י"א שחולק על המרדכי והתיר שבות אחר ברכו והאריך וכו' וז"ל וראיתי בספר מ"א הביא בשם כ"ה כו' מותר בשבותין כו' וכו' עליו ולא ע' במרדכי סוף הפ' כו' ובאמת אומ' ראי' אינני מכיר דאיפכ' מוכח התם דלמאי דבעי למימר שנתנו חכמים רשות לחזן הכנסת להוליך שופרו היה מותר להדליק נר לכל אדם אלא שאין משם ראיה כלל דהתם למאי דס"ד עדיין לא מיקרי קבלת שבת עד שיעור הולכת שופר לביתו עכ"ל וז"ל הגמ' דף ל"ה ע"ב תנא דבי ר"י שש תקיעות כו' ותוקע ומריע ותוקע ושובת א"ר יוסי ב"ח שמעתי שאם בא להדליק אחר שש תקיעות מדליק שהרי נתנו חכמים שיעור לחזן הכנס' להוליך שופרו לביתו א"ל א"כ נתת דבריך לשיעורין (פרש"י פעמים שביתו קרוב פעמים שהוא רחוק) אלא מקום לנוע יש לו בראש גגו ששם מניח שופרו עכ"ל הגמ'. ומ"כ לפי הבנת ה"ה ס"ע דמיים המרדכי מדנתנו חכמים שיעור לחזן כו' והתירו לו להוליך כו' ולולי שהתירו לו ... יה רשאי להוליך השופר מכלל דלאחר שלא התירו לו חכמים נשאר באיסורו אפילו לשבו' כל שבות ומזה מוכח דאפי' מי שלא קיבל שבת אסור בשבות לאחר התקיעה ולפי זה באמת קושייתו חזקה דע"כ לדעת ר' יוסי עדיין לא קיבלו שבת עד אחר שיעור הולכת שופר דהא מותרים להדליק דהוא איסור תורה ובלא"ה י"ל מנ"ל דמי שלא קיבל שבת ג"כ אסור בשבות דלמא לחזן הוצרכו להתיר דהוא קיבל שבת ע"י התקיעה ואלי שהתירו לו חכמים לא היה רשאי להוליך שופרו לביתו אבל לאדם אחר לא הוצרך להתיר כלל דהאחרים עדיין לא קבלו שבת גם ראיתי בהג"מ שם הקשה ניהו דמוכח דמסתמא אפי' מי שלא קיבל אסור בשבות אבל מי שאומר בפי' שאינו מקבל עליו שבת אולי מותר ע"ש אולם לפע"ד אין זה טונת המרדכי אלא נחתין דהא סוגין דנקוטי התירו לחזן להוליך שופרו כי מיד אחר התקיעות ראוי לשבות אלא ע"פ הכרח שלא יאבד השופר הוצרכו להתיר ואם איתא דאדם אחר מותר בשבות לא היה ליה להתיר לחזן להוליך שופרו אלא החזן כל פת תקיעה יוליך עמו אחר חזן מהתוקע מותר בשבות לא היה ליה להתיר לחזן להוליך שופרו אלא החזן (ולדעת הגהת מרדכי הנ"ל יאמר אותו אדם בפירוש שאינו מקבל עליו שבת עדיין) ואותו אחר שלא אדם אחר מותר בכל השבותים אם כן יוליך אותו אחר השופר לבית החזן אע"ג שאין חילוק ואפי' מי שלא קיבל עליו שבת אסור בשבות לאחר התקיעה זה כן אין חילוק בין חזן לאדם אחר: (ס"ק יב) אין מערבין כו' דגרע מבין השמשות ולענין אמירה לגוי כ' בס"ק ז' דאפשר דלא גרע מב"ה:

סי' רסב יפנה כו' האר"י כו' אבל לא לחם שלם ועיין ביו"ד ס"ם קע"ם בט"ז שכ' שאותן המניחים כל ליל שבת פת שלם על השולחן אינו בכלל איסור הטורכים לגד שלחן שידוע שמניחו לכבוד שבת וכן כ' הט"ז לעיל סי' ק"פ וע"ל סק"פ במ"א שלוקים לענין זה גם בחול לענין פת שלם בשעת בהמ"ז ובשבת כ' שסב"ס לא יסיר השלם עד אחר בהמ"ז: (ס"ק א) ויליע המטות שיושבים עליהם ר"ל גם המטות שיושבים עליהם וה"ה מטות שסוכבים עליהן והב"ח דייק כן מלשון הטור דכתב כמו בש"ע ויליע המטות לשון רבים אע"ג דבנ' לא החבר אלא שלחן ערוך ומטה מולעת לשון יחיד מ"מ נקט הטור ל' רבים דהא אפי' גבי סידור בעל טוב קי"ל דמניחי' ללוי שני מטות א' לישב עליה וא' לישן עליה כמבואר בח"מ סי' ל"ו והם דברי הש"ס בב"מ דף קי"ג והטעם מבואר שם דאם אינו הולך אחר האכילה ד"א סכנה לו לכן נותנין לו שתי מטות וירסק מטה שישן עליה מן המטה שיושב שם בשעת אכילה ר"א וע"ז יחסי' מורגל לילך ד"א אחר אכילה א"כ ס"ם בזמן יהיו ב' מטות מוצעת

באר הגולה

יורדי יכוחה והחמרה לה רבה ושם ל"ה מ מרדכי ס ב"י א בה דרבי יוסי בר חנינא

עטרת זקנים

° ואם רוצה להקדים כו'. ואם נחשב פלג המנחה ... קודם שקיעה החמה ... ונראה מ"מ להחמיר ולעשות ... (ר"ח נוסח ר"א מוהר"ן):

נתיב חיים

°) ס"ק י' וקירוב כו' היינו הוא חלק נ"ל: °) שם מתחלת השקיעה לכתחלה יש להחמיר נ"ל: °) ס"ק י"א ולא דק ... °) שם שהביא ראיה ... נ"ל:

דגול מרבבה

°) מחבר ... ר"ש בה ... רבא קתחר

יד אפרים

ס"ק י' ובאמת הוא נ"ל ... אין פלג המנחה עד שקיעת החמה ... דהיינו תחלת השקיעה רק חלק כ':

לבושי שרד

דשיעורו ד' מילין, ומשום דקבלת כך ההכות דפרק במה מדליקין דבעיני אחר שקיעה החמה ג' רבעי מיל ... ס"ק י"א ... ס"ק ... כ' שעות קודם שבת. ר"ל קודם צאת הכוכבים: שם (°) ובאמת הוא חלק עשרים מן השעה והוא אינו אלא כדי מהלך

שיושבין עליהם. ז״ל ד״מ כ׳ מהרי״ו בפסקיו מותר לזרוק דבר חוץ לשלחן ואין לחוש לאותן שאומרים שזורקין המלאך ע״כ ולאסור שלא יזרוק דבר ולא יוכל לכבד הבית בשבת א״כ יהיה ממול ויאמר המלאך הטוב כמלוה והדבר נכון אבל לא ראיתי מוחים לזה ומכבדין אחר כך הבית במוחר כמ״ש סי׳ של״ז סכ״ל. וא״כ במקום שלא נהגו לכבד בליל שבת אסור לזרוק ע׳ בחשו׳ מהרי״ל סי׳ קס״נ : רש״ל כ׳ שיש לו ב׳ מפות על השלחן מלבד הסליוהם משום דכשמגביהין המפה נמצא השלחן מגולה ועוד דהמפה תלויה מעל השלחן ספה והספורס׳ שוהה אוכל ולכן הבית כתחתונה תמיד והעליונה עליה (מט״מ) וכמ״ש סימן שע״ו ס״ח

הבית כדי שימצאנו ערוך ומסודר בבואו (ג) מבה״כ : הגה ויהיה שלחנו (ג) ערוך כל יום השבת וכן המנהג ואין לשנות (טור ס״ם רס״ע ומרדכי פ׳ כל כתבי והגהות מיי׳ פ׳ כ״ט דשבת) :

ב ב ג **ישתדל שיהיה לו בגדים (ד) נאים לשבת ואם אי אפשר לו לפחות (א) ישלשל** (פי׳ ישלשלם כלפי מטה שיהיו ארוכים כמדת המהדרים היושנים בניחם רש״י שם) **בגדיו למטה דרך כבוד :**

ג ° ג **ילבש בגדיו הנאים וישמח בביאת שבת ג כיוצא לקראת המלך וכיוצא לקראת חתן וכלה דרבי חנינא מעטף וקאי בפניא דמעלי שבתא ואמר בואו ונצא לקראת שבת מלכתא רבי ינאי אמר (ה) בואי כלה בואי כלה :** הגה וילבש טליתו בבגדי שבת מיד אחר שרחץ עצמו וזהו כבוד השבת ועל כן לא ירחץ לשבת אלא סמוך לערב שילביש טליתו מיד (הגהות מרדכי המחודשים) :

רסג מי ומי המדליקין ואם טעו ביום המעונן · ובו יז סעיפים :

א א °° א **יהא זהיר לעשות (א) נר יפה** ג **ויש מכוונים לעשות שתי פתילות אחד כנגד זכור ואחד כנגד שמור :** הגה ב ויכולין (ג) להוסיף ולהדליק ג׳ או ד׳ נרות וכן נהגו. האשה (ג) ששכחה ג פעם אחת להדליק מדלקת כל ימיה ג׳ נרות (מהרי״ל) כי יכולין להוסיף על דבר המכוון נגד דבר אחר ובלבד שלא יפחות : (אסירי ומרדכי מס׳ ר״ה ריש פ׳ ר״ס) :

ב ג **אחד האנשים ואחד הנשים חייבים להיות בבתיהם נר דלוק בשבת אפי׳ אין לו (ד) ד מה יאכל**

°עמ״ש סי׳ ר׳ °°מר״ם רס״ג וסי׳ תרנ״א

(ד) נאים לשבת כו׳ והטוב שיהי׳ לו טלית אחר (י״נ) וכתכים איתא טוב שלא ילבוש בחול מה שלבש בשבת ואפי׳ חלק ובאגודה סימן קמ״ג כתב שילך בבגדי שבת עד מ״ש אחר הבדלה ועם׳ ס״כ ס״נ דמשמע דמותר לפשטן וי״ל דמיירי שיש לו בגד החתון מיוחד לשבת וכמו שכתב דאפי׳ אבל ישנה בגדיו : ג כיוצא לקראת · וטוב לצאת לשדה ובקצת מקומות טכנין לצאת מבית הכנסת לחצר ואומרים בואו ונצא וכו׳ (כ״ה) :

רסג א **יהא זהיר** · (°) וידליק בכל החדרים שהולך שם (מט״מ רש״ל) עם״ו ויעשה נרות כרוכים חשר ושמור בדבור אחד נאמרו (שם) וכן מוהגי׳ בכ״הכ כ״ח ובע״ש כתוב דאסור דהוי כמדור׳ ולא ראה בד״מ בסי׳ תרע״א עמ״ש שם וע״ל ס״ח דאדרבה מצוה לכרכו׳ לאור : ב ויכולין להוסיף · ויש מכנין להדליק ז׳ נרות וי״א עשרה (של״ה): ג פעם א׳ · ואם שכחה כמה פעמים צריכה להוסיף בכל פעם כי הדבר משום הכיר׳ שתהיה זהירה מכאן ולהבא בכבוד שבת (כ״ח) ומס״ס כ״ל דאם נאנסה ולא הדליקה כגון ששהתה בבית האסורים וכיוצא בה א״צ להוסיף : ד מה יאכל. פי׳ וצריך לקנות במעות שבידו לאכול בודאי אכילתו קודם לנר שבת וכ״מ כרא״ש פ׳ ע״פ אבל דמקשה פשיטא דנר עדיף מיין קידוש דאפשר לקדש אפת ולא קא משני דאשמעי׳ דבמקום שאין לו פת נר עדיף אלא ודאי פת עדיף וכ״מ בגמ׳ שם

באר הגולה

שבת קי״ט ב׳ שבת קי״נ ג שם קי״ט ה שור מכה דר׳ כותה שבת כ״נ ב שור והכל בו בסימן ל״ד ג לשון הרמב״ם פ״ל מהלכות שבת תכה דרב ששת

דגול מרבבה

שקיבל תוס׳ שבת ומיירי שאחר בפירוש שמקבל תוס׳ שבת א״כ לא קיבל רק איסור משה משום הכי יש לנהל בשבחות ... מיירי אחר פריית ברכו מ״ח המחבר בש״ע שם ... כברכו שהן כמאם יקבל קדושת בשבת ...

לבושי שרד

רסג מ״א סק״א (°) וידליק בכל החדרים ר״ל אפי׳ שאינו אוכל ... לאחרים במקום אחר מדליקים בחדרים ... ואפילו אם אמתו מברכת בשבילו ...

חתם סופר

סי׳ רסג סעיף א׳ בענור ברמ״א. אשיר״י ומרדכי. נ״ב והא דלהמן סי׳ תקצ״א סעי׳ ד׳ ומייתי ראיה מלקמן ריש סי׳ רס״ב. אבל צל״ע משום ס׳ ע״ס דף ק״ד ע״א ומש״ס ר״ם התכל׳ דף ל״ס ע״א וצ״ע לחלק. שוב מצאתי קושיא זו בספר שחיבר השל״ה על המרדכי ונדחק מאד ליישב אהא דפרק התכלת אבל מהבדלה לא תירץ כלום ע״ש. ולי נראה ראיה ממתני׳ מס׳ פרה פ״ד משנה ב׳ שמינית וחזר ואחזה שמינית כשרה ועיין ר״ע מברטנורא שם [מהגאון כ״ם] :

באר היטב

... יפה קורי עכביש מהבית . ס״ס ע״ש : (ג) בבואו מבה״כ. ויעסק ... (ג) ערוך. רש״ל היה לו ב׳ מפות על השלחן מלבד הסליוהם משום דכשמגביהין המפה נמצא השלחן מגולה ועוד המפה תלוי׳ מעל השלחן ספה ... (ד) נאים. והאר״י ז״ל כתב יש ללבוש ד׳ בגדי לבן ... מהרי״ל היה לו סינר ... (ה) כלה. ויש למקבלי שבת לצאת לעזרת בהכ״נ ... אין מקבלין שבת ביום כיפור שחל בשבת כי אין ביום כיפור בשמחה יתירה שכהכ״נ :

רסג (א) נר יפה. וידליק בכל החדרים שהולך שם מ״א. עיין סעיף ו׳. ויעשה נרות כרוכים כיחד זכר לזכור ושמור בדבור א׳ נאמרו וכן נוהגין בבה״כ כ״ח. ואסור להדליק נרות של שבת משעוה של בית תפלתם עסי׳ קנ״ד ס״ח : (ב) להוסיף. וטובים להדליק ז׳ נרות כנגד ז׳ ימי השבוע ... (ג) ששכחה. ואם שכחה כמה פעמים צריכה להוסיף בכל פעם כדי שתהא זהירה בכבוד שבת ... (ד) מה יאכל. פי׳ וצריך לקנות במעות שבידו לאכול דבודאי אכילתו קודם לנר שבת ...

שערי תשובה

ברכו מ״מ המחבר נמשך אחר לשון הטור שם משא״כ כאן מיירי אחר עניית ברכו שמן הסתם מקבל קדושת שבת ממש משי״ה השמיט דעת המיקל ע״ש :

סימן רסב בש״ע ויתקן כל עניני הבית הנכון לתקן הכל מצלג המנחה קודם חצות או אחר״כ קצת ולא ביום הששי בבוקר או לעת ערב ממש כ״כ בשכנה״ג וברי״י : (ג) בבואו מבה״כ עיין בה״ס ועיין במח״ב שבת׳ בשם תוס׳ שבת שגדול אחד מחק בנוסח שלום עליכם תרת צאתכם לשלום והסכים עמו וליתא דהכוונה שבשעת שיצאו יהיה צאתם לשלום ולא שדוחה אותם מעליו ... ועיין בשאלות יעב״ץ סי׳ קכ״ה. ונוהגין לומר רבון העולמים ... ועיין בשו״ת מאיר נתיבים :

סימן רסג (א) נר יפה עבה״ט ועיין בשו״ת בית יעקב שכת׳ שיש נוהגין להדליק ב׳ נרות קודם קבלת שבת על הבימה ומכבדין אחר שידליק ואחר הדלקה מעמידין אותם השמש לפני העמוד במקום המתפללים וכת׳ שיש לפתות שלא לעשות כן דאף באותו בית אין להוליכו ממקום זה למקום אחר כמ״ש בסעיף י״ד בהגה ואפי׳ בנרות בה״כ ע״ש ועיין בב״י סי׳ תרע״ה באורך בענין זה : (ג) ששכחה עבה״ט. וכת׳ בשיורי ברכה בשם מה׳ שמואל שער אריה בהגהת כתי׳ שכתב ע״ז דיותר טוב לעשות מי ששכחה שתפסיק לעני׳ אחת שמן להדלקה ע״ש אבל המנהג להוסיף נר ... אשה היולדת כת׳ בשיורי ברכה על דברי כנה״ג בשם חכם א׳ לפקפק בזה דהדלקה במקומה בענין כדלקמן סעיף י״ד ע״ש ועיין לעיל ס״ק א׳ בשם בית יעקב וכת׳ בתשר נחלת שבעה סי׳ ח׳ אשה שהדליקה ב׳ נרות ע״ד שתעשה ברכה ועי׳ מורדת שבת נסתפקה אם עשתה ברכה וכת׳ לחלק בין אם הדליקה בזמנה ע״ש ואין נלענ״ד הראיה שהביא ... המנחה ולמעלה מסתמא לשם מצות שבת הדליקה ובירכה ואפי׳ אם ספק לה א״צ להדליק נר בברכה ואם מסופקת אם הדליקה קודם פלג המנחה או אח״כ יש לחזור ולהדליק לשם מצוה בלא ברכה ועי׳ בא״ר

ביאור הגר״א

... ס״נ ילבש כו׳ דר׳ חנינא כו׳ . שבת קי״ט א׳ ב״ק ל״ב ב׳ : וילביש קצתו. שם קי״נ ב׳ ורחצת וסכת ושמת כו׳ :

סי׳ רסג ס״א יהא זהיר. כ״נ ב׳ : יפה. שם א׳ : ויש. ל״נ ב׳ : ויכולין כו׳ כי יכולין. מפ״נ דמגילה אבל מוסיפין : דבר המכוון. שם נגד פ׳ : ס״ב אחד. כ״ה ב׳ : אפי׳. כ״נ ב׳ א״ר פשיטא לי כו׳ וקידוש קודם לכבוד כיום כמ״פ.

הגהות רעק״א

סי׳ רסב מג״א ס״ק ד׳ דהשמטין דבמקום שאין לו לענ״ד י״ל דהא דרין בשבת נקשה ...

חכמת שלמה

סי׳ רסג סעיף א׳ בהג״ה כי יכולין להוסיף על דבר המכוון נגד דבר אחר ובלבד שלא יפחות. נ״ב אבל עיין ביקוט ראובני בשם המדרש בפרשת תרומה בפסוק קורות תחשים חהי״ל אחר שכל המוסיף גורע והבן לאפוקי בקדושה בעשרה ע״ש מוכח דהמוסיף על ענין מכוון גורע ואין להוסיף על ענין מכוון ועמ״ש בזה בחיבורי על התורה בפרשת תרומה בשנת תרי״א ע״ש בזה ודו״ק : סעיף י״ב אם רוב הקהל קבלו עליהם שבת וכו׳. נ״ב הנה ראיתי להגאון מליסא בהסידור שלו בהלכות שבת שפסק דאף אם קבלו שבת בתפלה מבעוד יום מותר בו לצורך מצוה כמו בבה״ש דלא קבלו עליהם רק כדין תוספת שבת ולא כדין שבת עצמו ע״ש שחילק על האחרונים. ולפענ״ד נראה כדעת האחרונים כיון דבעיא היא בנדרים דף י״ב אם בעיקרו הוא מתפיס או בהשתא קא מתפיס ואנן קיי״ל בעיקרו קמתפיס וא״כ ה״נ המקבל שבת ודאי בעיקרו קמתפיס בעיקר שבת ולא בהשתא כדין תוספת

שבת הוא מתפיס . כן היה נראה לי לכאורה . מיהו לפמ״ש בחיבורי ספר החיים הלכות ר״ח סי׳ ת״ד להשיג על הט״ז שכתב שם דקבלת שבת הוי כנדר ושבועה ותמהתי עליו דהרי הרי כמתפיס בדבר האיסור דלא הוי נדר ע״ש לפי״ז יש להתיק דברי הגאון מליסא זצ״ל הנ״ל דבשלמא התם בש״ס דבעיקרו נמי הוי כדבר הנדור לכך כיון דאפשר לומר דבעיקרו קא מתפיס לא אמרינן בהשתא קא מתפיס אבל כאן אם נימא בעיקר שבת הוא מתפיס לא יחול כלל דהוה כדבר האסור רק בענין תוספת שבת כיון דזה אינו הכרה לאדם ואם ירצה אינו מקבל שבת רק אם מקבל שבת מבעוד יום אמרה התורה שחל עליו שבת א״כ זה הוי כנדור והוי מתפיס בדבר הנדור ובזה ודאי דבהשתא קא מתפיס לכך אין ראוי להיות דינו רק כדין בה״ש ולכך כמו דבנוף בה״ש מותר לצורך מצוה כן ה״נ בקבלו שבת מבעוד יום מותר בו לצורך מצוה [וכן נוף תוספת שבת כיון דאינו עיקר שבת רק דהתורה אמרה כחייב האדם להוסיף על חשבת תוספת

מחצית השקל

... לצורך להוסיף נר כוא גם לכפרה א״כ גם בנאנסה צריך כפרה ... להדליק ג׳ נרות כל פעם אם שכחה צריך להוסיף נר א׳ ומדליק כל פעם ד׳ וכן מדין לשלש ... קודם כו׳ רצה לו׳ שלא תפרש אפי׳ אין לו מה יאכל ... (ס״ק ד) מה יאכל כו׳ דבודאי אכילתו ... ולא קמשני כו׳ דבמקום שאין לו פת כו׳ ...

... (ס״ק ב) ישתדל כו׳ ועמ׳ ס״כ ס״נ דמשמע דמותר לפשטן ... ממה שדרכו ללבוש בחול :

רסג (ס״ק א) יהא זהיר כו׳ שהולך לשם. עיין סעיף ו׳ אם ינרך עליהן . דהוי כמדורה. והביא ראיה ממ״ש רמ״א בסי׳ תרע״א סעיף ד׳ ... וכתב גם שאין נריכים להיות כלן ... (ס״ק ג)

אבל אם היתה של רבי' (° ויש לה שני פתחים שהעם נכנסי' בזה ויוצאי' בזה אפילו נעשי' של יחיד ב (ג) אין מערבין את כולה אלא מניחין ממנה מקום א' אפילו חצר אחת ובית לחוכה ומשתתפין °השאר ויהיו אלו המשתתפי' כולם מותרים בכל העיר חוץ מאותו מקום (ג) ששיירו ויהיו אותם הנשארי' מותרי' במקומם (ב) בשיתוף שעושים לעצמם ג (ד) ואם היו הנשארים רבים אסורים לטלטל בשאר כל העיר נ ודבר זה משום (ה) היכר הוא כדי שידעו שהעירוב התיר להם לטלטל בעיר זה שרבים בוקעים בה שהרי המקום שנשאר ולא נשתתף עמהם אין מטלטלין בו אלא אלו לעצמן ואלו לעצמן נ ואם רצו לערב מבוי מבוי בפני עצמו כל שכן דמהני דאין שיור גדול מזה : הגה ד וצריך שיעשו ביניהם שני (ו) פסין של שני משהויין אם הוא רחב עשר אמות ויותר מי' צריך צורת פתח (טור) :

ב ד עיר של רבים שיש לו פתח א' (ז) וסולם במקום אחר מערבין את כולה ואינה צריכ' שיור ה שאין הסולם שבחומה חשוב כפתח ה ואפילו העמיד הרבה סולמות זה בצד זה עד רוחב עשרה לא חשיב כפתח ו ואם יש לה שני פתחים ויש ו אשפה לפני אחד מהם כאילו אין שם אלא פתח א' :

ג ז הבתים שמניחים אותם שיור אע"פ שאינם פתוחים לעיר אלא אחוריהם לעיר ופניהם לחוץ ואפילו הוא (רק בית אחד אפי') בית הבקר או בית התבן שאינם צריכים לערב עושים אותם שיור ומערבין את השאר :

ד ם עיר שנשתתפו כל יושביה חוץ במבוי א' הרי זה אוסר על כולם ואם בנו ז (ח) מצבה על פתח המבוי אינו אוסר עליהם לפיכך עיר שהיתה קנין יחיד אפילו נעשי' של רבים (נ) ח אין מערבין אותה ט (ט) לחצאין אלא או כולה או מבוי ומבוי ובונה כל מבוי ומבוי (° מצבה על פתחו אם רצה לחלוק רשותו מהם כדי שלא יאסור על שאר המבואו' :

ה ס במה דברים אמורי' שאין מערבין אותה לחצאין בעיר מוקפת חומה גבוה י"ט ויש לה דלתו' אבל אם לא היתה העיר כולה מוכשרת במחיצו' ובאו להכשיר חציה ולערבה הרשו' בידם:

ו י זה שאמרנו שאין מערבין אותה לחצאין היינו לומר שאין לחי וקורה מועיל לסלקם זה מזה אבל בפס ארבעה או בשני פסים שני משהויין נחלקי' אלו מאלו ומערבין לחצאין ואם הוא רחב מעשר אמות עושה צורת פתח : הגה או יעשה מחילה גבוה עשרה לפתח מבואו (טור) י"א הא דעיר של יחיד אסור לחלק היינו י להרבה מאחר דשניהם צריכים לילך לרה"ר שבתוכה אבל לרחבה ואלו יוצאים בשער זה ואלו יוצאים בשער זה ואין להם דריסת הרגל זה על זה מערבין לחצאין ועושין תיקון ביניהם כמו שנתבאר לעיל סי' שס"ג דעד עשרה מהני יא לחי או (י) קורה וביותר מעשרה צורת הפתח (הגהות מיימוני פ"ה מהלכות עירובין והרא"ש והטור) :

ז כ עיר של רבים ונתמעטה ועבדה על חמשה דיורים א"צ שיור :

ח ל המזכה בשיתוף לכל בני העיר אם עירבו כולם עירוב א' א"צ להודיעם שזכו' הוא להם מ ודין מי ששכח ולא נשתתף עם בני העיר או מי שהלך לשבו' בעיר אחרת או עכו"ם שהיה עמהם בעיר דין הכל כדינה בחצר ומבוי :

שצג דיני עירוב ביום טוב שחל בערב שבת ודין בין השמשו' לערב ובו ג' סעיפים :

א °° א אין מערבין עירובי חצירו' ושיתופי מבואו' בי"ט שחל להיות בע"ש (א) ואם שכח ולא עירב מערב יום טוב וחלו שני ימים טובים ביום החמישי ויום ששי ג יערב בי"ט על תנאי שיאמר אם היום חול (ב) יהא זה עירוב ואם היום קודש אין בדברי כלום א (ג) ולמחר (א) יאמר אם היום קודש הרי עירבתי מאתמול ואם היום חול יהא זה עירוב והני מילי בשני י"ט של גליות אבל בשני ימים טובי' של ר"ה לא ג דכיומא אריכתא דמי (ועיין לקמן סי' תקכ"ח) :

ב °°° א' עירובי חצירו' וא' שתופי מבואו' ד מערבין אותם בין השמשו' *) ה ואפילו אם כבר קיבל

°סס"ו וסי' סס"ג סל"א °°עמ"ס סי' סס"ז °°°עסי' רס"א

ט"ז מגן דוד

(ב) בשיתוף שעושים לעצמם אם היו.כ"ל לא ואם בוי"ו ולא כלבוש שהעתיק בוי"ו ואח"כ גרסינן ואסורין לטלטל וכ"ה ברמב"ם ס"ה : (נ) אין מערבין אותה לחצאין. כיון דמעולם הורגלו להיות א' אסרו אהדדי :

שצג (א) ואם שכח ולא עירב. פי' כ"ט דעלמא ולא בע"ש : (ב) יהא זה עירוב. פי' בשבת : (ג) למחר יאמר כו'. בטור כתוב על אותו פת וכתב ב"י לאו דוקא דה"ה אם אומר על פת א' כו' ונ"ל דמלוה מן המובחר על אותו פת דהואיל ועביד בי' כבר מלו' ליעבד ביה מלו' אחרית' כמ"ש בס' של"ד דיש לאכול העירוב בשחרית דהיינו לבצוע עליו והוא מטעם זה ק"ו כאן

מגן אברהם

או שתכר' אח"כ לרבים או שנפא' להושיב בו דיורין ומשייר לתאמו דרכים ופלטיות וסרטיות כדרך שהמלכים עושין (מ"מ) : ב אין מערבין.ול"ע דלא ראיתי נזהרין בזה ואפשר דס"ל כרש"י דאין נקראים רבים פחותין מס' רבוא וכ"מ בהג"מ פ"ה:ב ודבר זה . אפי' איכא תכרי בהדי תגא אין יכולין לערב יחד (ריב"ל כ"ס) ובשם הר"ן בתשו' סי' כ' כתב דעכו"ם הוי שיור : ד וצריך שיעשו.°) ל"ע דרש"י כתב הטעם דצריך שיעשו היכר ביניהן היינו כיון שהית' מתחלה של יחיד והורגלו להיות א' אסרי אהדדי וכ"כ הרא"ש והג"מ פ"ה משמע ,דבעיר של רבים לא בעי היכר בין מבוי למבוי ומ"ש הטור , והרא"ש דבעי היכר היינו שמניח חלר לשיור באמצע המבוי וכ"מ מלשון בטור שפתח עיר של יחיד אין מערבין מבוי מבוי בס"ע וכו' ע"ש משמע דבשל רבים לא בעי היכר בין מבוי למבוי כנ"ל ברור : ה שאין בסולם . ולקולא נחשב כפתח : ו אשפה . נ"ל דוקא אשפה של רבים כמ"ש סי' שס"נ סב ט°) ואפשר דהכא כיון שאינו אלא גזירה ל"נ גזירה לגזיר' : ז מלבה . היינו אלטב' גבוה ד"ט כ"כ הרי"ף והרר"י וכ"פ הב"ח וש"נ וכ"מ ברלב"ד עס"ו ונ"ל דגם ברא"ש ט ם הוא°) דאל"כ ק' ל"ל בגמ' מחילה הא אפי' ב' פסין מהני ועיין בגמ' דף ס"א: ח אין מערבין לחצאין . משמע דבזה לא מהני מלבה וכ"כ ברלב"ד שאין דקה מועלת במקום דריסת הרבים ודוקא כשרה"ר עוברת בתוכה כמ"ש ס"ו בהג"ה וכ"מ בגמ' ובטור : ט לחצאין . ואם היא של רבים ודלתותיהם נעולות בלילה ל"ע אם יש לה דין יחיד (ריב"ל ח"ג סי' ע"ד כ"ה): י להרבה. פירוש המבואות שבלד ר"ה זה רולים לערב עירוב אחד והמבואות שבלד השני רולים לערב עירוב א' או לסור ואפי' רולים ליתן כולה ר"ה לגד השני להבור דר"ה הוי להבי כמו להבי משא"כ בב' חלירות זו לפנים מזו דעיקר תשמיש החילונה לבני החילונה והוה פנימי בחילונה שלא במקומה ולכך אוסרת אם מותרת במקומה וכמ"ש סי' שע"א ס"ב (תום') ודעת הרי"ף ודעימיה דאפי' לרחבה אין מערבין דאין מועיל סילוק בר"ה ע"ש : יא לחי או קורה. ל"ע דהם לא עשה לר"ה דלתות אם כן רשאי אפי' להכשיר חליה כמ"ש ס"ה אלא מיירי שעשה דלתות כמ"ש הטור ואם כן ראשי המבואות אין לריך תיקון אלא לריך שיעשו ביניהם בר"ה במקום שמתחלקין ל"ה ולא מהני לחי או קורה וכ"ה בטור וברמזים וכבג"מ כדין מי שבא לחלק חלר א' לשנים ובהרכה לא שייך לומר שיחלוקו ול"ע

שצג א ולמחר יאמר . על אותה הפת (טור) ונ"ל טעמו משום שאם יקח פת אחר יל.טר לאכול שני לאם קודם שחשכה ליל שבת :

באר הגולה

ק° פרטי דיני ר"כ כשייכים לדין זה עיין בסימן שס"ד) ב שם בגמרא דף ס' ג ה"ר יהונתן בפירושו שם ד שם בגמ' ל"ע מסמיה דרב נחמן ה שם ס' מסמיה דשמואל ו שם ל"ש במוגדא דרבי זירא ז שם ס' בעובדא דבני אקוחאי ח רהב"ם פ"ה מה"ע תהא דעביד דקה (פי' אלטבא) ט ה"ס בפ"ה ושכן כת' רמב"ן ושכן משמע מלשון רהב"ם בגיאור י הרא"ש שם ושכ"כ בתוספות וכ"כ ר"ת כ רבי ירוחם מברייתא דרבי יכודה ובמרא שם ס' ל כרמב"ם בפרק ה' מהלכות עירובין מ שם :

א בריימא ביל"ה י"ן וכא"ק ב שם בגמרא ז' וכרמב"ם וכמ"ש כרי"ף וכרא"ש שם ג שם ד השנה שבת ל"ד ובגמרא בפי' במכמה ובפירש"י ותוספות שם וכ"פ ב טור בשם ר' שמריה ובהרדבי גם בשם ר' יואל

נתיב חיים

שצב מ"א ס"ק ד' °) ל"ע דרש"י מ'. נ"ב וקשה לדבריו לפי הה שמסיק הרא"ש בשיטת הירושלמי אם אף בני מבוי לא עירבו ולא עשאו קורה או לחי לחלק מבוי שלהן כיון דאסורין לטלטל במבוי שני לאנשי תבוי במקום שני שעירבו בלחי או בקירה דלא בעי היכר מסן או ל"ה א"כ אוהו בחלר באמצע מבוי אסור לטלטל בהבוי ואמאי בעי היכר. אבל באמת יורה דרתו שכמ"א לא שת לבו אל דברי כרא"ש רק מה שכתב ב"י הפס קליכו ולא רוה בפנים מ"ש בשם הום' וכן כביא הריטב"א בשמם ו"ל על כהי דרחבה מערבין ולריך שיהי' ביניהם ל"כ או מסבו מכאן ומסבו מכאן שלא יכיס כל אחד נפרץ במילואו למקום האסורה לו וכ"כ על שיור של עיר רבים עכ"ל אם כן לדקו דברי הרמ"א דבעינן היכר כדי שלא יהא נפרץ במלואו למקום האסור לו : ס"ק ו' °) ואפשר דהכא. נ"ב וקשה דהא בדף ח' בשלא מחילה שא ור לטלטל ג"כ איגם אלא גזירה דרבנן ומ"מ חיישי' בי' צורה שתא תבטל האשפה : ס"ק ז' °) דאל"כ קשה. נ"ב לא ידעתי מאי קשיא ליה דאיירי דהמבוי רחב מעשר אהוה דלא מהני ב' פסין :

דגול מרבבה

* (מחבר) וס' בט"ז סי' ח"ר ס"ק ב' :

הגהות רעק"א

סי' שצא מג"א ס"ק ב' לחלר או לעיר . ובראש דלפ"ז גם בכשכ"ב אסור לבבנים לבית ההורס . אבל באמת מבואר בסי' ש"ע סעיף א' דלא כמרדכי וכוא וכם ההורים בין בניהו בין בביתם. והתוה לי על כמג"א דכ' בפשיטות וג"ל שבוין עמו נגד דברי בש"ע התפורש . ול"ע :

באר היטב

בה דיורין ומשייר לתאמו דרכים ופלטיות וסרטיות כדרך שהמלכים עושין . מגיד משנה : (ב) אין . ול"ע דלא ראיתי נזהרין בזה ואפשר דס"ל כרש"י דאין נקרא רבים פחותין מס' רבוא וכ"מ בהג"מ פ"ה ה"א: (ג) בשיתוף . עיין בגינת וורדים כלל ג' סימן כ"ג וביד אהרן : (ד) ואם . נ"ל אם היו השאר רבים אסורים לטלטל כו' : (ה) היכר . אפילו איכא עכו"ם בהדין מתא אין יכולין לערב יחד מהרי"ל כנה"ג ובשם הרי"ו שיור וכתב בגינת ורדים שם דמקום המשויר שאמרו אם דר בו ישראלים צריך להשאיר היכר וסימן כדי שלא יאסור על בני העיר והיינו כשישראלים דרים שם אבל אי עבד' שיור מקום שאין דרים בו ישראל א"צ לעשות היכר והגדל למקום המשויר ואפי' בית שבאמצע דרך מהני להיות שיור אפ"ה שמכאן ומכאן הם בכלל ההיכר ע"ש ועיין מ"ש עליו מהרי"י שבבו : (ו) פסין . ומ"א כתב דבעיר של רבים א"צ היכר בין מבוי למבוי כנ"ל ברור עכ"ל : (ז) וסולם . אבל לקולא נחשב כפתח : (ח) מצבה . היינו אצטבא גבוה ד' טפחים (וכ"פ הב"ח) : (ט) לחצאין . וכזה לא מהני מצבה. מ"א : (י) קורה . עמ"א שהניח דבר זה בצ"ע :

שצג (א) יאמר . על אותו הפת טוב דהואיל ועביד ביה כבר מצוה ליעבד בה מצוה אחרית' כמ"ש סימן של"ד

שערי תשובה

לערב ולזכות משלו לכל המתקבצים שמה ולמחות לעי"ה שלא יטלטלו ע"ז י"ל מוטב שיהו שוגגין כו' ע"ש: סי' שצב (ג) אין עהמ"ט ועיין בשו"ת בית אפרים סימן ד"ו וסימן ד"ז ששם נתבאר באורך כל דעות הפוסקים בענין זה ·

סי' שצג בש"ע סעיף א' יערב בי"ט ע"ח הרמב"ם ס"ו מהלכות יו"ט חולק בזה ועיין בשו"ת בית אפרים סי' נ"א מ"ש בענין זה וע"ש אפי' כבר קיבל עליו תוספת שבת עיין לעיל סי' רס"א שלכאורה משמע להיסור וע' בברי' מ"ש בזה :

ביאור הגר"א

...עבר כוותיה כמ"ש וכמ"ש בס"ג : ויהיו אותם כו' בשיתוף כו'. שם כי היכא דליכו ...דבר זה. רי"ף וכ"כ רש"י במתני' : ואם רצו. דלרבותא נקט סולה לב דהאפי' בכב"ג מהני . ...על שיור כו' וכ"ה ברמזים וה"ר דמלבה מהני כמ"ש בס"ד וכ"ש כאן. ועמ"א : ס"ב שאין ...עד יותר מעשרה : ס"ג ואפי' הוא כו' אשי'. שם דההוא בי חיבנא ומשמע דבית א' ביה ...ד עיר שנשתתפו. בגמ' א' מבני מבוי כו' והרמב"ם לא הזכירו והולי גר' אחרה ביה לו א' ...בפירוש הרי"ף הלטנא וכ"ל כהו' ר"ב דעבור וכ"ל הערון : לפיכך עיר כו'. פ' דוקא ...וכ"מ בהג"מ פ"ם וכמ"ש במ"א לעיל ס"ק ד' : אין. ע' מ"א : ס"ה ברי"א. שם י"ך ב' ...ד"ב הבוי וכמ"ש ברא"ש בשם ירושלמי ע"ש : ס"ו היינו לומר. כמ"ש בברייתא עושה לחי ...כו' : אבל בפס כו'. שכרי מהני בחלר שנפרלה במילואה לערב בפ"ע ואין אוסרין על ...סי' שס"ג סכ"ו ופ"ש סל"ה : או יעשה. ככ"ל בס"ד : גבוה עשרה. ס"ם וכ"ל ארבעה ...י"א הא דעיר כו'. הוא דעת הכר"ס בפי' בלישנא קמא כמ"ש ברא"ש ומרדכי וכג"מ בשמו ...כדרכם בכ"מ לפסוק כאיכא ואמרי : ועושין תיקון. כ"כ ברא"ש בשם כהום' ח"ל וכ"כ ...מהני לחי או קורה. כן להר מדאהדרינן מ"ש לחצאין דלא כו' מבוי מבוי ומ"ש בלחי או ...הדי כהס"ם ברא"ש וג"ל רווקא בלחי וקורה כו' ועי"כ לחצאין נמי בככי קא מיירי דהל"כ לא

כוי פריך פידי ואפ"ה אתרו בלישנא קמא דלרחבה מערבין אבל הוא תמוה דברא"ש וש"פ כ' בבריא דצריך תיקון אלר שכתב וכ"כ תוס' על הא דלרחבה כו' ולארכה לא מהני אפי' בכה"ג דגמרא אתר בדרך כלל אין מערבין לחצאין לגמרי וכמ"ש רש"י בטעם אבל מבוי מבוי מערבין נ"ב בכ"ע אפי' בלחי וקורה ולכן פריך מ"ש לחצאין כו' ת"ש לחי וקורה לא מהני. וללישנא בתרא אפי' לרחבה לא מהני אפי' תיקון חלר ולא מהני אלא מבוי מבוי בפ"ע או באמצע מבוי וכן לשיור של עיר כמ"ש ברא"ש שם: אבל לחצאין של עיר לא וקושיא בכ"ל מה שלמד ההגה הרמ"א נזכר מתוכה ברא"ש שכ' דקושיית הגמ' ביתה משום דברייתא מיירי שהמבואות אינן מהוקקים אלא בלחי וקורה כמ"ש עושה לחי כו' וי"ל הרא"ש שם והא דפריך הכא מבוי מבוי כו' דקתני בברייתא כו' וכן קשה על הש"ע דפי' בלישנא בתרא דלעולם אין מערבין לחצאין וא"כ לא מהני כלל תיקון חלר אלא בל"כ דרואי מהני· דבסתום דמי ומלשון רמ"א או יעשה כו' ולפתח מבואו אפשר לומר דמיירי במבוי מבוי בפ"ע ולפ"ז ריחא דברי ש"ע דבם מהני בכ"ל אבל לשון לחצאין לא מ' כן כמ"ש בגמ' ואין מערבין כו' אלא כו' : ס"ז עיר של כו'. שם בגמ' וכמ"ש ברא"ש ובלכהא לקולא : ס"ח אם עירבו. ר"ל שעירובן תמיד א' שא"א לבן להתחלק ושם פ"א ג' הלכה ברי"י כו' בהם כו' :

סי' שצג ס"א אין מערבין. בילה י"ז הלכה כר' ולאיסורא : ואם שכח. בר"ף שם הואמרי' שם מ"ש דלמקני שביתה פשא"כ כאן ודמי לעירובי הבשילין : והי"מ. שם ו' א' ודלא כנהרדעי : ס"ב ואפי' אם. דע"כ בספק אשיכה בנר קבל ואפ"כ מערבין : ויש אוסרין. דמיירי דלא קיבל ואע"ג דמתילא נאסר מ"מ קל ממה שקבל בפירוש ורהיכ

מחצית השקל

...לוק בין לחצאים ובין מבוי מבוי וכתב הרא"ש על מ"ש רש"י דמבוי מבוי אסור ...הני מכל מקום ב' פסים או פס ד' וביותר מעשר ל"ה מהני אלא דהמקשן ...י אהדדי היינו דס"ל דתיקוני המבואות הן ע"י לחי וקורה כדקתני עושה ...כאן כו' מזה מוכח דמבוי מבוי מותר בין ע"י מלבה ובין ע"י ב' פסין או פס ...אבל לחצאים אין שום היתר ולא מלבה ולא פסים ולא ל"ה וכל זה כשר"ם ...מערבים לחצאים ולא מהני שום תיקון לדריסת ומעכב הרבים להסתלק מן ...ה עוברת בתוכה מערבים אותה לחצאין על ידי תיקון כמו מבוי מבוי על ...פס ד' וברחב יותר מעשר על ידי ל"ה : ולכן מה"ט במשנה דלא הוזכר ...קתני דאין מערבים לחצאים . ומעתה אבא לדברי מ"א : (ס"ק ב') אין ...כרש"י כו' ואף דבשאר דוכתי' לא קי"ל בזה כרש"י וכמו שכתב מ"א לעיל ...ב"כ רמ"א ס"ה שמ"ו מכל מקום כאן שמכינן ארש"י וכם' א"ר דסמכינן ...ס"ק נ' ובכל מושבות בנ"י איכא עכו"ם : (ס"ק ד') וצריך כו' דרש"י כתב ...ל בברייתא' : וכן נקט' הש"ס מבוי מבוי כמי . דבעיר של רבים לא בעי כיון ...בטור וברא"ש דבעי היכר גם בעיר של רבים: באמצע מבוי דאז באותו מבוי ...' פס"ג סעיף ל"א : (ס"ק ה') שאין הסולם כו' כפתח כדלעיל סי' שצ"ב : ...בים דשל יחיד עשוי' לפנות ונזרינן שמא יפנוהו ויהיה לו ב' פתחים : (ס"ק ...רא"ש ע"ש ר"ל דברא"ש כתב י"ט ומה"ט כ' הרב"י שמ"ש בתו' ד"ט הוא ...אדרבה ברא"ש ט"ם : נ"ל בגמ' מחילה הא אפי' ב"פ מהני ר"ל נ"ל להסריחו ...לבה הא סגי בתקון קל דהיינו ב' פסים: ודייק לו' נ"ל בגמרא כו' דבש"ע י"ל ...רחב יותר מעשר דלא מהני פסים ואף דל"ה עכ"פ מהני מ"מ לפעמים איכא ...וגם יש לה קיום יותר אבל בגמ' דתני בהאי דרווחא ...

אמר אביי משמיה דרי' יוד' בדף י' ע"א ע"ש · א"כ קשה ה"ל ליתן תיקון קל דהיינו ב"פ גבוהים י' א"ר דמלבה סגי בגובה ד"ט והוא יותר קל מב' פסים גבוהים י' וע' בגמ' דף ס"א : ראיה זו הובא בב"ח מדאמרי' שם א"ר הונא עיר שיושבת על שפת הנהר אם יש לפניה דקה (היינו מלבה) ד"א (ופירש"י ד"א גובה ומשוכה על פני כל העי')מודדים לה משפת הנהל (פרש"י שכל הפעי' נחשב כד"א כדין כל העיירות וחוצם לה מודדים תחומה אלפים אמה) ואם לאו אין מודדים לה אלא מפתח בתיכן (פרש"י לכל בית ובית מודדים לו אלפים אמה מביתו דאין העי' חשובה חיבור א' והוי כיושבי נריפין אך הרמב"ם מפרשו בע"א וכוותיה פסק הרב"י לקמן סי' שצ"ח ס"ט ע"ם) א"ל אביי מ"ש מכל דקה (היינו מלבה) דסגי בד"ט ומשני כיון דבעית תשמישתיה שלא יפול לעומק הנהל לכן אין להם קביעות יחד כ"א בגובה ד"א עכת"ד הש"ס . הרי דאביי אמר מ"ש מכל דקה בעלמא דסגי בד"ט הרי דכלל כל דקה סגי בד"ט ולא סגי י"ט : (ס"ק ח) אין מערבין לחצאין משמע דבזה ל"מ מלבה מדאסר להאליך והתיר מבוי מבוי ומבוי מבוי אינו מותר אלא ע"י מלבה . מכלל דלחצאין אפי' ע"י מלבה אסור וכנ"ל בגמ' . ודוקא כשר"ה עוברת כנ"ל . וכ"מ בגמ' כמ"ש לעיל ולפ"ז ע"כ סעיף זה דדייק מיניה דאין מלבה מהני לחצאין ע"כ מיירי כשר"ה עוברת בתוכו וכ"ש דב' פסים או ל"ה לא מהני וא"כ מ"ש בס"ע סעיף ו' דמהני פסים או ל"ה לערב לחצאין ע"כ מיירי באין ר"ה עוברת בתוכו וגם מלבה מהני וכמ"ש רמ"א אלא דברחב יותר מעשר לא מהני מלבה א"כ גבוה י"ט כמ"ש רמ"א והוא דוחק דאין משמעות לשון הש"ע משמע כן אלא סתמא מיירי בחד גווני וכן מ"ש רמ"א סעיף ו' בהג"ה משמע דמיירי כשר"ה עוברת בתוכו . והדב' דחוק מאד עכ"פ הדין דין אמת : (ס"ק י) ולארכה כו' דר"ה הוי להבי כו' ר"ל אע"ג דקי"ל בב' חלרות זו לפנים מזו וערבה כל אחת לעלמה, דאין הפנימית שי"ל דריסת הרגל בחילונה אוסרת על החילונה דהפנימית הוי רגל המותרת במקומה ואינה אוסרת שלא במקומה כדלעיל סי' שע"ח שאני הכא דר"ה הוי להבי כמו כו' : (ס"ק יא) לחי כו' להכשיר חליה כמ"ש סעיף

קיבל עליו תוספ' שבת (ד) (נ) ויש אוסרים אם קיבל עליו תוספת שבת :

ג ז עירב לשנים לאחר מבעוד יום ונאכל העירוב בין השמשו' ולא' עירב בין השמשו' שניהם קנו עירוב שלאותו שנאכל עירובו בין השמשו' אנו חושבין אותו לילה ולאותו שהניח עירובו בין השמשו' חושבים אותו יום (ה) ח אבל אם עירב עליו בין השמשו' ונאכל עירובו בין השמשו' אסור :

שצד ספק עירוב מה דינו ובו ג' סעיפים :

א ° א ספק עירוב כגון ספק אם היה קיים בין השמשו' אם לאו מותר והוא שיה ה לו א חזקת כשרו' כגון שהניחו שם ואירע בו ספק ג אבל אם לא היה לו חזקת כשרו' כגון ספק אם הונח שם אם לאו לא :

ב ג צריך שיהא העירוב בין השמשו' במקום שראוי ליטלו הילכך אם נפל עליו גל ואינו יכול ליטלו בלא מרא וחצינא אסור : הגה והעירוב א״צ להיות קיים רק בין השמשות (טור) ויוכל לאכלו כשהוא חשיכה (הגהות אשירי ומרדכי פרק בכל מערבין) (א) ויש לבצוע עליו בשחרית בשבת (מנהגים) ודוקא במקום שנוהגים לערב כל ערב שבת אבל עדיף טפי לערב על כל השנה בפעם אחת כדלעיל סי' שס״ח (ב״י) :

ג ד נתנו במגדל ונעל בפניו (ב) ואבד המפתח קודם שחשכה אם אי אפשר להוציא העירוב (ג) אלא אם כן עשה (א) ב ה מלאכה גמורה בין השמשו' הרי זה כמו שאבד ואינו עירוב שהרי אי אפשר לאכלו :

שצה דיני ברכת עירוב ובו סעיף אחד :

א א (א) מצוה לחזור אחר שיתופי מבואו' ומברך עליו על מצו' עירוב ואומר בזה השיתוף יהיה מותר לכל בני המבוי להוציא ולהכנים מחצירו' למבוי א (ומגס לבסים) (ב״י בשם שבולי לקט) בשבת אימתי מברך עליו בשעה שמקבץ אותו מבני המבוי (ב) או בשעה שמזכה להם : הגה ואם נתנו אותו לשם עירוב ושכחו ולא ברכו עליו הוי עירוב כי אין הברכה מעכבת (אגור ושבולי לקט) ב פסקי' שם"ו :

שצו דין ארבע אמו' שיש לכל אדם בשבת ובו ב' סעיפי':

א א שבו איש תחתיו מכאן שכל אדם (א) יש לו ג ד' אמות בכל מקום אפי' יצא חוץ לתחום ג ומודדי' לכל אדם באמה שלו ואם היה ננס באיבריו נותנים לו ארבע אמות בינוני' של כל אדם שכל אחת מהן ששה טפחי' : °°הגה ואלו ד' אמות מודדין לו מרובעות א והוא (א) באלכסון (טור) ויש אומרים דמותר להלך ארבע אמות לכל צד אבל לטלטל אינו רק ארבע אמות עם האלכסון שנתבאר לעיל סי' שמ״ט:(טור בשם הרז״ה פי״ב בשם רשב״א):

ב ד בכל מקום שקדש היום עליו אם הוא מוקף לדירה אפי' אין בו עתה דיורין חשוב כולו כד' אמו' ה ואם אינו מוקף לדירה עד סאתים חשוב כולו כד' אמו' ואפילו שבת בתל גבוה ובקמה קצורה ושבלי' מקיפו' אותה חשיבי כד' אמות עד סאתים :

נתיב חיים

דגול מרבבה

הגהות רעק״א

ביאור הגר״א

באר היטב

שערי תשובה

מחצית השקל

(25)

ולצורך מצוה והפסד מרובה (שאיסורו מפורש בדברי קבלה בנחמיה סימן י"ג (ט"ו)) ומכל מקום אם עבר ועירב אפילו לדבר הרשות עירובו ע עירוב כמ"ש בסי' תט"ו:

ע מ"ח
ס מרדכי
צ מ"ח

ג וכל זה כשעדיין לא קיבל עליו שבת אבל אם (ג) פ כבר קיבל עליו שבת בתפלת ערבית של שבת שהתפלל מבעוד יום או שענה ברכו עם הצבור או ק שרוב הצבור ענו

קונטרס אחרון

(ג) **כבר קבל כו'.** אף שכתב"ע סי' שנ"ג ס"ב הביא דעת המתירים בלשון יש מתירים ודעת המחירין בסתם אף על פי כן העיקר כהמתירים כמ"ש כאן[9] שכן הוא הסכמות המחברים כאן ובסי' תקכ"ז[10] ע"ש במג"א[11] וט"ז[12] (וממ"ש בסי' רס"ג[13] יתבאר שכן הוא דעת המתי' ורשב"א ור"ן ע"ש) ואף שהט"ז בתשובה שהועתקה בסוף סי' ת"ר[14] מיקל בזה וגם בסי' שנ"ג סק"ד הביא דברי המתירים בפ"ע מכל מקום לפ מלמו לבו להלוק עליהם ובסי' תקכ"ז סק"ג הסכים לזה בפירוש שלפ היקל פלפ יו"ט קודם תפלת ערבית ע"ש וב"ל כאן בדבדבנן יש לסמוך בשעת הדחק על המקילים כיון שעיקר המחלוקת היא בשעת הדחק או לדבר מצוה לפי דעת הפ"ע ובכי קי"ל[15] דבכי לפ שכי שבות בבין השמשות פלפ בכה"ג ב"כ לפ שייך כאן לומר כדאי הוא לסמוך עליו בשעת הדחק כמ"ש בחלקת מחוקק סי' י"ז ס"ק ל"ח ומ"ש בחשובת חכם צבי סי' י"ח דמהתם אין ראיה משום דהטעמה מדירה בכל שבת ומעיקרא תקנתא דרבנן כו' וכוונתו שלפ המירו פלפ מחמת הדחק אבל לפ לעשות כן מדיר מאד תמוהין דבריו דהא לפקינן[16] סתם קדרות בין השמשות רותחות הן ב"כ כל שכן קודם לכן אין לגזור כלל על ההטמנה כי מה הוא עושה בה ואפילו שלפ לצורך שבת כלל דהא אפילו למ"ד[15] גזרו על שבות בין השמשות אף לצורך מצוה ובשעת הדחק בהטמנה לפ גזרו פלפ ודאי לריך לומר כיון שקיבל עליו שבת גרע מבין השמשות ומיתסר בהטמנה כמו בשבת עלמה ולפ משום גזירה שמא ירתיח בתוספת שבת דהא ודאי לפ תמירא תוספת מבין השמשות כמ"ש התכס בסי וגם ליכא למיגזר כלל כמ"ש פלפ כיון שקיבל השבת קיבל כל תומרותיה וסייגיה השייכים לעיקומו של יום אף לע"ג דלפ שייכי התירא ב"כ אף לצורך מצוה ובשעת הדחק מנח לן להתיר עירובי תבירות ושאר שבותים יותר משבת עלמה ותדבכא ק"ו הדברים מה שם בהטמנה שהיא מותרת לגמרי בבין השמשות פלפ אוש משוה שמדחה תוהה דהא אפילו למ"ד גזרו על שבות בבין השמשות לפ גזרו בהטמנה משום שאין מתרת בבין השמשות פלפ אוש משוה שמתם קדרות רותחות הן וכל שכן קודם לכן ואפילו הכי מסרינן אפילו קודם לכן כשקיבל שבת ע"ג מקום כלל לתוספה בבין השמשות שמתם קדרות רותחות הן וכל שכן קודם לכן ואפילו הכי מסרינן אפילו קודם לכן כשקיבל שבת ע"ג דההטמנה מיקרי דבר מצוה כמ"ש לעיל[17] עירובי תבירות ושאר שבותים שלפ הותרו לגמרי בבין השמשות פלפ דחויות הן מחמת המצוה אף מחמת הדחק אין שיפסרו בקבלת שבת:

ד ומ"ש עוד שם דהרמב"ם[18] מפשר דמסרינן ליה דהתוס' משמעתא היא זה אינו דבש בגמרא שלנו אמרו כן סילק המפלק והטמין המטמין משמע דהדין דאח"כ אסור להטמין וזה העתיק גם הרמב"ם וכן כתב הר"ן[19] דהדין גבי נר מצוה קודם לגר שבת דלפי שיטת רש"י לכך ההפלקה היא מחרושה משום שאח"כ אסור להטמין והוא הדין לדידן אחר תקיעה שבית ואין לחלק בין לכתחלה לדיעבד כמ"ש הגר"א סוף סי' ר"ם דהתם היינו טעמא משום דלא אתירו פלפ משום מצוה משא"כ בהטמנה שהתם קדרות כו' ולפי מה שכתב שהטעם המג"א סוף סי' ר"ם דהתם היינו טעמא משום דלא אתירו פלפ משום מצוה משא"כ בהטמנה שהתם קדרות כו' ולפי מה שכתב שהטעם המג"א סוף סי' ר"ם דהתם היינו טעמא משום דלא אתירו פלפ משום מצוה משא"כ בהטמנה שהתם קדרות כו' ולפי מה שכתב שהטעם

היו משום תוספת פלפ משום שקיבל עליו תומרת עיקומו של יום יש לתרץ דברי הש"ע שכאן פסק להחמיר ונפי' שלפ"ג ס"ב משמע דם"ל להקל ולפי זה אתי שפיר נמי מ"ש הט"ז שם על המחברים דהא קתני לריך כו' ואתאי לריך הא אפשר שיוסיף בלי קבלת עיקומו של יום משום שהם דקדק לכתוב קיבל עליו תוספת כו' וכאן דקדק לכתוב אחר עניית ברכו קבליה לשבת כו' דהתם לא הזכיר כלל ברכו ולפ תפלת ערבית פלפ שקיבל עליו אתם תוספת שבת כמו שמלות התורה היא להוסיף מחול (על הקדש) אף פלפ תפלה ודומיא דתוספת יום הכיפורים שהיא נקבעה בלבד עיין סי' תקנ"ג בשור וב"י ולהכי לפ מיתסר בשבותים דלפ עדיף התוספת שהוא עשה מבין השמשות שהיא ספק כרת כמ"ש התכס לפי ועוד שגם הבין השמשות הוא בכלל התוספת נעל כרחו אף אם הוא יום כיון שהוא סמוך לתשכה ממש ואף שלפ קבלו הרי מקובל ועומד הוא מהר סיני ואפילו הכי התירו השבותים כל שכן בתוספת שמקבל מדעתו ועוד דכל המקבל תוספת שלפ קבלו הרי מקובל ולפ יותר אכל כשהתחיל ערבית של שבת קיבל עליו עיקומו של יום ולפ תוספת (עיין סי' תקנ"ג[20] מדעתא דתוספת דרחמנא קם מקבל ולפ יותר אכל כשהתחיל ערבית של שבת קיבל עליו עיקומו של יום ולפ תוספת כלל לשבת ואפילו הכי דקבלה לפ תליא בתוספת דהא אף בט"ו נמי מועלת ע"ש ט"ז[21] ומג"א[22]) שהרי אף להרמב"ם דלפ ס"ל תוספת כלל לשבת ואפילו הכי מיתסר במלתכה אחר תפלת ערבית (ואפילו בחול תשיבה קבלת לילה שלאחריו עיין סוף סי' ל' ואפילו בתפלת הנסוי לבד בדאורייתא ע"ש במג"א[23] ועיין בתרומת הדשן סי' רמ"ח דתפלת ערבית מיקרי קבלת עיקומו של יום ע"ש) דודאי לפ פליגי אסתמא דגמרא דאמר ליה מי בלתי וכולה קוגיא התם בברכות וע"כ לריך לומר דסיון שמתפלל תפלה השייכת לעיקומו של יום הרי קיבל עליו עיקומו של יום (וכן הוא לשון הגמרא עירובין[24] דיומא קבליה עליה ולפ תוספתו) ולפיכך תלו עליו כל תומרותיו ולהכי מיתסר אף בשבותים והרי אפילו בט' נמי שתין בו תוספת אם קיבל עליו אפילו תעניתו לבד נאסר בכל תומרותיו כמ"ש הב"ח וט"ז[21] ומג"א סימן תקנ"ג[25]:

9) סעיף ד': 10) סעיף א': 11) שם סק"א: 12) שם סק"ג: 13) סעיף י"ב: 14) סק"ב: 15) עירובין ל' ע"ב: 16) שבת ל"ד ע"א: 17) סק"א: 18) פ"ה הי"ט: 19) י' ע"א ד"ה ומדאמרינן: 20) סעיף ב': 21) סק"א: 22) סק"ג: 23) סק"ז: 24) מ' ע"ב: 25) סק"א:

שלמן ערוך הרב
רבי השניאו
אדמו"ר מהר"ש

Scanned by CamScanner

באר הגולה לב:

ב רַבֵּנוּ יוֹנָה (הו״ד בשטה״מ שם שמב). ג תְּרוּמַ״ם בְּפֶרֶק (ד׳) [כ״ד] מֵהִלְכוֹת שַׁבָּת (ה״י) הַבִּיאוֹ הַטּוּר וְהַבַּיִת יוֹסֵף סִימָן שמ״ב. (ד״ה והתרומ״ם כתב) ד תְּרו״ף (ריומא ב:) וְרא״ש (שם פ״ח סי׳ ח) וְתַרו״ן (שם ב:) וְהַמַּגִּיד בְּפֶרֶק ה׳ (ד״ה) בְּשֵׁם תְּרוּמַ״ן (תורת האדם שער האבל אכילות ישנות) מֵהָא דְיוֹמָא פ״א (ע״ב).

עֵרוּבֵי תְּחוּמִין (ח) (וְעַיֵּן לְקַמָּן סִימָן תט״ו סָעִיף ב׳). אֲבָל מְעַשְּׂרִין (ט) אֶת הַדְּמַאי (י) וְטוֹמְנִין אֶת הַחַמִּין (יא) * וּמְעָרְבִין * עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת (וְעַיֵּן לְקַמָּן (יב) סִימָן שצ״ג (ס״ג)). יבוּמָתָר (יג) לוֹמַר לְאֵינוֹ יְהוּדִי (יד) בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת * לְהַדְלִיק נֵר לְצָרֶךְ (ג) שַׁבָּת, יגוְכֵן לוֹמַר לוֹ לַעֲשׂוֹת כָּל מְלָאכָה שֶׁהִיא (טו) לְצָרֶךְ מִצְוָה אוֹ שֶׁהוּא טָרוּד (טז) וְנָחְפָּז עָלֶיהָ. הַגָּה: וְכֵן מִי שֶׁקִּבֵּל עָלָיו שַׁבָּת (יז) * שָׁעָה אוֹ שְׁתַּיִם כָּדָם חֶשְׁכָּה יָכוֹל (יח) לוֹמַר לְאֵינוֹ יְהוּדִי לְהַדְלִיק (ז) הַנֵּר וּשְׁאָר דְּבָרִים שֶׁצָּרִיךְ (מהר״י ווייל סימן קט״ו). (וְעַיֵּן לְקַמָּן סִימָן שמ״ב (ס״ח)): לב * יֵשׁ אוֹמְרִים (יט) שֶׁצָּרִיךְ

בְּאוּר הֲלָכָה

וְחוֹלֵק עַל הַתּוֹסָפָת שַׁבָּת (סי׳ שיח סק״ב) דְּנִסְתַּפֵּק בְּעִשָּׂה בִּזְמַן תּוֹסָפָת שַׁבָּת אוֹ בְּבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת, וְהוּא הֵבִיא רְאָיָה לְהַחְמִיר לְעִנְיַן בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת וּלְעִנְיַן תּוֹסָפָת שַׁבָּת מִצַּדַּד לְהֵקֵל. וְהִנֵּה עָצָם זְמַן בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת יְדוּעַ שֶׁיֵּשׁ דֵּעוֹת בֵּין הַפּוֹסְקִים, וְעַיֵּן לְקַמָּן בְּסָעִיף ב׳ וּבְמַה שְׁכָּתַבְנוּ שָׁם (משנ״ב ס״ק כג וביה״ל ד״ה מתחלת השקיעה) בְּשֵׁם הָאַחֲרוֹנִים אֵיךְ שֶׁיֵּשׁ לִנְהֹג לְמַעֲשֶׂה לְהַדְלִיק קֹדֶם שֶׁקִּיעַת הַחַמָּה דְּאִי לָאו הָכִי לְכַמָּה פּוֹסְקִים הוּא סָפֵק דְּאוֹרַיְתָא, אַךְ בְּדִיעֲבַד אִם עָבַר וְהִדְלִיק אוֹ שֶׁעָשָׂה שְׁאָר מְלָאכָה אַחַר הַשְּׁקִיעָה בִּזְמַן דְּאִיכָּא דֵּעוֹת בֵּין הַפּוֹסְקִים, יֵשׁ לְהָקֵל בְּדִיעֲבַד לְהַנּוֹת מִמֶּנּוּ, וְדוּמְיָא שֶׁכָּתַב הַמָּגֵן אַבְרָהָם בְּסִימָן שכ״ג סָעִיף קָטָן י״א לְעִנְיַן הַטְבָּלַת כֵּלִים חֲדָשִׁים דְּאִם עָבַר וְהִטְבִּיל דַּמַּתִּיר לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּתוֹכָהּ הוֹאִיל וְיֵשׁ מַתִּירִין לְכַתְּחִלָּה:

* וּמְעָרְבִין וְכוּ׳. וְהוּא הַדִּין דְּיָכוֹל לְהַנִּיחַ אוֹ עֵרוּבֵי תְּבְשִׁילִין [אַלְיָה רַבָּה (סק״ו) בְּשֵׁם הַמְּרַדְכַי (פ״ב סי׳ רנ)]:

* עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת. הֵיְנוּ אֲפִלּוּ לְדָבָר הִרְשׁוּת כֵּן מוּכָח מִלְּבוּשׁ. וְהַטַּעַם דְּכָל עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת הוּא בִּכְלָל מִצְוָה וּכְמוֹ שְׁכָּתוּב בְּסִימָן שס״ו סָעִיף י״ג דְּמִצְוָה לַחֲזֹר אַחַר עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת וְלֹא גָּזְרוּ בֵּבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת, וְהַכָּפָף מִשְׁנָה (פכ״ד ה״י) כָּתַב דְּמִכָּל מָקוֹם לֹא מִיקְרֵי בְּשֵׁבִיל זֶה עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת מִצְוָה אֶלָּא שֶׁהִתִּירוּ מִטַּעַם שֶׁהוּא טָרוּד וְנִחְפָּז עָלֶיהָ [תּוֹסָפָת שַׁבָּת (סק״ו)]. וּמוּכָח מִדִּבְרֵי הַמָּגֵן אַבְרָהָם בְּסִימָן ר״ס סָעִיף קָטָן ג׳ שֶׁמְּהַדֵּר לְמָצֹא טְעָמִים עַל מָה שֶׁצָּרִיךְ לְזָרְזוֹ עַל עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת קֹדֶם בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, דְּפְסִיקָא לֵיהּ דִּבְבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת יָכוֹל לְבָרֵךְ גַּם כֵּן כְּשֶׁמַּנִּיחַ הָעֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת וְלֹא הֲוֵי כְּשְׁאָר דְּבָרִים דְּקָיְמָא לַן סָפֵק בְּרָכוֹת לְהָקֵל, וְהַטַּעַם צָרִיךְ לוֹמַר דִּלְעִנְיַן עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת דְּקִיל עְשׂוּ הַדָּבָר כְּאִלּוּ הוּא יוֹם וַדַּאי. וְאִם סָפֵק לוֹ עַל הַזְּמַן גּוּפָא אִם הוּא בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת אוֹ שֶׁהוּא כְּבָר לַיְלָה, יְזַהֵר שֶׁלֹּא לְבָרֵךְ. וּלְעִנְיַן עֶצֶם הָעֵרוּב יֵשׁ לְכָאוֹרָה לְהָבִיא רְאָיָה גַּם כֵּן לְהַחְמִיר דְּלֹא אָמְרִינַן בָּזֶה סְפֵקָא דְּרַבָּנַן לְקֻלָּא, מִמַּה שֶׁכָּתַב הַבַּ״ח (ס״א) וְהֶבִיאוֹ הַמָּגֵן אַבְרָהָם בְּסָעִיף קָטָן א׳ דְּסָפֵק בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת [הַיְינוּ אוֹ שֶׁהוּא יוֹם אוֹ שֶׁהוּא לַיְלָה] הוּא נִדּוֹן כִּבְבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת, וְכָתְבוּ הָאַחֲרוֹנִים הַטַּעַם דְּסָפֵק חִסָּרוֹן יְרִיעָה אֵינוֹ נִכְנָס כְּלָל בִּגְדֵר סָפֵק וְעַל כָּרְחָךְ לֹא הֲוֵי סָפֵק סְפֵקָא וְנִדּוֹן כְּאִלּוּ הָיָה וַדַּאי בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, וְהֵכִי נְמֵי בְּעִנְיָנֵנוּ לְהַפֵּךְ, וְיֵשׁ לְעַיֵּן.

וְעַיֵּן לְקַמָּן בְּמַה שְׁכָּתַבְנוּ בְּכְלָלֵי שִׁעוּרֵי הַזְּמַנִּים אֵיךְ יֵשׁ לִנְהֹג לְמַעֲשֶׂה:

* לְהַדְלִיק נֵר. עַיֵּן לְקַמָּן בְּסִימָן רע״ו בְּמִגֵּן אַבְרָהָם סָעִיף קָטָן ז׳. וְנִרְאֶה לִי דִּבְבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת אֵין לְהַחְמִיר אִם הוּא מְצֻטְעָר מְזֶה, דְּהוּא בִּכְלָל מַה שְׁכָּתַב אוֹ שֶׁהוּא טָרוּד וְנִחְפָּז עָלֶיהָ:

* שָׁעָה אוֹ שְׁתַּיִם כָּדָם חֶשְׁכָּה. לְכָאוֹרָה בְּשִׁתֵּי שָׁעוֹת כָּדָם חֶשְׁכָּה הֲלֹא הוּא כָּדָם פְּלֵג הַמִּנְחָה וְאֵין בְּקִבָּלָתוֹ כְּלוּם וּכְמוֹ שְׁכָּתַב הַמָּגֵן אַבְרָהָם בְּסָעִיף קָטָן י׳, וַאֲפִלּוּ בְּעַצְמוֹ הָיָה יָכוֹל לְהַדְלִיק, וְאוּלַי דְּמַהֲרִ״י וַיְיל סוֹבֵר כְּסָבְרַת הַבַּ״ח (ס״ב) שְׁנָבְיָא לְקַמָּן (ד״ה מתחלת השקיעה):

ב * יֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁצָּרִיךְ וְכוּ׳. נָקְטוּ בִּלְשׁוֹן יֵשׁ אוֹמְרִים מִשּׁוּם דְּהָרַמְב״ם חוֹלֵק עַל זֶה כְּמוֹ שְׁמְּבֹאָר בְּבֵית יוֹסֵף (ד״ה ומ״ש חמנו), וְעַיֵּן בְּבֵאוּר הַגְּרַ״א שְׁפוֹסֵק כְּהָרַמְב״ם. וְנָצָרִיךְ עִיּוּן קְצָת שָׁם בִּדְבָרָיו שְׁכָּתַב דְּמִסְקָנַת תּוֹסְפוֹת הוּא גַּם כֵּן כְּהָרַמְב״ם, וְאֵינוֹ מְבֹאָר כָּל כָּךְ שָׁם בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה (ט. ד״ה ור״ע), וּבְמוֹעֵד קָטָן דַּף ד׳ עַמּוּד א׳ בְּתוֹסְפוֹת דִּבּוּר הַמַּתְחִיל מַה לְהָלָן מוּכָח בְּהָרְיָא דְּסוֹבְרִים דְּתוֹסָפָת שַׁבָּת הוּא מִדְּאוֹרַיְתָא. וְאוּלַי דְּהֵיְנוּ לוֹ גְּרָעָא אַחֶרֶת בְּתוֹסְפוֹת רֹאשׁ הַשָּׁנָה. וְגַם רְאָיָתוֹ שֶׁהֵבִיא מִמָּה שְׁאָמְרוּ בְּשַׁבָּת דַּף י״ח (ע״א) בֵּית הִלֵּל מַתִּירִין עִם הַשְּׁמָשׁ אֲנָה כִּי אִם לְפִי שִׁיטָתוֹ שְׁפוֹסֵק כְּשִׁיטַת הַגְּאוֹנִים דְּחַכָּךְ מִשְׁנְכָּה הַחַמָּה מַעֲיָנִינוּ הוּא בִּכְלַל בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת מַה שָּׁאנִין כֵּן לְהַשְׁלִחַן עָרוּךְ אֲנָה רְאָיָה כְּלָל. וּבְאֵלִיָּה רַבָּה (ס״ק יב) כָּתַב דְּלְעִנְיַן דִּינָא נָקְטִינַן כְּהַיַּשׁ אוֹמְרִים הַזֶּה מִשּׁוּם דְּכָל הָרִאשׁוֹנִים סוֹבְרִין כֵּן [מִסּוּגְיָא דְּשְׁמוּאֵל בֵּי יאר צַיט מֵאַחַר שְׁהָעוֹלָם נוֹהֲרִין בּוֹ חָשְׁבִינַן לֵיהּ כְּצָרְךְ גָּדוֹל דְּאִין חִלּוּק בֵּין צָרְךְ גָּדוֹל לְהָפְסֵד מְרֻבֶּה. רַשׁ״ל (שו״ת סי׳ מו), וְעַיֵּן מָגֵן אַבְרָהָם (סק״י) וְעַיֵּן סִימָן שמ״ב (ד) הַנֵּר. אֲפִלּוּ שְׁלֹא בְּמָקוֹם מִצְוָה כֵּיוָן שְׁעוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל:

בְּאֵר הֵיטֵב

להדליק נר. עַיֵּן בְּיוֹרֶה דֵּעָה סִימָן ק״כ סָעִיף ט״ז: (ג) שַׁבָּת. וְכֵן כָּל דָּבָר שֶׁהוּא הֶפְסֵד מְרֻבֶּה אַף שְׁאֵין צָרְךְ שַׁבָּת, וּלְצָרְךְ מִצְוָה נָמֵי מַתִּר לוֹמַר לְאֵינוֹ יְהוּדִי לַעֲשׂוֹת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת. וְכֵן מַתִּר לוֹמַר לְאֵינוֹ יְהוּדִי בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת (ז) הַנֵּר. אֲפִלּוּ שְׁלֹא בְּמָקוֹם מִצְוָה כֵּיוָן שְׁעוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל:

מִשְׁנָה בְּרוּרָה

עֵרוּבֵי תְּחוּמִין. דְּבִגְמָרָא (עירובין נא.) (י) יֵשׁ סָמְךְ לְעֵרוּבֵי תְּחוּמִין מִקְרָא, וְעַל כֵּן חָמִיר דַּאֲפִלּוּ לְדָבָר מִצְוָה אָסוּר, כֵּן כָּתַב הָעִטְּרָה שַׁבָּת (סק״א), וּבַלְבוּשׁ (ס״א) מַקֵּל לְדָבָר מִצְוָה. [וּשְׁתֵּי דֵּעוֹת הָאֵלּוּ נִמְצָאִים בְּסֵפֶר מְאִירֵי (לא: ד״ה אבל מעשרין), עַיֵּן שָׁם שְׁכּוֹתֵב דְּלַדַּעַת הַמַּתֶּרֶת יְהֵיָה אַיְרֵי הַגְּמָרָא דְּאוֹסֵר לְעָרֵב דַּוְקָא בִּדְבָר הִרְשׁוּת וּבְמְעָרֵב בְּרַגְלָיו, דִּבְעַלְמָא מֻתָּר אֲפִלּוּ לְדָבָר הִרְשׁוּת [עַיֵּן בְּסִימָן תט״ו סָעִיף קָטָן ב׳ בְּמָגֵן אַבְרָהָם], דִּבְפַת הָא קָיְמָא לַן דַּאֲפִלּוּ מִבְּעוֹד יוֹם אֵין מְעָרְבִין אֶלָּא לְדָבָר מִצְוָה [וּכְמוֹ שְׁכָּתוּב בְּסִימָן תט״ו סָעִיף א׳]. עַד כָּאן לְשׁוֹן הַמְּאִירִי]: (ח) וְעַיֵּן לְקַמָּן סִימָן תט״ו. רְצוֹנוֹ לוֹמַר דִּמְבֹאָר שָׁם בְּדִדְיַעֲבַד עֵרוּבוֹ עֵרוּב, וְעַיֵּן שָׁם בְּמָגֵן אַבְרָהָם (סק״ג): (ט) אֶת הַדְּמַאי. דְּרֹב עַמֵּי הָאָרֶץ מְעַשְּׂרִין הֵן (י״ט) וְלֹא מִקְרֵי תִּקּוּן: (י) וְטוֹמְנִין. בְּדָבָר שְׁאֵינוֹ מוֹסִיף הֶבֶל כְּמוֹ שְׁכָּתוּב בְּתְחִלַּת סִימָן רנ״ז עַיֵּן שָׁם שְׁמְּבֹאָר כָּל פְּרָטֵי הַדִּין בְּטַעֲמֵיהֶן. (יא) וְלִשְׁאָר דְּבָרִים שְׁאָסוּר מִדְּרַבָּנָן חוּץ מֵאֲלּוּ דְּקַחֲשִׁיב פֹּה, דִּין בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת כְּמוֹ שַׁבָּת עַצְמָהּ, אִם לֹא שֶׁהוּא לְדָבָר מִצְוָה אוֹ שְׁאָר דְּחַק וְכַמְּבֹאָר לְקַמָּן בְּסִימָן שמ״ב עַיֵּן שָׁם: (יא) וּמְעָרְבִין וְיָכוֹל (יג) גַּם כֵּן לְבָרֵךְ, וְעַיֵּן בְּסָעִיף ד׳ וּבְמַה שְׁכָּתַבְנוּ שָׁם. וְכָל מָקוֹם לְכַתְּחִלָּה יִזָּהֵר שֶׁלֹּא יְאַחֵר הָעֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת עַד בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת [מַגֵּן אַבְרָהָם בְּסִימָן ר״ס סָעִיף קָטָן ג׳ עַיֵּן שָׁם]: (יב) סִימָן שצ״ג. הֵיְנוּ דְּשָׁתוּפֵי מְבוֹאוֹת יֵשׁ לוֹ דִּין עֵרוּבֵי חֲצֵרוֹת וְעוֹד פְּרָטֵי דִּינִים עַיֵּן שָׁם: (יג) לוֹמַר לְאֵינוֹ יְהוּדִי. דַּאֲמִירָה לְאֵינוֹ יְהוּדִי הוּא בִּכְלַל שְׁבוּת, וְלֹא גָּזְרוּ עַל שְׁבוּת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת לְצָרְךְ מִצְוָה וּכְדִלְקַמָּן בְּסִימָן שמ״ב עַיֵּן שָׁם: (יד) בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת. הַמְחֻבָּר אֲזַיל לְשִׁיטָתוֹ דְּסְבִירָא לֵיהּ לְקַמָּן בְּסִימָן ש״ז סָעִיף ה׳ דִּבְשַׁבָּת גּוּפָא אָסוּר עַל יְדֵי אֵינוֹ יְהוּדִי בְּמְלָאכָה דְּאוֹרַיְתָא אֲפִלּוּ אִם הוּא לְצָרְךְ שַׁבָּת, וְעַיֵּן לְקַמָּן בְּסִימָן רע״ו סָעִיף ב׳ בַּהַגָּ״ה: (טו) לְצָרְךְ מִצְוָה. אַף שְׁאֵינוֹ בִּשְׁבִיל שַׁבָּת וּכְדִלְקַמָּן בְּסִימָן שמ״ב, עַיֵּן שָׁם וּבְמִשְׁנָה בְּרוּרָה (סק״ג): (טז) וְנָחְפָּז עָלֶיהָ. כְּתַב רַשׁ״ל הֵיְנוּ כָּל דָּבָר שְׁאִם לֹא יִהְנֶה נַעֲשֶׂה הוּא מִצְטַעֵר בְּשַׁבָּת, שָׁרֵי לַעֲשׂוֹת עַל יְדֵי הָאֵינוֹ יְהוּדִי בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, אֲבָל לִבְנֵי נוֹקְדִים לְהַחְמִיר אִם אֵין לוֹ בָּהֶן שׁוּם צָרְךְ בְּשַׁבָּת רַק לְצָרְךְ חֹל, אַף אִם הוּא הֶפְסֵד מְרֻבֶּה אוֹ לְצָרְךְ גָּדוֹל שָׁרֵי שְׁבוּתָן בְּבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת, וּבְפֶרֶט שְׁבוּת דַּאֲמִירָה לְאֵינוֹ יְהוּדִי דְּלִית בַּיהּ מַעֲשֶׂה וְעַל כֵּן מֻתָּר לוֹמַר לְאֵינוֹ יְהוּדִי בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת לְהַדְלִיק נֵר יִצְרָצֵעַ מֵאַחַר שֶׁהָעוֹלָם נוֹהֲרִין בּוֹ חָשְׁבִינַן כִּלְצָרְךְ גָּדוֹל. עַד כָּאן לְשׁוֹנוֹ בְּקִצּוּר: (יז) שָׁעָה אוֹ שְׁתַּיִם. דַּוְקָא שָׁעָה אוֹ שְׁתַּיִם, (יח) אֲבָל חֲצִי שָׁעָה סָמוּךְ לַחֲשֵׁכָה דְּאָז אֲפִלּוּ לְכָל מְקוֹמוֹת יִשְׂרָאֵל קְבָלוּ עֲלֵיהֶן הַשַּׁבָּת חֲמִירָא טְפֵי וְאָסוּר אֲפִלּוּ לוֹמַר לְאֵינוֹ יְהוּדִי שֶׁיַּעֲשֶׂה מְלָאכָה מִיהוּ לְצָרְךְ מִצְוָה שָׁרֵי. וַאֲפִלּוּ לְפִי מַה שְׁפּוֹסֵק הַמְחַבֵּר לְקַמָּן בְּסָעִיף ד׳ דְּאַחַר קַבָּלַת שַׁבָּת אָסוּר לַעֲבֹר אֲפִלּוּ עַל שְׁבוּת בְּמָקוֹם מִצְוָה דְּכָאן קַבָּלַת שַׁבָּת אָסוּר לַעֲבֹר אֲפִלּוּ עַל שְׁבוּת בְּמָקוֹם מִצְוָה (טו) מִכָּל מָקוֹם לְעִנְיַן אֲמִירָה לְאֵינוֹ יְהוּדִי לֹא מַחְמִרִינַן טְפֵי מִבֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת: (יח) לוֹמַר לְאֵינוֹ יְהוּדִי לְהַדְלִיק. אֲפִלּוּ שְׁלֹא בְּמָקוֹם מִצְוָה דְּכֵיוָן שְׁעוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל בְּוַדַּאי יֵשׁ מְקוֹמוֹת שְׁעַדַיִן לֹא קִבְּלוּ עֲלֵיהֶן שַׁבָּת וְעוֹשִׂין בְּעַצְמָן מְלָאכָה, דַּי לָנוּ בְּמַה שְׁעַל יְדֵי הַקַּבָּלָה נִשְׁבַּת בְּעַצְמֵנוּ מִמְּלָאכָה. וְעַד דִּבְעִנְיָנֵנוּ אִיירִינַן שְׁבַּעֲירוּ קִבְּלוּ עֲלֵיהֶן הַשַּׁבָּת וְחַל קְדֻשַּׁת שַׁבָּת בְּעַל כָּרְחוֹ אֲפִלּוּ אִם אֶחָד לֹא יִרְצֶה לְקַבֵּל וְעַל כֵּן כָּתַב לוֹמַר לְאֵינוֹ יְהוּדִי וְכוּ׳ וּמִשְּׁעַם הַנַּ״ל, (טו) אֲבָל בְּיָחִיד שְׁקִבֵּל עָלָיו הַשַּׁבָּת מֻתָּר אֲפִלּוּ לוֹמַר לְיִשְׂרָאֵל חֲבֵרוֹ שְׁיַּעֲשֶׂה לוֹ מְלָאכָה וּכְדִלְקַמָּן בְּסִימָן רס״ג סָעִיף י״ז עַיֵּן שָׁם הַטַּעַם בְּמִשְׁנָה בְּרוּרָה (ס״ק סה): ב (יט) שֶׁצָּרִיךְ לְהוֹסִיף. בֵּין בְּכִנִּיסָתוֹ וּבֵין בִּיצִיאָתוֹ וּכְדִלְקַמָּן

שַׁעַר הַצִּיּוּן

(י) רַשׁ״י (לר. ד״ה בעירובי תחומין) וְתוֹסָפוֹת (שם ד״ה לא קשיא), וְעַיֵּן עוֹד טַעַם בְּמָגֵן אַבְרָהָם (סק״י): (יא) רַשׁ״י (שם ד״ה אבל מעשרין): (יב) מָגֵן אַבְרָהָם (סק״ה): (יג) עַיֵּן בְּבֵאוּר הֲלָכָה (סק״ה) עירובי חצירות: (יד) מָגֵן אַבְרָהָם (סק״י): (טו) אֲחֲרוֹנִים: (טז) מָגֵן אַבְרָהָם (שם):

Scanned by CamScanner

לְהוֹסִיף מֵחֹל (ה) עַל הַקֹּדֶשׁ, ה"וְזִמַּן תּוֹסֶפֶת זֶה הוּא (כ) * מִתְּחִלַּת הַשְּׁקִיעָה שֶׁאֵין הַשֶּׁמֶשׁ נִרְאִית עַל הָאָרֶץ עַד־זְמַן בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, וְהַזְּמַן הַזֶּה * שֶׁהוּא שְׁלֹשֶׁת מִילִין וּרְבִיעַ, (כא) רָצָה לַעֲשׂוֹתוֹ כֻּלּוֹ תּוֹסֶפֶת, עוֹשֶׂה. ה הַמַּגִּיד שָׁם.

בְּאֵר הֵיטֵב

ב (ה) עַל הַקֹּדֶשׁ. וְהָנֵי מִצְוֹת עֲשֵׂה דְאוֹרַיְתָא:

מִשְׁנָה בְּרוּרָה

לְקַמָּן בְּסִימָן רצ"ג סָעִיף ב' עַיֵּן שָׁם. וְאֵין עַל הַזְּמַן הַזֶּה לֹא לָאו וְלֹא כָּרֵת (יז) כִּי אִם מִצְוַת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה וְלָקְמָן [בַּגְּמָרָא ראש השנה ט' (ע"א)] מִדְּכְתִיב בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים 'וְעִנִּיתֶם אֶת נַפְשֹׁתֵיכֶם בְּתִשְׁעָה לַחֹדֶשׁ בָּעָרֶב, מֵעֶרֶב עַד עֶרֶב תִּשְׁבְּתוּ שַׁבַּתְכֶם' וְאָמְרִינַן יָכוֹל בְּתִשְׁעָה מִתְעַנִּין, תַּלְמוּד לוֹמַר בָּעָרֶב, אִי בָּעָרֶב יָכוֹל מִשְּׁתַּחֲשֵׁךְ, תַּלְמוּד לוֹמַר בְּתִשְׁעָה, הָא כֵּיצַד מַתְחִיל וּמִתְעַנֶּה מִבְּעוֹד יוֹם כְּדֵי לְהוֹסִיף מֵחֹל עַל הַקֹּדֶשׁ, וְגַם בֵּיצִיאָתוֹ מוֹסִיף מִדְּכְתִיב 'מֵעֶרֶב עַד עֶרֶב'. וּמִדְּכְתִיב 'תִּשְׁבְּתוּ שַׁבַּתְכֶם' יָלְפִינַן דְּכָל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר שְׁבוּת כְּמוֹ שַׁבָּת וְיוֹם טוֹב גַּם כֵּן צָרִיךְ לְהוֹסִיף וְלִשְׁבֹּת מִמְּלָאכָה. וּזְמַן תּוֹסֶפֶת הוּא עַל כָּרְחָךְ קֹדֶם בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, דִּבְבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת הוּא סָפֵק שֶׁמָּא הוּא לַיְלָה וְחַיָּב עָלָיו אָשָׁם תָּלוּי, וְלֹא צָרִיךְ קְרָא לְאוֹסוֹפֵי: (כ) **מִתְּחִלַּת הַשְּׁקִיעָה.** הוּא דַּעַת רַבֵּנוּ תָּם (שבת לה. תוס' ד"ה תרי חילתי) וְסִיעָתוֹ דְּסָבְירָא לְהוּ דְּשִׁתֵּי שְׁקִיעוֹת הָן, מִתְּחִלָּה נִכְסַית הַחַמָּה מֵעֵינֵינוּ וְשׁוֹקַעַת וְהוּא הַנִּקְרָא תְּחִלַּת הַשְּׁקִיעָה, וְשׁוֹהֶה כְּדֵי שְׁלֹשָׁה מִילִין וּרְבִיעַ מִיל וַעֲדַיִן יוֹם הוּא, וּמֵאָז וָהָלְאָה מַתְחִיל הַשְּׁקִיעָה שֵׁנִיָּה שֶׁאָז מַתְחִיל לְהֶחְשִׁיךְ הָאוֹר לְגַמְרֵי וְהוּא נִקְרָא סוֹף הַשְּׁקִיעָה, וְנִמְשָׁךְ זְמַנָּהּ כְּדֵי שִׁעוּר מַהֲלַךְ שְׁלֹשֶׁת רְבָעֵי מִיל שֶׁהוּא אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת אַמָּה וְהוּא בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, וְאַחַר כָּךְ יוֹצְאִין שְׁלֹשָׁה כּוֹכָבִים בֵּינוֹנִים שֶׁהֵם סִימָן לַלַּיְלָה, וְנִמְצָא שֶׁלְּדַעְתּוֹ מַתְחִלַּת הַשְּׁקִיעָה עַד צֵאת הַכּוֹכָבִים (יח) הִיא אַרְבַּעַת מִילִין. וְעַיֵּן מַה שֶּׁכָּתַבְנוּ בְּסִמָן (ס"ק כג) דְּהָרְבֵּה פּוֹסְקִים חוֹלְקִין עַל זֶה וְסָבְירָא לְהוּ דְּמֵיד שֶׁנִּתְכַּסָּה הַחַמָּה מֵעֵינֵינוּ הוּא בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת שֶׁהוּא סָפֵק יוֹם סָפֵק לַיְלָה: ל (כא) **רָצָה לַעֲשׂוֹתוֹ וְכוּ'.** הֵינוּ עַל יְדֵי דִּבּוּר

בְּאוּר הֲלָכָה

דְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה ט' (ע"א) וְיוֹמָא פ"א (ע"ב)]. וְכֵן בְּשֻׁלְחָן עָרוּךְ לְקַמָּן בְּסִימָן רצ"ג סָעִיף ב' סָתָם כְּהַיִּשׁ אוֹמְרִים הָזֶה. וְדַע דִּלְעִנְיַן זְמַן בְּעֶרֶב שַׁבָּת אֵין נִפְקָא מִנַּהּ כָּל זְמַן דִּלְשִׁנֵּיהֶם מַתְחִיל הָאִסּוּר מִלְּאָכָה אַחַר שְׁקִיעַת הַחַמָּה וְלֹא קָדַם, וְאַדְרַבָּה לְהַגְרָ"א לְשִׁיטָתוֹ חֲמִיר יוֹתֵר דִּלְדִידֵיהּ שָׁפוֹסֵק כְּשִׁיטַת הַגְּאוֹנִים חָכָם מִשְּׁתִּשְׁקַע הַחַמָּה דְּהַיְנוּ מִשְּׁעָה שֶׁנִּכְסָה הַחַמָּה (לְעִנְיָנוּ) [מֵעֵינֵינוּ] הוּא בִּכְלַל בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת וְיֵשׁ בָּזֶה סָפֵק אִסּוּר סְקִילָה, מַה שֶּׁאֵין כֵּן תּוֹסֶפֶת שַׁבָּת אֵין בָּהּ כִּי אִם עֲשֵׂה בְּעַלְמָא, וְגַם דִּתְלוּי בִּרְצוֹנוֹ בִּזְמַן שְׁלֹשָׁה מִילִין שֶׁאַחַר הַשְּׁקִיעָה כַּמְבֹאָר בְּשֻׁלְחָן עָרוּךְ. וְדַע עוֹד דְּמִדְּרַבָּנָן אֲפִלּוּ לְהַרַמְבַּ"ם מִצְוָה לְהוֹסִיף מִצַּד מֵחֹל עַל הַקֹּדֶשׁ וְכִדְמַשְׁמַע פְּשִׁיטָה דִּלְשִׁנָּא דְּהָרַב הַמַּגִּיד שֶׁהוּבָא בְּבֵית יוֹסֵף. וּמַה שֶּׁהִקְשָׁה בְּבֵית יוֹסֵף אִם כֵּן לֹא הָיָה לוֹ לְהָרַמְבַּ"ם לְהַשְׁמִיט דִּין זֶה דְּהוֹסָפָה, בְּאֶמֶת כְּבָר כָּלְלוֹ בְּמַה שֶׁהֵבִיא דִּין הַתְּקִיעוֹת שֶׁהָיוּ תּוֹקְעִין עֶרֶב שַׁבָּת בְּפֶרֶק ה' [(ה"ח) [בְּנֹסַח הַגְּדוֹלָה (הגב"י) בְּשֵׁם הָרַאֲנַ"ח (כת"י)], וְכֵן כָּתַב בִּבְאוּר הַגְּרָ"א דַּאֲפִלּוּ לְהָרַמְבַּ"ם מִצְוָה לְהוֹסִיף מֵחֹל עַל הַקֹּדֶשׁ מַהֲיָא דְּתִקִּיעוֹת הֲנֵי"ל, [וְלִכְאוֹרָה נִרְאֶה דְּגַם בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת מִצְוָה לְכַלֵּי עָלְמָא לְהוֹסִיף מֵחֹל עַל הַקֹּדֶשׁ מִצַּד דְּאִפּוּקֵי שַׁבָּתָא לֹא גְּרִיעָא מֵעֵיּוּלֵי, אֶלָּא דְּלְהָרַמְבַּ"ם יֵשׁ מִדְּרַבָּנָן וְלִשְׁאָרֵי פּוֹסְקִים מִדְּאוֹרַיְתָא], וּלְפִי זֶה לְהַגְרָ"א חָמִיר יוֹתֵר גַּם בְּעִנְיָן זֶה דְּלִדִידֵיהּ מִצְוָה לְהוֹסִיף עַל כָּל פָּנִים מִדְּרַבָּנָן מִצַּד קֹדֶם הַשְּׁקִיעָה, וְאִלּוּ לְהַשֻּׁלְחָן עָרוּךְ לֹא מַחֲיִבִינַן כְּלָל קֹדֶם הַשְּׁקִיעָה. וּבַאֲמֶת לְשִׁיטַת הַגְּאוֹנִים דְּקַיְימִי בְּשִׁיטַת הַגְּרָ"א לְעִנְיַן בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת וּכְמוֹ שֶׁנִּכְתַּב לְקַמָּן (ד"ה מחלית השקיעה) אִם יִסְבְּרוּ כְּדַעַת הָרִי"ף (יומא ב:) וּשְׁאָרֵי הָרִאשׁוֹנִים שֶׁצְּרִיךְ תּוֹסֶפֶת, הָא דְּתָנֵן (יז:) בֵּית הִלֵּל מַתִּירִין עִם הַשְּׁמָשׁ עַל כָּרְחָךְ לָאו דַּוְקָא עִם הַשְּׁמָשׁ מַמָּשׁ אֶלָּא מִצַּד קֹדֶם מְשׁוּם תּוֹסֶפֶת, וְהָיְתָה בָּזֶה לְדִידְהוּ חֲשִׁשָּׁא דְּאוֹרַיְתָא: * **מִתְּחִלַּת הַשְּׁקִיעָה.** טַעַם לְכָל זֶה דְּהִנֵּה בְּפִסְחִים צ"ד (ע"א) אִיתָא דִּמְשִׁקְיַעַת [ל"ד (ע"ב) ל"ה (ע"א)] אִיתָא דִּמְשִׁקְיַעַת הַחַמָּה מַתְחִיל בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת [לָרַבָּה אַלְבָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה דְּפָסַק רַבִּי יוֹחָנָן כְּוָותֵיהּ לְהַמְתִּין עַד קְטָנִים כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב סִימָן רצ"ג וְעַיֵּן שָׁם מַה שֶּׁכָּתַבְנוּ עוֹד בְּעִנְיָן זֶה וּלְשִׁיטַת הַגְּרָ"א הַנַּ"ל מֵיד אַחַר שְׁקִיעַת גּוּף הַשֶּׁמֶשׁ מַעַל הָאָרֶץ הוּא בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת גְּמוּר, וְכַנַּ"ל. וּכְאֶמֶת שִׁיטָתוֹ זֹאת לָאו חֲדָשָׁה הִיא דִּכְבָר הִסְכִּים כֵּן בְּתִשְׁוּבַת מַהֲרַ"ם אֶלְשַׁקַּר סִימָן צ"ו־דְּמֵיד אַחַר שְׁקִיעַת גּוּף הַשֶּׁמֶשׁ הֲנֵי בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת גְּמוּר, וְהָבִיא שָׁם שֶׁכֵּן כָּתְבוּ בְּפֵרוּשׁ הַגְּאוֹנִים הָרִאשׁוֹנִים בְּתִשְׁוּבוֹתֵיהֶם וְהַמָּה רַבֵּנוּ שְׁרִירָא גְּאוֹן וְרַב הַאי גְּאוֹן וְרַבֵּנוּ נִסִּים גְּאוֹן, גַּם הָרַב רַבִּי אַבְרָהָם הַחָסִיד בְּנוֹ שֶׁל הָרַמְבַּ"ם זַ"ל, גַּם כָּתַב שָׁם שֶׁכֵּן מַשְׁמַע מַהֲרִי"ף (טו.) וְהָרַמְבַּ"ם (מרע"ב פ"ח) וְרַשְׁ"י (לה. ד"ה כרמל) עַיֵּן שָׁם, וְהֵבִיאוּ הַשְּׁ"ךְ לְהַלָּכָה בְּיוֹרֶה דֵּעָה סִימָן רס"ו סָעִיף קָטָן י"א לְעִנְיַן מִילִין בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת. וְעַיֵּן עוֹד בְּפֵרוּשׁ מַהֲרַלְבַּ"ח עַל פֶּרֶק ב' מֵהִלְכוֹת קִדּוּשׁ הַחֹדֶשׁ לְהָרַמְבַּ"ם בְּדִבּוּר הַמַּתְחִיל כְּלָל (הָעוֹלָה) [הַדָּבָר] שֶׁכָּתַב גַּם כֵּן שֶׁמִּהֲרִי"ף וְהָרַמְבַּ"ם מַשְׁמַע דְּסִימָן הַשְּׁקִיעָה לְהוּ דְּמַהֲתְחִלַּת הַשְּׁקִיעָה [וְדַהַיְנוּ שֶׁהַחַמָּה נִתְכַּסָּה מֵעֵינֵינוּ] הֲנֵי בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, וְגַם מֵהַרַ"ל מִפְּרָאג בְּחִדּוּשָׁיו עַל שַׁבָּת (עט:) פֵּרַשׁ גַּם כֵּן מִמַּשׁ כְּשִׁיטַת הַגְּרָ"א הַנַּ"ל, וְגַם הָרַאֲבַ"ן (חשובות סי' ב) סְבִירָא לֵיהּ כֵּן דְּתֵכֶף כְּשֶׁנִּשְׁקַע גּוּף הַשֶּׁמֶשׁ וְנִתְכַּסָּה מֵעֵינֵינוּ מַתְחִיל זְמַן בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, עַיֵּן הַגָּהוֹת מָרְדְּכַי בְּפֶרֶק ב' דְּשַׁבָּת (עט:) וְגַם בְּסֵפֶר סֵדֶר זְמַנִּים הָאֲרִיךְ וּפָסַק הָלָכָה לְמַעֲשָׂה כְּהַגְרָ"א זַ"ל דְּמִיָּד אַחַר הַתְּחִלַּת הַשְּׁקִיעָה הֲנֵי בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, וְהִנֵּה לְמַעֲשָׂה בְּוַדַּאי צָרִיךְ לְזָהֵר כְּדַעַת הַגְּרָ"א וְהָרְבֵּה מִן הָרִאשׁוֹנִים וְהַפּוֹסְקִים הֲנֵי"ל, דְּמִיָּד אַחַר הַתְּחִלַּת הַשְּׁקִיעָה הֵיְינוּ מִשְּׁעָה שֶׁהַחַמָּה נִתְכַּסָּה מֵעֵינֵינוּ הוּא אִסּוּר גְּמוּר שָׁלֵא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה, וְחַס וְשָׁלוֹם לְהָקֵל בָּזֶה דְּהוּא סָפֵק אִסּוּר סְקִילָה לְדַעַת כָּל הָנֵי רַבָּנָתָא הֲנֵי"ל [וּבְפֶרֶק בֵּיצִימֵינוּ שֶׁאֵין הָעוֹלָם בְּקִיאִין בְּזְמַן בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת וּבְאֹפֶן זֶה לְכַלֵּי עָלְמָא יֵשׁ לְהַחְמִיר לְפָרֵשׁ מִמְּלָאכָה מִתְּחִלַּת הַשְּׁקִיעָה כְּדַאִיתָא בַּגְּמָרָא (לה:) וְהוּבָא בְּשֻׁלְחָן עָרוּךְ סָעִיף ג'], וְלָאו דַּוְקָא לְעִנְיַן שַׁבָּת דְּהוּא הַדִּין לְכָל דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בְּתוֹרָה שְׁנִקְקָא מִנָּהּ בֵּין יוֹם וּבֵין לַיְלָה אוֹלִינַן לְהַחְמִיר דְּחָכָם בְּהַתְחָלַת הַשְּׁקִיעָה מַתְחִיל בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת וְנִמְשָׁךְ הַזְּמַן דִּבְיַן הַשְּׁמָשׁוֹת עַד יְצִיאַת שְׁלֹשָׁה כּוֹכָבִים בֵּינוֹנִים כַּנַּ"ל. וְדַע דִּבְסֵפֶר יְרֵאִים (סי' רעו) לְרַבֵּנוּ אֶלְיָעֶזֶר מִמֵּיץ הֶחְמִיר עוֹד יוֹתֵר לְעִנְיַן הַתְּחָלַת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת וּסְבִירָא לֵיהּ דְּבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת מַתְחִיל שְׁלֹשֶׁת רְבָעֵי מִיל קֹדֶם הַתְּחָלַת הַשְּׁקִיעָה וְהוּבְאוּ דְּבָרָיו בְּאֵגֶדָה (פ"ב אות מט) וּבְמָרְדְּכַי (בהגהות) פֶּרֶק ב' דְּשַׁבָּת (סי' תנו), וְעַיֵּן בְּבֵ"ח (ס"כ) שֶׁהָאֲרִיךְ בָּזֶה וְדַעְתּוֹ שֶׁיֵּשׁ לְזָהֵר לְכַתְּחִלָּה לִנְהֹג כְּשִׁיטַת הַיְרֵאִים עַיֵּן שָׁם, וְהֵבִיא שֶׁכֵּן הָיָה מִנְהַג הַקְּהִלּוֹת מֵאָז, וְעַיֵּן בְּמִגֵּן אַבְרָהָם (סק"ט) שֶׁהֵבִיא גַּם כֵּן אֶת דִּבְרֵי הַבֵ"ח וּמִשְּׁמַע מִנַּיהּ שֶׁלְּחָמְרָא חָשֵׁשׁ לְדִבְרֵי הַבֵ"ח [אַף דִּמְעִקַּר הַדִּין סְבִירָא לֵיהּ לְמִגֵּן אַבְרָהָם כְּשִׁיטַת רַבֵּנוּ תָּם כְּדִרְמוּכָח בְּסִימָן שֶׁל"א סָעִיף ה' (סק"כ) בְּמַה שֶׁכָּתַב שָׁם לְעִנְיַן מִילָה עַיֵּן שָׁם]. אָכֵן הַגְּרָ"א הַנַּ"ל דְּחָה שִׁיטַת הָרִא"ם הַנַּ"ל, וְעַיֵּן בְּסֵפֶר סֵדֶר זְמַנִּים מַה שֶּׁכָּתַב בְּפֵרוּשׁ דִּבְרֵי הָרִא"ם, וּמִכָּל מָקוֹם לְכַתְּחִלָּה בְּוַדַּאי טוֹב לָחוּשׁ לְדִבְרֵי הָרִא"ם וּלְהַקְדִּים מְעַט יוֹתֵר בְּהַדְלָקַת הַנֵּרוֹת בְּדֵי לְצֵאת גַּם שִׁיטָתוֹ וּכְמוֹ שֶׁכָּתַבְתִּי בְּמִשְׁנָה בְּרוּרָה סָעִיף קָטָן כ"ג, וּכְמוֹ שֶׁכָּתַב הַבֵ"ח שֶׁכֵּן הָיָה מִנְהַג הַקְּהִלּוֹת מֵאָז:

ב (יז) ר"ן (יומא ב: ד"ה ותוספת זה): (יח) וְיֵשׁ עוֹד זְמַן מוּעָט לְרַבִּי יוֹסֵי עַד צֵאת הַשְּׁלֹשָׁה כּוֹכָבִים, דְּהָא לְדִידֵיהּ אַחַר הַשְּׁלֶמֶת הַשְּׁלֹשֶׁת רְבָעֵי מִיל עֲדַיִן בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת הוּא כְּדְאִיתָא בַּגְּמָרָא (לה.), אֶלָּא שֶׁמִּפְּנֵי שֶׁהוּא זְמַן מְשֻׁהֶה לֹא חַשׁ הַשֻּׁלְחָן עָרוּךְ לְפָתְחוֹ:

Scanned by CamScanner

הִלְכוֹת שַׁבָּת סִימָן רסא

ו שבת ל״ד (ע״ב) וקרבי יהודה ויקדמפרש לה (רבא) [רבה].

רָצָה לַעֲשׂוֹת מִמֶּנּוּ מִקְצָת, עוֹשֶׂה, וּבִלְבַד שֶׁיּוֹסִיף (כב) * אֵיזֶהוּ זְמַן שֶׁיִּהְיֶה רַאֲוִי יוֹם מֻחְלָט עַל הַקֹּדֶשׁ. * [1]וְשָׁעוּר זְמַן בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת הוּא (כג) שְׁלֹשֶׁת רְבָעֵי מִיל שֶׁהֵם מַהֲלַךְ (ו) אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת אַמּוֹת (כד) * קֹדֶם

בְּאוּר הַלָּכָה

אֻמְנָם בְּסֵפֶר מִנְחַת כֹּהֵן (מכוא השמש מאמר ב פנ) דַּעְתּוֹ לְהַלָּכָה דַּאֲפִלּוּ לִשִׁיטַת רַבֵּנוּ תָּם הָאֲרָבָעָה מִילִין הֵם זְמָנִיּוֹת וּבִימֵי הַקַּיִץ מֵאֲרִיךְ יוֹתֵר, וְלֹא נֶאֶמְרוּ דִּבְרֵי הַגְּמָרָא (פסחים צד.) רַק בִּזְמַן נִיסָן וְתִשְׁרֵי שֶׁהַיָּמִים וְהַלֵּילוֹת שָׁוִין, מַה שֶּׁאֵין כֵּן בְּשְׁאָר יְמֵי מִשְׁתַּנֶּה הָעִנְיָן לְפִי הַזְּמַן, [אַךְ לְמַעֲשֶׂה מַסִּיק שָׁם שֶׁאֵין לִסְמֹךְ עַל סְבָרָא זוֹ רַק לְהַחְמִיר וְכֵן עִקַּר בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת וְלֹא לְהָקֵל], וְכֵן מַשְׁמַע מִמַּה שֶּׁכָּתַב הַמְּגַן אַבְרָהָם (סק״ט) בְּשֵׁם מַהֲרַי״ל (תשרי סי׳ קנב) דְּלְעִנְיַן קְבִיעַת שַׁבָּת פְּשִׁיטָא דְּאָזְלִינַן בְּכָל יוֹם אַחַר שְׁעוֹתָיו [וְרָצוֹנוֹ לוֹמַר שֶׁמִּתְחַלֵּק הַזְּמַן דְּמַעֲמוּד הַשַּׁחַר עַד צֵאת הַכּוֹכָבִים, שַׁבָּתוֹכוֹ נִכְלָל הַזְּמַן דְּאַרְבָּעָה מִילִין גַּם כֵּן אַחַר שְׁעוֹתָיו], וְכֵן הוּא גַּם דַּעַת הַגְּרַ״א בְּבֵאוּרוֹ דְּכָל שִׁעוּרֵי הַגְּמָרָא בֵּין דְּאַרְבָּעָה מִילִין שֶׁהוּא עַד צֵאת כָּל הַכּוֹכָבִים לְשִׁיטָתוֹ, וּבֵין דִּשְׁלֹשֶׁת רִבְעֵי מִיל שֶׁהוּא זְמַן בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, הַכֹּל הוּא בִּזְמַן נִיסָן וְתִשְׁרֵי מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּזְמַן אַחֵר מִשְּׁתַּנֶּה לְפִי הַזְּמַן, וּבִימֵי הַקַּיִץ הַבַּיִן הַשְּׁמָשׁוֹת מַאֲרִיךְ הַרְבֵּה יוֹתֵר. וְכֵן כָּתַב הַגְּרַ״א עוֹד דִּשְׁעוּרֵי הַגְּמָרָא לֹא נֶאֶמְרוּ רַק בְּאֹפֶק בְּכָל אֲבָל בִּמְדִינוֹתֵינוּ שְׁנוֹטִין לְצַד צָפוֹן הַבַּיִן הַשְּׁמָשׁוֹת מַאֲרִיךְ יוֹתֵר, וְכֵן כָּתַב סֵפֶר מִנְחַת כֹּהֵן, וּמִי הוּא בְּזִמֵּנוּ שֶׁיּוּכַל לְכַוֵּן הַזְּמַן בְּצִמְצוּם, עַל כֵּן בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת יֵשׁ לְזָהֵר מְאֹד אֲפִלּוּ לְדַעַת הַגְּאוֹנִים וְהַגְּרַ״א שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה עַד שֶׁיֵּרָאוּ הַשְּׁלֹשָׁה כּוֹכָבִים בֵּינוֹנִים שֶׁזֶּהוּ הַיְסוֹד הַמֻּסְכָּם לְלֵילָה הַנֶּאֱמָר בְּגְמָרָא בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת [בִּבְרָכוֹת ב׳ עַמּוּד א׳ וּפְסָחִים ב׳ עַמּוּד א׳ וּמְגִלָּה כ׳ עַמּוּד ב׳], וְקֹדֶם לָכֵן לֹא הָוֵי לַיְלָה וַדַּאי, וְסִימָן זֶה שֶׁיָּדוּ בְּכָל מָקוֹם וּבְכָל זְמַן, אַךְ מִפְּנֵי שֶׁאֵין אָנוּ בְּקִיאִין בִּבְינוֹנִים צְרִיךְ קְטָנִים וּכְדִלְקָמַּיה, וְעַיֵּן בְּסִימָן רצ״ג (בי״ל ד״ה שיראו) מַה שֶּׁכָּתַבְנוּ אוֹדוֹת הַכְּסִיף הָעֶלְיוֹן וְשָׁם לַתַּחְתּוֹן מַה שֶּׁשַּׁיָּךְ גַּם כֵּן לְעִנְיַן מוֹצָאֵי שַׁבָּת. וּלְדַעַת רַבֵּנוּ תָּם צְרִיךְ לְהַמְתִּין בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת מְלָאכוֹת מְלָאכָה עַד זְמַן אַרְבָּעָה מִילִין שֶׁהוּא עַל כָּל פָּנִים שְׁעוּר שָׁעָה וְחֶמֶשׁ מַעֲת הַתְּחָלַת הַשְּׁקִיעָה שֶׁלְּדַעְתּוֹ אָז זְמַן יְצִיאַת שְׁלֹשָׁה כּוֹכָבִים בֵּינוֹנִים, וְכֵן לְכַתְּחִלָּה לְצֵאת דַּעַת רַבֵּנוּ תָּם וְכָל הָנֵי רַבְוָתָא הַמַּחֲזִיקִים כְּשִׁיטָתוֹ שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת עַד שֶׁיִּשְׁלַם הַשְּׁעוּר דְּאַרְבָּעָה מִילִין, וְעַיֵּן מַה שֶּׁכָּתַבְנוּ לְקַמָּן בְּסִימָן רצ״ג בְּבֵאוּר הֲלָכָה דִּבּוּר הַמַּתְחִיל עַד בְּסוֹף הַדִּבּוּר מַה שֶּׁכָּתַבְנוּ שָׁם. וּלְעִנְיַן שָׁעוֹת זְמַנִּיּוֹת בַּיָּמִים הָאֲרֻכִּים נִרְאֶה דְּאִם רוֹאֶה שֶׁהַכְּסִיף הָעֶלְיוֹן וְשָׁוֶה לַתַּחְתּוֹן שֶׁנִּשְׁקַע הָאָדָם מִן כָּל כִּפָּה הֶרְקִיעַ בְּצַד הַמַּעֲרָבִי יֵשׁ גַּם כֵּן שִׁלְשָׁה כוֹכָבִים, אֵין צָרִיךְ לְהַחְמִיר לְהַמְתִּין עַל שָׁעוֹת זְמַנִּיּוֹת בַּיָּמִים הָאֲרֻכִּים אֲפִלּוּ לְדַעַת רַבֵּנוּ תָּם. וְדָהָא אִלּוּ שְׁנֵי הַסִּימָנִים גַּם כֵּן נֶאֱמַר בְּגְמָרָא [שבת ל״ה] עַל זְמַן הַלֵּילָה, וְאִיתָא גַּם כֵּן שָׁם בְּגְמָרָא (ע״א) דְּאַבָּיֵי הָוָה מְסַתְּכֵל עַל סְמָנָא דְּהֶכְסֵיף עַיֵּן שָׁם בְּגְמָרָא, וּמַשְׁמַע דְּבְסִימָן זֶה לְבַד הָיָה מִסְתַּפֵּק, וּנְהִי דְּאֵין אָנוּ בְּקִיאִין כָּל כָּךְ כְּמוֹתָם עַל כָּל פָּנִים בְּהִצְטָרֵף גַּם כֵּן סִימָן הַכּוֹכָבִים בְּוַדַּאי שׁוּב אֵין לָנוּ לְהַחְמִיר יוֹתֵר, וּמוּטָב לָנוּ לוֹמַר שֶׁאֵין אָנוּ בְּקִיאִין בְּחִשְׁבּוֹן הָאֲפָקִים שֶׁמִּשְׁתַּנֶּה הַחַמָּה בְּתַהֲלוּכוֹתֶיהָ לְפִי הַמָּקוֹם וְהַזְּמַן וְעַל כֵּן אָנוּ יוֹדְעִין הַיַּשֵּׁב חִשְׁבּוֹן הָאַרְבָּעָה מִילִין שֶׁהוּא רַק סִימָן אֶחָד וְיֵשׁ לָנוּ בְּמֶה לְהִתְלוֹת, מִשְּׁנֶאֱמַר שְׁאָנוּ טוֹעִין בְּאִלּוּ הַשְּׁנֵי סִימָנִים]:

* **אֵיזֶה זְמַן.** עַיֵּן בְּמִשְׁנָה בְּרוּרָה (ס״ק כב) שֶׁכָּתַבְנוּ דְּלֹא סָגֵי וְכוּ׳, כֵּן כָּתַב הָרַא״ש בְּבֵיצָה פֶּרֶק הַמֵּבִיא וְהוּבָא בְּבֵית יוֹסֵף (ד״ה חמנו). וְכָתְבוּ הַפּוֹסְקִים דְּלֹא אִיתְבַּרַר שִׁעוּרוֹ מִן הַגְּמָרָא, וְנִרְאֶה דְּעַל כָּל פָּנִים הוּא פַּחוֹת מִכְּדֵי שְׁלֹשֶׁת רִבְעֵי מִיל נַדַּאי לֹאו הָכִי יִשְׁאַר קוּשְׁיַת תּוֹסְפוֹת בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה דַּף ט׳ עַמּוּד א׳ דִּבּוּר הַמַּתְחִיל וְרַבִּי עֲקִיבָא בְּמַה שֶׁהַקְשׁוּ מֵהָא דְּאִיתָא בְּשַׁבָּת סָפֵק חֲשֵׁכָה עַיֵּן שָׁם], וְלָכֵן סְתָמִתִּי בְּמִשְׁנָה בְּרוּרָה כְּהַאי אָדָם:

* **וְשָׁעוּר זְמַן בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת וְכוּ׳.** הִנֵּה בְּשַׁבָּת ל״ה (ע״א) אָמְרִינַן הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוּדָה לְעִנְיַן שַׁבָּת, וְהֲלָכָה כְּרַבִּי יוֹסֵי לְעִנְיַן תְּרוּמָה וְהוּא הַדִּין לְעִנְיַן מוֹצָאֵי שַׁבָּת כְּמוֹ שֶׁכָּתְבוּ הַפּוֹסְקִים. וּלְכָאוֹרָה יֵשׁ לַעֲיֵן, כֵּיוָן דְּטַעֲמוֹ דְּרַבִּי יוֹחָנָן שֶׁפָּסַק כֵּן הוּא מִשּׁוּם סְפֵקָא כְּדְמוּכָח שָׁם בְּגְמָרָא, אִפְשָׁר דְּלֹא מַחְמִרִינַן רַק לְעִנְיַן דְּאוֹרַיְתָא דִּסְפֵקוֹ לְחֻמְרָא, אֲבָל לְעִנְיַן כָּל הַשִּׁבּוּתִין אֲפִלּוּ אִם נִסְבּר דְּגָזְרוּ עֲלֵיהֶן בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת הוּא רַק בְּבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת דְּרַבָּנַן, וְכֵן מוּכָח מַרְמָ״א בְּהַגָּ״ה בְּסָעִיף א׳, וּכְעִנְיַן זֶה עַמּוּד ב׳ בְּתוֹסְפוֹת דִּבּוּר הַמַּתְחִיל הַקֶּשֶׁת וְכוּ׳ עַיֵּן שָׁם בְּסוֹף דִּבְרֵיהֶם, וְכֵן מוּכָח מַהֲרַמְבַּ״ם שֶׁכָּתַב בְּפֶרֶק ה׳ מֵהִלְכוֹת שַׁבָּת הֲלָכָה ד׳ מִשְׁתַּשְׁקַע הַחַמָּה הוּא הַזְּמַן הַנִּקְרָא בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת בְּכָל מָקוֹם, וּבְפֶרֶק כ״ד הֲלָכָה י׳ בְּעִנְיַן הַשִּׁבּוּתִין כָּתַב סְתָם בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, הֲרֵי מִפֹּרָשׁ שֶׁמִּשְׁקִיעַת הַחַמָּה שֶׁהוּא בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת דִּבְרֵי יְהוּדָה אֲסוּר הַשִּׁבּוּתִין הָאֲמוּרִים בְּבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת. וְאָמְנָם בְּדָבָר דְּאָזְלִינַן בֵּיהּ לְקֻלָּא בְּבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת וְתָלִינַן שֶׁהוּא לַיְלָה בְּגוֹן לְעִנְיַן תַּעֲנִית יָחִיד [עַיֵּן בְּרַא״ש פֶּרֶק בְּמֶה מַדְלִיקִין סִימָן (כ״ד) [כ״ג], וּבְסִימָן תקס״ב סָעִיף א׳ בְּבֵאוּר הַגְּרַ״א שָׁם], מִשְּׁמַע מִדִּבְרֵי הָרַא״ש וְכֵן הוּא גַּם כֵּן בְּחִדּוּשֵׁי הָרַשְׁבָּ״א (ד״ה אמר רבה) בְּשֵׁם רַבֵּנוּ יוֹנָה דְּהוּא אֲפִלּוּ בְּבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת דְּרַבִּי יְהוּדָה, וְלִפְי זֶה לְעִנְיַן סְפֵירַת הָעֹמֶר לְדַעַת הַמְקִלִּין בְּבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת בְּסִימָן תפ״ט (סעיפים ב-ג) יְהֵיהּ מֻתָּר אֲפִלּוּ בְּבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת דְּרַבִּי יְהוּדָה, וְכֵן לְעִנְיַן שְׁבוּת בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת לְצַדָּדָן מִצָּוָה דְּקִיָּמָא לַן בְּסִימָן שמ״ב דְּלֹא גָּזְרוּ עֲלֵיהּ, וּלְדַעַת הָאַחֲרוֹנִים שְׁסוֹבְרִין שָׁם דְּהוּא אֲפִלּוּ בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת יְהֵיהּ גַּם כֵּן מֻתָּר לְפִי זֶה גַּם בְּבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת דְּרַבִּי יְהוּדָה אַף דְּלְרַבִּי יוֹסֵי הוּא עֲרַיִן נַדַּאי יוֹם וְלֹא בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת. אַךְ יֵשׁ לַעֲיֵן לְפִי מַה שֶּׁכָּתַב הַגְּרַ״א בְּבֵאוּרוֹ וְכֵן בְּסֵפֶר קְרֶבֶן נְתַנְאֵל (שם אות ד) וְהִתְפַּלְּאוּ שְׁנֵיהֶם עַל הָרַא״ש מֵהָא שְׁמַקֵּל לְעִנְיַן תַּעֲנִית מְשׁוּם דְּהָא קִיְמָא לַן דְּלְחֻמְרָא לֹא בְּאוּרוֹ וְכֵן כָּתַב בְּסֵפֶר קְרֶבֶן נְתַנְאֵל גַּם כֵּן לְעִנְיַן שְׁבוּת בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת אוֹ לְעִנְיַן סְפֵירָה גַּם כֵּן לֹא מְקִילִינַן מְשׁוּם סְפֵקָא דְּרַבָּנַן, כֵּיוָן דְּלְרַבִּי יוֹסֵי אֲפִלּוּ סְפֵקָא לֹא הָוֵי:

* **קֹדֶם הַלַּיְלָה.** לַיְלָה נִקְרָא מִן הַתּוֹרָה לְכָל דָּבָר מִשֶּׁיָּרְאוּ הַשְּׁלֹשָׁה כּוֹכָבִים בֵּינוֹנִים, וּמִפְּנֵי שֶׁאֵין אָנוּ בְּקִיאִין בֵּין גְּדוֹלִים לְבֵינוֹנִים עַל כֵּן צָרִיךְ לְפָרֵשׁ מְלָאכָה אֲפִלּוּ לְדַעַת רַבֵּנוּ תָּם (לה. תוס׳ ד״ה תרי תילתי) שְׁנִּשְׁתַּנָּה הַשִּׁעוּר דְּאַרְבָּעָה מִילִין לְפִי הָאֹפֶק וְהַזְּמַן וּכְמוֹ שֶׁכָּתַבְנוּ לְעֵיל, וּבְמַדִּינוֹתֵינוּ רְגִילוּת לְהַרְאוֹת הַכּוֹכָבִים קֹדֶם הַשְּׁלֵמַת הַשִּׁעוּר דְּאַרְבָּעָה מִילִין, לֹא יוּכַל לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּעֶרֶב שַׁבָּת עַד הַשְּׁלֵמַת הַזְּמַן הַמְבֹאָר בַּשֻּׁלְחָן עָרוּךְ אֲפִלּוּ לְדַעַת רַבֵּנוּ תָּם, כִּי בְּבָר חָשׁוּךְ הַיּוֹם בְּאוֹתוֹ הַזְּמַן וְהוּא לַיְלָה אוֹ עַל כָּל פָּנִים סְפֵק לַיְלָה, אֲבָל אִי אֶפְשָׁר לְפָרֵשׁ

מִשְׁנָה בְּרוּרָה

שֶׁהוּא מְקֻבָּלוֹ עָלָיו לְשֵׁם תּוֹסֶפֶת שַׁבָּת אוֹ עַל יְדֵי אֲמִירַת בָּרוּךְ וּכְדִלְקַמָּן בְּסָעִיף ד׳. וְאִם מֹהֲנֵי לְזֶה קַבָּלָה בְּלֵב עַיֵּן לְקַמָּן בְּסִימָן תר״ח סָעִיף ג׳ בַּהַגָּ״ה וּבְמִשְׁנָה בְּרוּרָה שָׁם (ס״ק טז). וְעַיֵּן לְקַמָּן בְּרס״ג סָעִיף י׳ בַּהַגָּ״ה דְּמִנְהָגֵנוּ שֶׁהָאִשָּׁה הַמַּדְלֶקֶת נֵרוֹת לְשַׁבָּת הִיא מְקַבֶּלֶת שַׁבָּת בְּהַדְלָקָה זוֹ: ל (כב) **אֵיזֶה זְמַן.** וְלֹא סָגֵי בְּהוֹסָפָה כָּל שֶׁהוּא אֶלָּא שֶׁצָּרִיךְ קְצָת יוֹתֵר. וְשִׁעוּר הַתּוֹסָפָת עִם בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת בְּיַחַד (יט) עוֹלֶה כְּמֵעַט חֲצִי שָׁעָה, וְעַיֵּן בְּבֵאוּר הֲלָכָה (ד״ה אחה זסק״ו): (כג) **שְׁלֹשֶׁת רִבְעֵי מִיל.** וְהוּא (כ) לְעֵרֶךְ רֶבַע שָׁעָה. וְהִנֵּה הַשֻּׁלְחָן עָרוּךְ הִזְכִּיר בְּסָעִיף זֶה דַּעַת רַבֵּנוּ תָּם (לה. תוס׳ ד״ה תרי תילתי) וְסִיְעָתוֹ, אֲבָל הָרְבֵּה מֵהָרַאשׁוֹנִים סְבִירָא לְהוּ וְגַם הַגְּרַ״א הִסְכִּים לְשִׁיטָתָם דְּבֵין הַשְּׁמָשׁוֹת מַתְחִיל תֵּכֶף הַשְּׁקִיעָה הֵינוּ מִשָּׁעָה שֶׁהַחַמָּה נִתְכַּסָּה מֵעֵינֵינוּ, וְנִמְשָׁךְ זְמַנּוֹ כְּדֵי שְׁלֹשֶׁת רִבְעֵי מִיל, וְאַחַר כָּךְ בְּסָמוּךְ לוֹ יוֹצְאִין הַשְּׁלֹשָׁה כּוֹכָבִים בֵּינוֹנִים וְהוּא לַיְלָה מִן הַתּוֹרָה לְכָל דָּבָר. וּלְפִי זֶה יֵשׁ לְזָהֵר מְאֹד שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה אַחַר שֶׁהַחַמָּה נִתְכַּסָּה מֵעֵינֵינוּ, וַאֲפִלּוּ מְלָאכֶת מִצְוָה כְּגוֹן הַדְלָקַת הַנֵּרוֹת לִסְעֻדַּת שַׁבָּת גַּם כֵּן יִזָּהֵר מְאֹד לְגָמֵר הַדְלָקָתָם קֹדֶם שֶׁתִּשְׁקַע הַחַמָּה, דִּלְאַחַר כֵּן הוּא בִּכְלַל בֵּין הַשְּׁמָשׁוֹת, וְעַיֵּן לְעֵיל בְּסָעִיף קָטָן ו׳. וּלְכַתְּחִלָּה אֵין לְהַמְתִּין עַד הֶרָגֵע הָאַחֲרוֹן רַק יַקְדִּים הַדְלָקָתָם מְשָׁעָה שֶׁהַשֶּׁמֶשׁ בְּרָאשֵׁי הָאֵילָנוֹת כְּדִלְקַמָּן, וּמִי שֶׁמַּחְמִיר עַל עַצְמוֹ וּפוֹרֵשׁ עַצְמוֹ מִמְּלָאכָה חֲצִי שָׁעָה אוֹ עַל כָּל פָּנִים שְׁלִישׁ שָׁעָה קֹדֶם שְׁקִיעָה אַשְׁרֵי לוֹ, דְּהוּא יוֹצֵא בָּזֶה (כפ) יְדֵי שִׁיטַת כָּל הָרִאשׁוֹנִים. וּלְעִנְיַן מוֹצָאֵי שַׁבָּת עַיֵּן בְּבֵאוּר הֲלָכָה (ד״ה שהוא) שֶׁבַּאַרְנוּ בְּשֵׁם הַפּוֹסְקִים דִּלְכַלֵּי עָלְמָא הַשָּׁעוּר דְּשִׁלֹּשֶׁת רִבְעֵי מִיל מִשְׁתַּנֶּה לְפִי הַזְּמַן וְהַמָּקוֹם, וְלֹא נֶאֱמַר זֶה בַּגְּמָרָא אֶלָּא בְּאֹפֶק בְּכָל וּבִזְמַן נִיסָן וְתִשְׁרֵי שֶׁהַיָּמִים וְהַלֵּילוֹת שָׁוִים, וּבִמְקוֹמוֹתֵינוּ שֶׁנּוֹטֶה לְצַד צָפוֹן הָעוֹלָם מִתְאָרֵךְ הַרְבֵּה יוֹתֵר, עַל כֵּן יֵשׁ לְזָהֵר מְאֹד שֶׁלֹּא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת אַף שֶׁנִּתְאַחֵר זְמַן רַב אַחַר הַשְּׁקִיעָה עַד שֶׁיֵּרָאוּ שְׁלֹשָׁה כּוֹכָבִים קְטַנִּים וּכְדִלְקַמָּן בְּסִימָן רצ״ג סָעִיף ב׳, וְעַיֵּן שָׁם בְּמִשְׁנָה בְּרוּרָה וּבֵאוּר הֲלָכָה: (כד) **קֹדֶם הַלַּיְלָה.** לַיְלָה נִקְרָא מִן הַתּוֹרָה

(יט) חַיֵּי אָדָם (ח״ב כלל ה ס״א): (כ) מְגַן אַבְרָהָם (סק״ט). וּלְדַעַת הַחֹק יַעֲקֹב בְּסִימָן תנ״ט (סק״כ) וּלְדַעַת הַגְּרַ״א שָׁם הוּא מְעַט יוֹתֵר: (כא) הֵיינוּ אֲפִלּוּ לְשִׁיטַת רַבִּי אֶלְיעֶזֶר מִמֵּץ (יראים סי׳ רצד), וַאֲפִלּוּ אִם נִסְבּר דְּמִיל הוּא כ״ד מִינוּטוּ, וְיוֹצֵא בָּזֶה מִדִּינָא גַּם הַתּוֹסֶפֶת שַׁבָּת לְהַרְבֵּה אַחֲרוֹנִים:

Scanned by CamScanner

עליו לענות גופו, ולפיכך אינו ענין לקרבן כלל כמו בשאר תעניות, ואינו אלא מוסיף על מצות עשה של תוספת יום הכיפורים, ועל כן אינו חל אלא בדיבור בפה דוקא.

7 עיקר זמן התוספת אם צריך קבלה

(ח) ונראה דכל מה שנתבאר לעיל דברי השו"ע דחייב להוציא בשפתיו ולקבל התוספת בפיו, היינו דוקא במוסיף זמן על הקודש יותר משיעור עיקר החיוב של תוספת, אבל על גוף מצות תוספת על הקודש שהוא זמן מעט קודם בין השמשות, בזה אינו צריך דוקא קבלה בפה, רק בעל כרחך חל עליו מצות התוה"ק להוסיף בעינוי ובשביתה ממלאכה. כמו עינוי דעיצומו של יום עצמו שחל על האדם בלא שום קבלה, הכי נמי עיקר מצות תוספת חול על הקודש חל על האדם מצד מצות התורה, ואינו צריך שום קבלה בזה, ועל ידי שפורש עצמו ממלאכה ואכילה, ממילא מתקיים מצות תוספת בלא קבלה בפה.

ומצאתי שכתב כן להדיא בשו"ע התניא (סי' רס"ו קונטרס אחרון ס"ק ג') בתוך דבריו, וז"ל ודומיא דתוספת יום הכיפורים שהיא בקבלה [בפה] בלבד [לא בתפלה], עיין סי' תקנ"ג בטור ובית יוסף [ר"ל דצריך קבלה בפה], ולהכי לא מיתסר בשבותים [כלומר דשבותים המבוארים להיתר שם בסי' רס"א בזמן של בין השמשות עי' בסמוך, מותרים נמי בזמן התוספת], דלא עדיף התוספת שהוא עשה [ר"ל שהיא מצות עשה], מבין השמשות שהיא ספק כרת [ומותר בהני שבותים ע"ש]. ועוד שגם בין השמשות הוא בכלל התוספת בעל כרחו אף אם הוא יום, כיון שהוא סמוך לחשיכה ממש, ואף שלא קבלו הרי הוא "מקובל ועומד מהר סיני", ואפילו הכי התירו השבותים, עכ"ל. הרי מדבריו דאותו זמן של עיקר התוספת ממש אינו צריך קבלה בפירוש בפיו, אלא מקובל ועומד מהר סיני במצות עשה של תוספת, ולא תליא כלל בקבלתו בפיו. וכל הדיון בסי' תקנ"ג ובסי' תר"ח אם צריך האדם לקבל על עצמו התוספת בפה, הוא דוקא במוסיף זמן יותר מהחיוב עליו לקיים מצות תוספת, דזה לא חל עליו אלא על ידי קבלה בפה דוקא וכנ"ל.

ולפי זה נראה דגם מה שכתב המשנה ברורה בסי' רס"א (ס"ק כ"ח) על דברי השו"ע שם בענין תוספת שבת, דבעינן שיקבל התוספת בדיבור לשם תוספת דוקא, או על ידי אמירת ברכו ע"ש. יש לומר שכוונתו נמי רק במה שמוסיף יותר מהשיעור, ומשום הכי הצריך שיקבל בפה דוקא. אבל לא מירי כלל בעצם מצות תוספת שבת כשאינו מוסיף על זמן שיעור המחוייב מן התורה, דאז וודאי שאינו צריך קבלה בפה דוקא.

אבל בספר תוספת שבת (סס סעיף ד' ס"ק י"ג) כתב להוכיח מדברי המרדכי (שבת סי' ר"ס) דאפילו למ"ד תוספת שבת דאורייתא היינו דוקא בקיבל עליו להוסיף מחול על הקודש, אבל בלא קיבל עליו אף שעל ידי זה ביטל מצות עשה, מכל מקום לא חל עליו תוספת שבת בלא קבלה. וזה תוכן דברי המרדכי שהביא שם בדבריו מחלוקת בין רבינו שמריה ובין רבינו יואל, בהא דקתני (שבת ל"ד ע"ב) ספק חשיכה וספק אינו חשיכה מערבין וכו', כלומר דמותר בבין השמשות כמה שבותים [ומבוארים שם בסי' רס"א], אם הם מותרים גם כן בקיבל עליו תוספת שבת והתפלל ערבית או לא. ודעת רבינו שמריה דאסור לאחר עניית ברכו, דהוי כקיבל עליו התוספת ע"ש במרדכי. וא"כ לפי דעת רבינו שמריה על כרחך צריכים לאוקמא מתני' הנ"ל

ספר חיים לחג חלק א
הרב"ג ר' חיים קלמן גוטמאן שליט"א

Scanned by CamScanner

דקתני השבותים המותרים בבין השמשות, דהיינו כשלא קיבל על עצמו תוספת שבת, ומשום הכי לא חל עליו תוספת שבת בלא קבלה, דאם קבל עליו להוסיף, הא אסור בהני שבותים. על כל פנים מוכחא מדבריו דכל שלא קיבל על עצמו תוספת שבת, לא חל על האדם ממילא עכת"ד ספר תוספת שבת. וכן כתב בשו"ת חלקת יואב (או"ח סי' ל') דצריך לקבל על עצמו תוספת שבת ולא אתי ממילא, והביא שם בדבריו ראיה מדברי הריטב"א (ר"ה ט' ע"ב ד"ה יכול) ע"ש.

ב' דרגות בענין תוספת שבת

והנה מה שכתב בספר תוספת שבת להכריח לפי שיטת רבינו שמריה שצריך דוקא קבלה בפה, נראה לומר דלפי דברי השו"ע התניא בקו"א הנ"ל אין שום הכרח לזה, דלפי מה שביאר שם אתי שפיר דברי רבינו שמריה אף אם ס"ל דעיקר מצות תוספת שבת חל על אדם בעל כרחך בלא קבלתו, ותוכן דברי השו"ע התניא שם הוא, דאיכא ב' דרגות בענין תוספת שבת, (א') עיקר תוספת שבת המחויב מדינא, וכן בקבל עליו תוספת יותר מן השיעור סתם, וזה ודאי דאינו חמור מבין השמשות עצמו, ולכולי עלמא [אף לרבינו שמריה הנ"ל] מותר בשבותים הנ"ל. (ב') קיבל על עצמו חומרת עיצומו של יום על ידי אמירת ברכו וכדומה, בזה חמירא דיניה מבין השמשות, דחל עליו חומרת עיצומו של יום ממש, וכאילו היה כבר לילה וכו' עש"ב. וא"כ אין הכרח דעיקר זמן התוספת דחייב מדינא צריך דוקא קבלה בעל פה, דשפיר יש לומר דאף בלא קבלה חל עליו דין תוספת שבת ממילא, וכל הזמן של בין השמשות הוי בעל כרחך בכלל מצות תוספת שבת, אפילו הכי מותר בהני שבותים, דדוקא במקבל על עצמו חומרת עיצומו של יום באמירת ברכו, הוא דסבירא ליה לרבינו שמריה דאסור בכל הני שבותים המותרים בבין השמשות.

וגם מדברי הריטב"א המובא בחלקת יואב הנ"ל נראה דאין ראיה לדינא, דלאחר העיון בדברי הריטב"א נראה שיש לו שיטה אחרת במצות תוספת שבת ממאי דקיי"ל לדינא, שהרי ז"ל הריטב"א שם "ותוספת זה אינו בדברים וביטול מלאכה בלבד, אלא שיוסיפנו בדברים של קדושה, או בתפלה או בקידוש" עכ"ל, ומבואר דשיטת הריטב"א דלא חל על האדם חיוב תוספת שבת אפילו בקבלה בדברים, רק דוקא כשמוסיף על השבת בדברים של קדושה על ידי תפלה וכדו'. וזה שיטה מחודשת במצות תוספת שבת דאף אם אמר בפיו שמקבל על עצמו תוספת שבת לא יועיל דברים לבד, אלא בדיבור של קדושה, ודיעה זו אינו מובא כלל בדברי הפוסקים והשו"ע, דמשמעות דבריהם בסי' רס"א (סס) ובסי' תר"ח (סס) דבקבלה בפה על כל פנים לכולי עלמא סגי, ואינו צריך לקבלו בדברים של קדושה, ואם כן מוכח דלא קיי"ל כהריטב"א. [ועל כל פנים הא וודאי דלא מועיל לפי דעת הריטב"א אף קבלה בפה, וזה דלא כדברי החלקת יואב שלמד בדעתו דס"ל דתוספת שבת צריך קבלה בפה, ומשמע דעל כל פנים בקבל עליו בפה מועיל וחל קדושת תוספת שבת, דלהריטב"א אפילו קבלה בפה לא סגי].

ועל כל פנים נתבאר היטב לדינא לפי דעת השו"ע התניא דאותו זמן מועט דחייב מן התורה בתוספת אינו צריך שום קבלה בפה ודיבור, ורק במוסיף יותר זמן תוספת ממה שמחוייב צריך לקבל על עצמו דוקא בדיבור בפיו, ולא קשה מכל ההוכחות דכתבו האחרונים הנ"ל, ונתבאר שכן יש לומר גם בדעת המשנה ברורה.

Scanned by CamScanner

יישוב על מקומות שנוהגים לומר ברכו בליל שבת לאחר שהגיע הזמן ודאי לילה

ולפי זה אתי שפיר מה שנוהגים בזמנינו בהרבה מקומות להתפלל תפלת ערבית ולומר ברכו כשכבר הגיע הזמן של ודאי לילה, ולא תקשה האיך מקיימין מצות תוספת שבת ויו"ט בלא קבלה בפה, דבעל כרחך חל עליו מצות תוספת המחוייב בלא קבלה בפה, דבעיקר מצות תוספת אינו צריך קבלה בפירוש.

קבלת תוספת שבת קודם פלג המנחה

(ט) כתב הרמב"ן (תורת האדם, ענין אגלות ישנה) מובא בבית יוסף (סוף סי' תקנ"ג) דלכל היותר יכול לקבל התענית רק מפלג המנחה ולמעלה, וכמו שכתב שם לבאר דהקבלה אינו מועיל אלא בזמן שיכול לחול שם תוספת ליום שלאחריו, והיינו מפלג המנחה ואילך [כיון דלר' יהודה כבר יכול להתפלל ערבית, עי' לקמן (או' י"ח) מדברי המגן אברהם (סי' קפ"ח ס"ק י"ח)], אבל לא קודם לזמן הזה.

והמגן אברהם (סי' תר"ח ס"ק ד') העתיק דין זה לדינא, וסיים ומיהו אם קיבל עליו בפירוש שלא לאכול עוד אסור, וביאר בשו"ע התניא (שם ס"ז) וכן הוא בפרי מגדים (שם א"א שם) ובשער הציון (שם ס"ק י"ט) דכוונת המגן אברהם לחלק בין אם מוסיף על התענית דלא שייך להוסיף אפילו בפה, אלא מזמן פלג המנחה שייך דיחול עליו שם תוספת ליום שלאחריו. אבל אם מקבל על עצמו שלא לאכול הוי כנדר בעלמא שמקבל עצמו, ואין זה הוספה על התענית שלמחר, וחל על האדם באיזה זמן שיהיה. וזה דלא כהבנת המחצית השקל (שם) בדברי מגן אברהם, וכמו שהעיר השער הציון הנ"ל.

ובעצם זמן פלג המנחה נחלקו בו המגן אברהם (סי' תל"ג ס"ק ג') והלבוש (שם ס"ו), אם זמנה שעה ורביע קודם צאת הכוכבים, וזהו דעת המגן אברהם, ודעת הלבוש הוא דזמנה שעה ורביע קודם שקיעת החמה, והחשבון שעה ורביע הוא לכולי עלמא שעה זמניות, עיין מנחת כהן (ספר מנוחת השמש מאמר שני פ"ו-ט') וביאור הלכה (סי' רס"ז ס"ב ד"ה להקדים) [והארכנו בזה בדברינו (מג' הלקט גר מנוכה ערב שבת או' ד') דאנן קיי"ל עיקר כדעת המגן אברהם, ואפילו הכי נוהגין אנו להחמיר בכל ערב שבת להדליק נרות ושלא לעשות מלאכה בערך שעה ומחצה קודם זמן צאת הכוכבים, כדי להחמיר לשיטת הגאונים (הובא בשו"ת יו"ד סי' רס"ג ס"ק ט') וגם לשיטת היראים (סו"ס רע"ד), דלפי שיטת היראים כבר הוי זמן בין השמשות בזמן הנ"ל, ואף דבימות החורף שהימים קצרים מגיע לפעמים דבעת שאנו מדליקים נרות שבת הוי עדיין קודם זמן פלג המנחה לשיטת המגן אברהם הנ"ל דדכוותיה סבירא לן עיקר לדינא, מכל מקום אין מזה קושיא למה דקיי"ל כשיטת המגן אברהם, כמו שבארנו שם באורך].

קידוש ביום הכיפורים מן התורה

(י) והנה ראיתי עוד להעיר בענין מצות תוספת יום הכיפורים, דמצינו חידוש דין בדברי מרן החתם סופר (הגהות או"ח סי' רע"א מג"א ס"ק א'), ותוכן דבריו דהנה איתא במס' שבועות (י"ג ע"א) "דתניא יכול לא יהא יום הכיפורים מכפר אלא אם כן התענה בו וקראו מקרא קדש, ולא עשה בו מלאכה, לא התענה ולא קראו מקרא קדש, ועשה בו מלאכה מנין, תלמוד לומר יום כפורים הוא מכל מקום, ופירש"י בד"ה לא קראו מקרא קדש, לא קבלו בברכותיו לומר

Scanned by CamScanner

בדברינו (מ"ז מצות וידוי ביום הכיפורים אות ז') דכיון דהתורה הקדושה קבעה יום הכיפורים ליום סליחה וכפרה, איכא מצות וידוי ותשובה מן התורה ביום הזה, ואם כן הא איכא מצות דבקום ועשה ביום הזה וע"ז].

העולה מהנ"ל דלפי דברי התוס' ליכא חיוב קידוש בפה ביום הכיפורים, רק בכוונה לבד ששובת לשם מצות היום סגי, ולענין שבת איכא קרא יתירה זכור זכרהו בכניסתו בפה, לא ביום הכיפורים. אבל לשיטת רש"י גם ביום הכיפורים נכלל במצות מקרא קדש, לקדש את היום בפיו, וצריך כוונה באמירתו לצאת מצות קידוש כמו לענין שבת דאיכא מצות קידוש בדיבור, וצריך גם כוונה לצאת.

אמירת תפלת זכה קודם בין השמשות לקבל עליו העינויים ותוספת יום הכיפורים

אבל על כל פנים נראה דאין החיוב לקדשו דוקא קודם שבא קדושת היום, דודאי מצות תוספת יום הכיפורים חל על האדם מעצמו, כמו עצם מצות היום של יום הכיפורים, וכמו שביארנו לעיל (או' ח') לדינא לפי שיטת שו"ע התניא. רק דביום הכיפורים עצמו חייבתה התורה הקדושה לקדשו עצם היום בכניסתו כמו בשבת, ובשבת עצמו הלא מצינו דיש ענין להדר ולהקדים את הקידוש, כמו שכתב בשו"ע (רים סי' רע"ח ס"ח). ויותר מזה כתב הרמב"ם (פכ"ט מהל' שבת הי"ח) שיקדש מעט קודם כניסתו, וכבר ביאר הפרי מגדים (שם מ"ז ס"ק ח') אף דהרמב"ם לית ליה מצות תוספת שבת כלל, אפילו הכי יכול לקדש מעט קודם שבת, דזה עצמו מצות התורה שיקדשו בדברים קודם כניסתו, שיהא כל היום ממש זכור ע"י דיבורו. אבל מכל מקום הא וודאי דאין זה חובה על האדם לקדש קודם כניסתו, ויכול לקדש אף כשכבר קידש יום השבת, ואפילו לאחר מכך. אם כן הוא הדין נמי ביום הכיפורים יש הידור לקדשו במוקדם כמו בשבת, מיהו יוצא ידי חובת קידוש גם כשמקבלו כשכבר חל עליו קדושת היום בליל יום הכיפורים, ומכוון אז בעת התפילה לקיים מצות קידוש.

ולפי זה אין חיוב להקדים אמירת תפלת זכה קודם בין השמשות כדי שיקבל אז כל העינויים בפה דוקא. אלא דלפי שיטת ספר תוספת שבת שנתבאר לעיל (שם) נמצא דלא חל עליו מצות תוספת אלא אם כן קיבלו בפה ממש, לכן יש ענין להדר לומר הקבלה של תוספת יום הכיפורים בפיו, או על כל פנים יחשוב במחשבתו שמקבל עליו מצות תוספת יום הכיפורים.

תוספת במוצאי יום הכיפורים

(יא) כתב בשו"ע (סי' תרכ"ד סעיף ג') "צריך להוסיף מחול על הקדש גם ביציאתו שימתינו מעט אחר יציאת הכוכבים" ע"כ, והוא בסוגיית הגמרא יומא (פ"ח ע"ח) הנ"ל [בריש דברינו (או' ח')], דילפי התם מצות תוספת בין לפניו ובין לאחריו.

שיעור התוספת במוצאי יום הכיפורים

והנה כבר נתבאר לעיל (או' ו') דאינו מבואר שיעור במצות תוספת מחול על הקדש לפניו, ושיטת התוס' בראש השנה דסגי אפילו בכל דהו, אבל במס' ביצה כתבו דצריך איזה זמן ואינו מפורש כמה, ובמשנה ברורה (סי' רס"ח ס"ג בה"ל ד"ה מיזה, ובסי' תר"ח ס"ק ג') נקיט כשיטת החיי אדם (כלל ה' ס"ח) דשיעור תוספת היא קצת פחות מזמן שיעור ג' רבעי

Scanned by CamScanner

רסב (א) **ישלשל.** עיין ט"ז. יתירם, שלא יהיו מקופלים בחגורו כו'. ועיין ב"י [ד"ה ומ"ש וישחדל], הם דברי כל בו [סימן לא כה, ג], ומשמע דזהו נמי פירוש רש"י [שבת קיג, א ד"ה ישלשל], יע"ש. מה שאמרו [שבת קיט, ב] ב' מלאכים מלוים לאדם, עיין אליה רבה [ס"ק] ב' צדק בסוף ערב שבת ומאדים בתחלת כו', עוד [שם] ב' כוחות, יע"ש. (אין לנו לזוז מפשטיה, ב' מלאכים ממש. שם [אליה רבה] אות ג' צידד לכסות במפות כל השולחנות של כל החדרים, ואף במקום שאין אוכל שם, וכן ראוי לעשות, אבל בחדר שהוא אוכל שם צריך לכסות כל השולחנות שיש לו באותו חדר. **ענג שבת,** עיין סימן רמ"ב, ושם [אשל אברהם אות א] כתבנו ענג שבת אי הוה דבר תורה או דברי סופרים. ועיין סימן רע"א סעיף א' בט"ז ומ"א בזה, ועיין מ"א כאן. ועיין מ"ש באות א', ואי"ה שם יבואר עוד:

באר היטב

נמוקי שבת, [מ"ק סימן ב]. ונלמוד סימן (קמ"ב) קמ"ג כתב שיש נגדי שבת עד מוצאי שבת מאי הכלה, וכוונות כתב לתף אבל יאמר נגדיו, [מ"ק ב]: (ה) **כלה.** ויש למקבלי שבת לומר לעזרת נשים הכנסת, כנסת הגדולה. ומן נוהגין לעמוד לעשות דוגמת כמו שמקבל פני מלך גדול. מן מקבלין שבת כיום כיפור שאל להיות כשבת, כי מן כיום כיפור נאמר שיהיה, שיהי כנסת הגדולה [אות ד]:

שערי תשובה

לשבת כו', ובשאילת שלום שם [אות ד ובהשמטות שם]. ועיין בשו"ת בית אפרים [או"ח, ריש] סימן ט"ו שמקור הדברים בירושלמי פרק ח' דפאה [הלכה ז] ומדרש [רות רבה פרשה ה אות יב] וילקוט [שמעוני] רות [רמז תרד]. ועיין בהגהות מיימוניות הלכות שבת פרק למ"ד [אות ב]. ועיין בפנים מאירות חלק ב' סימן קנ"ב ובאליה רבה [ס"ק ד] מה שכתב משבת דף קמ"ז [ע"א ורש"י ד"ה קמחללין] (כ)[ד]רבנן דפומבדיתא הוי לבשי גלימא אוכמא. וקצת יש לדחות על פי דברי הירושלמי ומדרש וילקוט דלעיל, דאיתא שם בדרש רבי חנינא צריך שיהיה לו שני עטיפות, (בבי) [בכי] [ב] חברייא לקבליה כעטיפתנו בחול כך עטיפתינו בשבת דקאמר דנפצי גלימייהו, שלא היה להם רק עטיפת חול. ועיין בשו"ת מאיר נתיבים:

מחצית השקל

אסור אפילו בשבות. וזה לשון המרדכי סוף פרק במה מדליקין, מדנתנו חכמים שיעור לחזן הכנסת להוליך שופרו לביתו, משמע אבל אדם אחר אסור, ויש לדחות, עכ"ל. הרי דאפילו הולכת שופר שהוא שבות, אסור לאחר התקיעה אפילו לאדם אחר שלא תקע. והנה הלום ראיתי בתשובת ה"ה חכם צבי סימן י"א שחולק על המרדכי, והתיר שבות אחר ברכו, והאריך וכתב וז"ל, וראיתי בספר מ"א הביא בשם כנסת הגדולה כו' מותר בשבותין כו', וכתב עליו ולא עיין במרדכי סוף הפרק כו'. ובאמת אותה ראיה אינני מכיר, דאיפכא מוכח התם, דלמאי דבעי למימר שנתנו חכמים רשות לחזן הכנסת להוליך שופרו היה מותר להדליק נר לכל אדם, אלא שאין משם ראיה כלל, דהתם למאי דסלקא דעתא עדיין לא מיקרי קבלת שבת עד שיעור הולכת שופר לביתו, עכ"ל. וזה לשון הגמרא דף ל"ה ע"ב, תנא דבי רבי ישמעאל שש תקיעות כו' ותוקע ומריע ותוקע ושובת, אמר רבי יוסי בר חנינא שמעתי שאם בא להדליק אחר שש תקיעות מדליק, שהרי נתנו חכמים שיעור לחזן הכנסת להוליך שופרו לביתו, אמר לו אם כן נתת דבריך לשיעורין (פירש רש"י ד"ה לשיעורין, פעמים שביתו קרוב, פעמים שהוא רחוק), אלא מקום צנוע יש לו בראש גגו ששם מניח שופרו, עכ"ל הגמרא. ועל כרחך לפי הבנת ה"ה חכם צבי, ראיית המרדכי מדנתנו חכמים שיעור לחזן כו' והתירו לו להוליך כו', ולולי שהתירו לו חכמים לא היה רשאי להוליך השופר. מכלל, דלאחר שלא התירו לו חכמים, נשאר באיסורו אפילו לעבור על שבות, ומזה מוכח דאפילו מי שלא קיבל שבת אסור בשבות לאחר התקיעה. ולפי זה באמת קושייתו חזקה, דעל כרחך לדעת רבי יוסי עדיין לא קיבלו שבת שום אדם עד אחר שיעור הולכת שופר, דהא מותרים להדליק דהוא איסור תורה. ובלאו הכי יש להקשות מנא ליה דמי שלא קיבל שבת ג"כ אסור בשבות, דלמא לחזן הוצרכו להתיר דהוא קיבל שבת על ידי התקיעה, ולולי שהתירו לו חכמים לא היה רשאי להוליך שופרו לביתו, אבל לאדם אחר לא הוצרכו להתיר כלל, דהאחרים עדיין לא קבלו שבת. גם ראיתי בהגהת מרדכי שם [חדושי אנשי שם על המרדכי שם אות ה] הקשה, ניהו דמוכח דמסתמא אפילו מי שלא קיבל אסור בשבות, אבל מי שאומר בפירוש שאינו מקבל עליו שבת אולי מותר, ע"ש. אולם לענ"ד אין זה כוונת המרדכי, אלא נתכוין דהא חזינן דבקושי התירו לחזן להוליך שופרו, כי מיד אחר התקיעות ראוי לשבות, אלא על פי הכרח שלא יאבד השופר הוצרכו להתיר, ואם איתא דאדם אחר חוץ מהתוקע מותר בשבות לא היה ליה להתיר לחזן להוליך שופרו, אלא החזן כל עת תקיעה יוליך עמו אדם אחר (ולדעת הגהת מרדכי הנ"ל יאמר אותו אדם בפירוש שאינו מקבל עליו שבת עדיין), ואותו אחר הלא מותר בכל השבותים, אם כן יוליך אותו אחר השופר לבית החזן. אלא על כרחך שאין חילוק, ואפילו מי שלא קיבל עליו

פימן ק"פ. במ"א [ס"ק ב]. חלוקים לענין זה גם בחול לענין פת שלם בשעת ברכת המזון, ובשבת כתב שעל כל פנים לא יסיר השלם עד אחר ברכת המזון: (ס"ק א) **ויציע המטות. שיושבין עליהם.** ר"ל, גם המטות שיושבים עליהם, והוא הדין מטות ששוכבים עליהן. והב"ח [ד"ה ויסדר] דייק כן מלשון הטור שכתב כמו בשו"ע ויציע המטות לשון רבים, אף על גב דבגמרא [שבת קיט, ב] לא הוזכר אלא שלחן ערוך ומטה מוצעת, לשון יחיד, מכל מקום נקט הטור לשון רבים, דהא אפילו גבי סידור בעל חוב קיימא לן דמניחים ללוה שני מטות, אחת לישב עליה ואחת לישן עליה, כמבואר בחו"מ סימן צ"ז [סעיף כג], והם דברי הש"ס בבבא מציעא דף קי"ג [ע"ב], והטעם מבואר שם דאם אינו הולך אחר האכילה ד' אמות סכנה לו, לכן נותנין לו שני מטות, וירחיק מטה שישן עליה מן המטה שיושב שם בשעת אכילה ד' אמות, וע"י זה יהיה מורגל לילך ד' אמות אחר אכילה. א"כ הוא הדין כאן יהיו ב' מטות מוצעת, ובגמרא [שבת שם] לא דק, עכת"ד הב"ח: **ויצא המלאך המשב.** ר"ל דהא שני מלאכים מלווים לאדם בליל שבת ביציאתו מבית הכנסת, אחד מלאך טוב כו'. וכתב בספר תוספת שבת [ס"ק א], לפי נוסח הפייט שאומרים ליל שבת ביציאתו מבית הכנסת בסוף הפיוט צאתכם לשלום כו', משמע דהמלאך יוצא מיד אחר ביאתו מבית הכנסת, א"כ ליתא לדברי מהר"י ווייל, דלפי דברי מהר"י ווייל על כרחך הם אצל האדם כל יום השבת. וכתב שראה סדור תפלה אחד נדפס והשמיט נוסח צאתכם לשלום, על פי גדול אחד, ועיין שם מה שכתב ליישב. ולענ"ד פשוט דאף על גב דהמלאך נשאר אצל האדם כל יום השבת מכל מקום אין לשבש נוסח צאתכם לשלום, כי הוא על דרך [דברים כח, ו] ברוך אתה בבואך וברוך אתה בצאתך. ואף על גב דאין יציאת המלאכים עתה, מכל מקום אומר צאתכם לשלום על זמן היציאה כשתהיה: **רש"י היה לו ב' מפות כו' וכשפורסה כו'.** רצה לומר כשנוטל המפה לנערה, כששוב חוזר ופורסה אחר הניעור עושה אוהל: **ועיין מה שכתבתי סימן שמ"ז סעיף י"א.** כילה שאין בגגה טפח כו' מותר לפרוס סדין עליה דכהאי גוונא לא הרי אוהל, ובלבד שלא ישלשל למטה מן המטה טפח, דהמטה הרי היא רחבה טפח, וא"כ המטה נעשה גג, וכשמשלשל טפח תחת המטה הרי אוהל. וכתב שם מ"א, דוקא בכילה אסור כהאי גוונא, דהא הפריסה היתה לצל, אבל במטה דידן אפילו הסדין משולשל למטה מן התחתית טפח לית לן בה, דהא הסדין לא נעשה לצל ולית ביה משום אוהל. וא"כ הוא הדין במפה שעל השלחן, כיון דלא פרסו לצל ליכא משום אוהל, וא"כ ליכא כי אם טעם אחד כשיסיר המפה יהיה השולחן מגולה ואין זה כבוד שבת: (ס"ק ב) **ישתדל כו'.** ועיין סימן ש"ב סעיף ג' דמשמע דמותר לפשטן. דאיתא התם אין מקפלים הכלים כי אם לצורך שבת, ר"ל, שהיה דרכם כשפושטים

מגדרת בריזמאן
הוגהה מספר שלחן ערוך הגרמ
מכון ירושלים

Scanned by CamScanner

סימן קיח

בדין אמירת כל נדרי אחר קבלת תום' יוה"כ

ענף א

א. (סי' תרי"ט): "ונוהגים לומר כל נדרי בעודו יום", ובמג"א (ס"ק ה): מע"ג דמנו מתנין על להבא מ"מ דמי קלת להפרת נדרים שמין מפירין בשבת ויו"ט. וכ"ה במ"ב (ס"ק ה): מע"ג דמנו סוברין כר"ת ומתנין על להבא שלא יחולו מ"מ דמי קלת להפרת נדרים שמין מפירין בשבת ויו"ט וה"ה יוה"כ ע"כ. והנה יעוי' בפרמ"ג (מ"א סק"ה) וז"ל: וכשחל יוה"כ בשבת סי"ל מזמור שיר, ויש שמין אומרים, המקבלים שבת במזמור שיר שיך יעשו יקבלו קודם כל נדרי שין מפירין, ואחרי כל נדרי שין רוצים להפסיק בתפילה ליוה"כ ע"כ. מבואר מד' דאם מקבל שבת ע"י מזמור שיר שוב אינו יכול לומר כל נדרי אע"כ משום דשין מפירין נדרין בשבת ויו"ט. ורשימי להעיר בקונטרס "אמירה נעימה" שכתב: בפרמ"ג (מ"א סק"ה ה') כתב דלאחר שקיבל קדושת היום אינו יכול לומר כל נדרי, וע"כ אלה האומרים תפלת זכה יאמרו החלק של קבלת קדושת היום אחרי כל נדרי ע"כ.

ב. אמנם יל"ע בזה דהנה תום' יוה"כ הוא מה"ת כמבואר (בסי' תר"ח סעי' ג'), ועי"ש במ"ב (ס"ק י"ב) דהמחבר הניח סי' ר"ת לענין בין השמשות, אבל הרבה רשאים חולקין ע"ז וגם הגר"א הסכים לסי' דבין השמ"ש מתחיל תיכף אחר תחילת השקיעה דהיינו משעה שהחמה נתכסה מעינינו, וזמן התום' שריך להוסיף היינו קודם שקיעת החמה, וכ"ה במ"ב (סי' רס"ז ס"ק י"ט): וזמן תום' הוא ע"כ קודם בין השמ"ש, דבה"ש הוא ספק שמא הוא לילה, ואייב עלי' משום תלוי ולא נריך קרא למוספי ע"כ. וכתב שם (בס"ק כ"ג), די"ל דלאינו מקיים מצות תום' מע"כ מקבלו עליו בפירוש בדיבור, מ"כ לכאו' נריך לקבל תום' יוה"כ מבעו"י בדיבור, וכן ניינו האחרונים (הריטב"א ר"ה ט' ב סוד"ה יכול), דתוספת זו אינה ביטול מלאכה בלבד, אלא שיוסיפנו בדברים של קדושה או בתפילה או בקידוש ע"ש. ולכאו' זה מקור ד' החיי"א לאמרו בתפלת זכה שהוא קודם שקיה"ח ולקבלו בדברים, ומ"כ י"ל אין לפשר לקבל דין תום' יוה"כ ואח"כ לומר כל נדרי, ולפי"ז נריך ליזהר לאומרו בשיעור תום' יו"ט קודם שקיה"ח ולקבל תום' יוה"כ רק אחר כל נדרי ולא מצינו שנוהגין כן. והמנהג לומר קודם כל נדרי בתפלת זכה שהוא קודם שקיה"ח.

ג. והנראה לבאר ד' הפמ"ג עפי"ד המחבר (בסי' רס"ז סעי' ד'): אחר עניית ברכו מע"פ שעדיין יום הוא אין מערבין ואין טומנין משום דהוא קבלה לשבת עלי', ולדידן הכי מזמור שיר ליום השבת בענית ברכו לדידהו וכ"ה (בסי' רס"ג סעי' י') ע"ש. ובמ"ב (סי' רס"ו ס"ק כ"ח) משום דהוי התחלת תפלת ערבית של שבת לכך הכל פוסקין מז ממלאכה, דהוא כמי שקבל עליו קדושת שבת בפירוש ומשום מז בכל הסייגים והגדרים שגדרו חז"ל לשבת וכו', ובא המחבר להשמיענו דתפילו מותן דברים שהתירו בין השמשות כגון ערוב תבילות והטמנה דהוא בודאי לצורך מצוה

הרב"ג ר' יצחק שמעון אלקוסי שליט"א

Scanned by CamScanner

אפ"ה אסור כאן, והטעם דכיון דקבל עליו אדם בפירוש אף שהוא זמן הרבה קודם להשמ"ש חמור מדהשמ"ש גלי קבלה. ועי' בביאוה"ל בשם הרבה אחרונים דדוקא ענין נדרו שהוא קבלת אדם אל נבור, אבל אם יחיד קבל עליו אדם מבעו"י לא חמיר מבין השמשות ע"כ"ל. ועי"ש (ד"ה אין) שהביא מה שהקשו האחרונים (מסי' תצ"ג סע"ב), דמבואר להתירו שבותים בהשמ"ש אפי' אם קבל עליו אדם. ותי' הפמ"ג ובמ"ר דשם איירי ביחיד שקבל עליו אדם. והכא איירי בקבלת אדם של נדרו שהוא ע"י נבור וחמיר טפי ע"כ.

ולפי"ז י"ל דהפמ"ג לשי' שכתב לחלק בין קבלת יחיד לקבלת ניבור. להכא כתב דע"י קבלת מזמור שיר דהוי קבלת ניבור נאסרו אז השבותים שהוא התרת נדרים דחמירא כל נדרי, אבל אחר קבלת תום' יוה"כ ע"י תפילה זכה עדיין ליכא בזה קבלה לגבי איסור שבותים כיון דהוי רק קבלת יחיד. וע"ש במ"ב (ס"ק ל"ח), אחר שהביא ד' המג"א כתב בשם הפמ"ג אבל במקומותינו המנהג כהיום דמיד אחר שאומרים מזמור שיר מקבלין הניבור אדם עלייהו ואסור בכל המלאכות אפי' עדיין יום גדול ע"כ. הרי דהפמ"ג לשי' נקט דוקא "מזמור שיר" דהוי כקבלת נדרו לדידן, לכן כתב דאם אומרים מזמור שיר הוי קבלת אדם גם לשבותים, ול"ש חמירא כל נדרי ע"ש. אולם יל"ע בזה דכיון דכל הניבור אומרים תפלת זכה ומקבלים אז תום' יוה"כ. מ"כ צריך להיות נחשב כקבלת ניבור להיות אסור בשבותים.

ד. ונראה בזה דדוקא אם יש כאן קבלת ניבור ביחד בזה נחשב קבלת ניבור, אבל אם כ"א מקבל קבלה בפנ"ע, הגם דכלם כבר קבלו תום' יוה"כ בתפילה זכה. מ"מ כיון שאינו ביחד וכ"א אומר בזמן אחר לא נחשב כקבלת ניבור לענין חומר שבותים. וכמבואר להדיא כן בביאוה"ל (בסי' תקכ"ז) ד"ה ספק וז"ל: ומשמע לכאו' אם דבהלקת הגרות יש לו דין קבלה של נבור מאחר שכן המנהג עי"ש די"ל דלא מהני תנאי, אלא דיש לדון דאולי דוקא בשאת שמדליקין הכל בשעה אחת ונהגו לקבל בזה שאת, אבל בי"ט שאין הכל מדלקין בשעה אחת אפשר דלא נהגו לקבל בזה, ויש לו דין אין המדליק שאינו מקבל שאת בהדלקתו. ולפ"ז י"ל דאשה דרכה לקבל אף בי"ט בהדלקתה מ"מ בי"ט אפשר דאין בזה רק דין "קבלת יחיד כיון שאין מדליקין בשעה אחת" ומותר עדיין הדברים שאתר לעשות בשפק חשיכה ע"כ"ל. הרי דנקט להדיא דאף אם כ"א מקבל בי"ט. מ"מ כיון דאינו קבלה ביחד לא נחשב כקבלת נבור לענין הא דנאסרו השבותים, ועי' מש"כ (סי' מד).

ועי' בס' ערך שי (סוס"י רס"ג) דבאר בפשיכות דהוא רק אם הוי קבלה ביחד דגמרו הניבור לקבל ביחד שאת ע"ש. ולפ"ז י"ש דגם אם מקבל תום' יוה"כ מבעו"י. וכן האשה מדלקת נרות מבעו"י. מ"מ לא הוי קבלת ניבור להאסר בשבותים, ולכן שפיר יכול לומר כל נדרי אחר קבלת תום' יוה"כ. ודוקא בשאת דאיכא מזמור שיר בזה הוי קבלת שאת בניבור בזה נחשב קבלה גם לשבותים. ומ"מ לומר שוב כל נדרי, כמו"ש הפמ"ג. ועדיין יל"ע מ"כ ביוה"כ דאל בשאת דאז הוי גם הדלקת הנר של שאת קבלת ניבור כמבואר שם בשאה"ל. ויל"ע מ"כ המנהג גם בנשים לומר בשאת כל נדרי אחר הדלה"נ.

להיכן נעלמה מצות תוספת בחג השבועות. [הגם שבפי׳ העמק דבר לנצי״ב (ויקרא כ״ג, כ״א) דייק מלישנא דקרא דבשבועות אין להוסיף מהחול על הקודש, מ״מ מסתימת כל הפוסקים לא משמע הכי, וגם ברמב״ן עה״ת (ויקרא כ״ג, כ״ח) מפורש לא כך], ולכאורה מוכח מזה דהתוספת חלה מאליה וב״תמימות״ נתחדש דאין להוסיף יותר ממה שחל מאליו אבל אם יש חובה לקבל תוספת להדיא לכאורה לעולם לא נוכל לקיים דין ״תמימות״ [והריטב״א וסייעתו דס״ל דמצות תוספת היינו לקבל שבת ויו״ט מוקדם ע״כ פליגי על חידושו של המשאת בנימין שיש בזה חסרון ב״תמימות״, אבל בד׳ כל האחרונים שהעתיקו את המשא״ב לכאורה מוכח דאין חובה לקבל להדיא].

והנה להלן (סימן י״א אות ב׳ אות קטן ב׳) הבאנו בשם הגר״ז דמצות תוספת שבת ויו״ט היא להקדים על עצמו את האיסורים ולא את קדושת היום, ורק כשמתפלל מבע״י ממשיך על עצמו את קדושת היום. ולדבריו אפשר לומר דבחג השבועות ישנה מצוה לקבל תוספת של איסור ממלאכות אבל אין לקדש או להתפלל מבע״י כדי שלא להמשיך את קדושת היום ולקצר ב״תמימות״, וכעי״ז נראה מדברי בעל ההפלאה בספרו פנים יפות עה״ת (פ׳ אמור ד״ה תספרו). וכן תירץ את הקושיא בשו״ת אז נדברו (ח״ח סי׳ נ״ז וחי״ד סי׳ מ׳). אמנם דברי הגר״ז מחודשים כמש״כ שם, ולפי כל שאר האחרונים [והמשנ״ב בכללם] שלא חילקו כן, כשמקבל ע״ע תוספת שבת ממילא ממשיך את קדושת היום, וא״כ מוכח דאין חובה לקבל תוספת להדיא.

סוף דבר, נראה דד׳ רוב האחרונים דהתוספת חלה גם אם לא יקבלה להדיא, ורק אם רוצה להוסיף יותר צריך לקבל להדיא. ומ״מ מהיות טוב נכון לקבל עליו תוספת שבת להדיא קודם בה״ש לחוש לד׳ המחמירים. ואם מתפללים מנחה סמוך מאד לשקיעה ואין שהות לקבל שבת אחרי כן, עמש״כ לקמן בס״ס מ׳ אם מותר לקבל שבת לפני מנחה.

סימן יא

עירוב והטמנה בין השמשות אחר קבלת שבת

רס״א ס״ד:

״אחר עניית ברכו אע״פ שעדיין יום הוא אין מערבין ואין טומנין משום דהוא קבליה לשבת עליה. ולדידן הוי אמירת מזמור שיר ליום השבת כעניית ברכו לדידהו״.

ביאור מחלוקת רבינו יואל ורבינו שמריה

א. ז״ל המרדכי (שבת סי׳ ר״צ) ״ופסק ר׳ יואל וה״ה לאחר תפילת ערבית יכולין לערב אם יום הוא, דעניית ברכו כתקיעת